

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Poselství Karla Makoně

The Message of Karel Makoň

Diplomová práce

Vedoucí práce:
doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

Autor:
RNDr. Jan Oldřich Krůza, Ph.D.

Praha 2022

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Beru na vědomí, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona v platném znění, zejména skutečnost, že Univerzita Karlova má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle §60 odst. 1 autorského zákona.

V Praze dne 8. května 2022

.....

Podpis autora

Abstrakt:

Český mystik Karel Makoň (*1912 †1993) po sobě zanechal rozsáhlé a významné dílo v psané a mluvené podobě. V desítkách knih, které napsal, rozvádí návod k využití pozemského života pro vstup do vědomého spojení s Věčností. Hovořil ke skupinkám příznivců, z čehož se zachovalo přes tisíc hodin magnetofonových záznamů. Pro šíři jeho hovorů je těžké určit, jaké jsou hlavní body jeho poselství, a dostupná literatura o něm je velmi sporadická. Vyskytují se závažné výroky, které v obměnách opakuje po více než dvacet let svého auditivně zaznamenaného působení. Mezi tyto opakující se výroky patří například: „Trpnost je nezbytnou součástí cesty k Bohu.“, „Modlitba nesmí být mechanická, aby měla spojovací účinek.“, „Milost Boží je zákonitým jevem.“ Tyto lze s jistotou zařadit mezi stěžejní pilíře jeho nauky. Jaké jsou ale ty ostatní? Pomocí počítačové analýzy přepisů nahrávek lze dospět k seznamu kandidátských témat, jenž může být základem pro vyčerpávající seznam pokrývající celý mluvený korpus. V mluveném korpusu Karla Makoňe lze nalézt odpovědi na všechny základní otázky systematické teologie. Mnohé z těchto odpovědí jsou v kontroverzi k církevním naukám. Esence Makoňova poselství lze shrnout starověkým citátem „Tento život je mostem do věčnosti.“ Jiní jeho příznivci uvádějí ale jiná shrnutí.

Klíčová slova:

Karel Makoň, křesťanská mystika, systematická teologie, extrakce klíčových slov

Abstract:

Karel Makoň (*1912 †1993), a Czech mystician, has left behind an extensive and significant opus, both written and spoken. In the dozens of books he has written he elaborates on a how-to for entering the conscious Life Eternal. He was talking to several groups of followers, which resulted in over a thousand hours of magnetophone tape recordings. The breadth of his talks makes it hard to determine the main points of his message, and available literature about him is very sporadic. There are repeated significant statements appearing over the span of more than twenty years of his recorded oral activity. Some of these repeated statements are: “Passivity is an essential part of the path to God.”, “Prayer must not be mechanical if it is to have its connecting effect.”, “God’s grace is a phenomenon subject to law.” These statements can certainly be included in the foundation of his teaching. But what does the foundation include otherwise? A list of candidate topics in Makoň’s spoken corpus can be obtained through computational analysis of his transcribed recordings. This can be a basis for an exhaustive list of topics covering the entire material. All foundational questions of systematical theology can be answered using Makoň’s talks. Many of these answers are controversial towards ecclesiastical doctrines. The essence of Makoň’s message can be summed up using the ancient quote “The life is a bridge into the Eternity”. Others come up with different summaries though.

Keywords:

Karel Makoň, Christian Mysticism, Systematical Theology, Keyword Extraction

Obsah

1	Úvod	1
1.1	Citace	1
2	Osobnost Karla Makoně	3
2.1	Poznávání správného	3
2.2	Modlitba za lásku	4
2.3	Koncentrační tábor	4
2.4	Život v Boží přítomnosti	5
3	Kontext Makoňova působení	7
3.1	Makoňova doba	7
3.2	Předchůdci	8
3.3	Současníci	9
3.4	Shrnutí	9
4	Dostupná literatura o Karlu Makoňovi	10
4.1	Mozaika mystického života Karla Makoně	10
4.2	Závěrečné studentské práce	11
4.3	Dingir 2007/4	12
4.4	Web	13
4.5	Moje předchozí práce	13
5	Vybraná témata v pojetí Karla Makoně	15
5.1	Opakující se výroky	17
5.1.1	Metodologie	17
5.1.2	Téma trpnosti	18
5.1.3	Téma modlitby	21
5.1.4	Téma zákonitosti milosti Boží	25
5.1.5	Shrnutí	28
5.2	Vyčerpávající seznam témat	28
5.2.1	Automatická extrakce klíčových slov	29
5.2.2	Shrnutí	34
6	Teologie Karla Makoně	36
6.1	Metodologie	36
6.2	O Bohu	37
6.2.1	Trinitologie	41
6.3	Kosmologie	43
6.3.1	Stvoření	44
6.3.2	Řízení světa	46
6.4	Antropologie	48
6.5	Christologie	50
6.5.1	Soteriologie	52
6.6	Ekleziologie	54
6.6.1	Sakramentologie	56
6.7	Eschatologie	57

6.8	Shrnutí	59
7	Závěr	60
7.1	Esence Makoňova poselství	60
7.2	Karel Makoň jako náboženská autorita	60
	Seznam použité literatury	63

1. Úvod

Karel Makoň je téměř neznámou postavou české literatury a kupodivu i české mystiky. Jeho knihy nejsou prakticky v žádné knihovně o knihkupectvích nemluvě. Není o něm zmínka v encyklopediích, v době psaní tohoto textu (duben 2022) ani na Wikipedii. Jeho dílo je přitom jedinečné jak rozsahem (27 autorských spisů, 28 překladů a komentářů k nim, přes 1000 hodin záznamů přednášek) tak i závažností obsahu.

Když jsem se s jeho dílem poprvé setkal v roce 2008, uchvátilo mě natolik, že jsem jeho zpracování bez nadsázky zasvětil život. Dva roky jsem digitalizoval magnetofonové pásky se záznamy jeho promluv, pak jsem jedenáct let pracoval v rámci doktorského studia na MFF UK na jejich přepisu a zpřístupnění. Zpracovat jeho dílo nejen z hlediska informatického jakožto sadu dat, nýbrž z hlediska obsahu, bylo mým snem od momentu, kdy jsem si uvědomil, že v rámci disertace v oboru počítačové lingvistiky se musím více či méně držet mantinelů technického zaměření pracoviště.

Rozsah Makoňova díla je takový, že celé je přečíst a poslechnout je na mnoho let. Sám jsem se k němu dostal nejprve přes nahrávky. Tato preference mi zůstala. Poslechl jsem zatím přibližně třetinu Makoňových hovorů, zatímco knih jsem přečetl jenom hrstku. Svoji disertační práci jsem též věnoval nahrávkám. Zatímco knihy byly úsilím předchozích Makoňových příznivců vydávány, nahrávkám se dosud nikdo systematicky nevěnoval. Proto tomuto aspektu Makoňovy tvorby zůstávám věren i zde v této diplomové práci.

Za její úkol jsem si vytyčil zodpovědět otázku „*Co vlastně říká Karel Makoň?*“ Soustředím se tedy především na záznamy Makoňových hovorů a knihy zmiňuji jen okrajově. Samozřejmě by se dalo postupovat i zcela opačně a postavit práci na knihách. Věřím tomu, že takové práce se v dohlednu někdo ujme s nemenší vervou, než jsem se já ujal zpracování nahrávek. Kéž k tomu tato práce pomůže.

1.1 Citace

Jelikož se tato práce zabývá Makoňovými nahrávkami, často se odkazují na konkrétní pasáže. Nahrávky nejsou běžným materiálem k citování a těžko na ně lze uplatnit standardní citační praxi. Soubor digitalizovaných nahrávek je přístupný ze dvou hlavních kanálů:

1. Z internetové stránky radio.makon.cz, kde se nachází mnou vytvořená webová služba, která umožňuje vyhledávání a poslech se simultánním zobrazením přepisů a
2. z repozitáře Lindat/Clariah, který je výsledkem společného snažení několika institucí včetně Univerzity Karlovy a jejímž záměrem je otevřený přístup k jazykovým zdrojům: <https://lindat.cz/repository/xmlui/handle/11234/1-3422>.

Přístup z webové aplikace je pohodlnější, ovšem u Lindat/Clariah je garantována trvalost přístupu.

Citace z Makoňova mluveného korpusu udávám ve formě párů *identifikátor nahrávky - časová pozice*. Identifikátory vznikaly při digitalizaci tím způsobem, že se opisovaly popisky na nosičích (hlavně kazetách a kotoučích). U identifikátorů je garantováno, že neobsahují mezery, ale jinak jejich formát nemá omezení. V textu identifikátor vždy uvádím pomocí monospacového písma, např. 85-05A. Pozice je od začátku nahrávky a to v běžném formátu „*minuty:sekundy*“, popř. „*hodiny:minuty:sekundy*“.

2. Osobnost Karla Makoně

Pokusím se přiblížit, co za člověka Karel Makoň byl, tím, že převyprávím jeho život podle toho, jak a s jakými důrazy ho podává on sám. Je to příběh plný zázraků, což odpovídá tomu, že Makoň na svém životě demonstruje působení zázračného tažení Božího. Nic mu to ale aspoň v mých očích neubírá na pravdivosti.

Stat' o Makoňově životě čerpá z jeho knihy Umění žít[22] a ze záznamů nahrávek.

2.1 Poznávání správného

Karel Makoň se narodil 12.12.1912 v Ošelíně u Plzně. Jeho otec osm měsíců nato zemřel na tuberkulózu a Karel sám dostal zánět do levého ramene. Ten dospěl do takového stádia, kdy lékař doporučil amputaci ruky. Matka amputaci odmítla a tak započala první fáze Makoňovy duchovní formace. Rameno bylo nutno operovat. Jelikož se ještě nepoužívala transfúze, musela se operace provádět na několikrát, protože jinak by dítě vykrvácelo. A kvůli Makoňově útlému věku a stavu tehdejší anesteziologie musely operace probíhat za vědomí. Dítě bylo vystaveno takové bolesti, že se naučilo vystupovat z těla. Toto se podle Makoňových slov opakovalo čtrnáctkrát, což malého Karla Makoně nezvratně změnilo.

Ve stavech mimo tělo, kdy necítil bolest, se setkával s něčím, co nazývá „žlutým světlem“. Důsledkem bylo, že dítě začalo samovolně rozlišovat, co je správné, a bylo vnitřně puzeno správné následovat. Správné od nesprávného dokázal Makoň rozpoznat, ale neměl schopnost správné řešení situace sám vymyslet. Důvěřoval matce a tak ji častoval otázkami, jak se má zachovat. Mnohokrát pak její návrh odmítl s tím, že tohle dělat nebude, a chtěl dostat návrh jiný. Jeho matce se zdálo, že dítě si svévolně vybírá a matku trápí.

V období raného dětství vyčníval Karel Makoň nejen svým příklonem ke správnému, ale také blízkým vztahem ke zvířatům. Aby se operované rameno neporánilo, měl Karel Makoň zapovězeno hrát si s jinými dětmi. Trávil proto svůj volný čas v předškolním věku téměř výhradně o samotě se zvířaty, obzvláště s husami. Naučil se rozumět jejich řeči a ony ho přijaly mezi sebe jako jednoho z nich.

Makoň poznal, že husy ve stavu spánku nejsou nečinné, nýbrž žijí intenzivním životem na jiné úrovni. Vzaly ho odobáváním na správných místech s sebou a on s nimi prožíval „stav zvířecího ráje“, kde bylo přítomno celé hejno, ale nikoliv v tělech, nýbrž bez nich. Prožívaly pospolitost, viděly na sobě, jaké mají neduhy a co je potřeba k jejich překonání.

Poznání skutečného zvířecího ráje, ke kterému nemá běžný člověk přístup, a puzení vyhnout se nesprávnému, vedly Karla Makoně k pevnému rozhodnutí vystříhat se veškerého „pohlavního života“, jak sexuální aktivitu konzistentně nazývá.

Jeho matka a obzvláště babička Karla Makoně vedly ke zbožnému katolickému životu. Musel se pravidelně modlit a chodit do kostela. Vysvětlovaly mu to tak, že nebude-li toho činit, přijde do pekla, zatímco když bude, dojde do nebe, kde se bude věčně dívat na Boží tvář. Makoňovo inspirované rozpoznání správného a nesprávného mu neomylně radilo, že tohle správné není a tak nevěřil. Do nebe

se dostat nechtěl, protože takto popsané mu připadalo jako ukrutná nuda, a modlitby prováděl jen matce a babičce k vůli, neboť rozpoznával jako správné řídit se jejich přáním.

Ve škole prožíval Karel Makoň těžké loučení se zvířecím světem a sžívání s tím lidským. Poznával ale jak v matce tak v učitelích autority, takže se převychovat nechal. Vedlo to nakonec k tomu, že Karel Makoň si v životě vytvořil jedinou skutečnou lásku, a tou byly přírodní vědy. Toužil stát se přírodovědcem víc než po čemkoliv jiném. Když ho pak rodinná finanční situace donutila se tohoto snu vzdát, ztratil svoji jedinou lásku a s tím jakoby sama sebe. Tímto dospěl do druhého zlomu po operacích ramene.

2.2 Modlitba za lásku

Makoň byl nucen studovat ekonomii, a aby aspoň nějak ukojil touhu po přírodních vědách, chodil si číst přírodovědné knihy do knihovny. Při jedné takové příležitosti namátkou otevřel knihu a oči mu padly na větu, která ho uchvátila a strhla do prvního vytržení. Stálo tam: „*Tento život je mostem do Věčnosti.*“

Onen zdánlivě banální zážitek poskytl Makoňovi niterné setkání se svojí věčnou podstatou, ovšem jen chvilkově. Tehdy absolutně ztratil zájem o všechny světské záležitosti. Matka ho musela několik dní nutit do jídla a spánku, studiu se věnoval s extrémní nechutí a jen kvůli svým blízkým. Jediným jeho zájmem se stalo spojení s Věčností, které zakusil v knihovně.

Tehdy si vzpomněl na svoji katolickou výchovu a obrátil se na kněze s prosbou o generální zpověď. Jaký byl knězův údiv, když ho Makoň žádal o rozhřešení za to, že nežil dosud jen pro Boha! A o kolik větší byl ještě jeho údiv, když při dalším setkání Makoň tvrdil, že nezhřešil. Konsternovanému knězi to vysvětlil tak, že nemůže hřešit, i kdyby chtěl, protože pociťuje přítomnost Boží a ta mu žádný hřích nedovolí.

Vytržení, nebo jak je sám nazývá „*extaze*“, zažíval opakovaně. Pokaždé zakoušel nevyhnutelnost vlastního zániku a pokaždé utekl. Poté si vždy předsevzal, že příště již neuteče. Stanovil si nejpřísnější řeholi, jaká ho napadla, a modlil se bez ustání výhradně za to, aby dokázal Boha více milovat, neboť cítil, že k Němu chová lásku zcela neadekvátní Boží vznešenosti. Ba pociťoval to tak, že vlastně vůbec žádné lásky není sám schopen.

Toto trvalo devět let a vyústilo do dalšího, zdaleka nejzávažnějšího zlomu v Makoňově životě.

2.3 Koncentrační tábor

Datum sedmnáctého listopadu máme spojeno se Sametovou revolucí, kde výraznou roli hráli demonstrující studenti. V týž den roku 1939, tedy přesně půl století před tím, byly nacisty uzavřeny české vysoké školy a studenti deportováni k likvidaci. Toho se stal obětí i Karel Makoň. Je trochu ku podivu, že byl i on deportován, neboť při zásahu nacistů nebyl ve škole. Došel již do prázdné budovy později a odvedené spolužáky sám vyhledal a přihlásil se k nim. Poté dokonce vyvolávali jeho jméno, jako jednoho z těch, kteří měli být propuštěni, neboť měl

už fakticky studium za sebou. Dostal ovšem před tím ránu pažbou do hlavy a dočasně ztratil sluch, takže nevěděl, že je vyvoláván.

V koncentračním táboře nastalo pro Makoně naprosté peklo. Snad k tomu přispěla zakrnělá ruka¹, že Makoň schytával bití, šikanu a ústrky více než ostatní spoluvězni. Ti se nejednou podivili, že kdykoliv se rozdávaly rány, Makoň jako by se tam zákonitě připletl a schytal ještě víc.

Snad ještě horší než faktické strádání násilím, hladem, nečistotou a vůbec podmínkami k živení byl pro Makoně fakt, že po devíti letech, kdy se usilovně modlil za větší lásku k Bohu a zachovával absolutní čistotu a věrnost, s ním duchovně zakrnělí lidé mají právo nakládat jako s kusem hadru. Cítil se Bohem opuštěn a zrazen. A dodává, že kdykoliv si toto pomyslel, hned tu byl kopanec nebo políček od dozorce.

Tragická epizoda vyvrcholila 21. listopadu 1939 po čtyřech dnech krutého utrpení. Vězňové v koncentračním táboře měli zapovězeno sledovat nacisty, jak vraždí některého z jejich spoluvězňů. Makoně ovšem jeden z Němců právě při tomto přistihl. Právě dobíjel jednoho vězně a vyzval Makoně, aby zůstal na místě, že hned po něm je na řadě on. Vyzbrojen svými předchozími zážitky a devítiletou disciplínou, dokázal Karel Makoň v dozorci nevidět zrůdu, ale posla Božího. Klidně, bez slovních deklarací, složil život do Božích rukou. Gestapák se už napřahoval k zasazení rány, když v tom hrůzou zbledl a obrátil se na útěk.

Karel Makoň v této chvíli mystické smrti, kdy vnitřně zemřel, ještě než zemřel fyzicky, podle svých slov obdržel najednou poznání významu celé situace. Poznal, proč je v koncentráku, proč tam je každý z ostatních, za jakých podmínek se odtamtud dostane, a především obdržel poznání celé symboliky biblického textu, katolické tradice i jiných svatých písem.

Od tohoto momentu se Makoň vyvázal z veškerého utrpení. Jedl i pil dále stejně jako ostatní, ale přiděly mu bohatě stačily. Zažíval naprostou svobodu. Procházel volně bezi baráky, hlídky ho nikdy nespatriily. Všem svým spoluvězňům kázal slovo Boží a osvětloval jim, jak se i oni mohou z utrpení vyvázat.

2.4 Život v Boží přítomnosti

Ve vydávání svědectví o tom, že lze dosáhnout vědomého spojení s Bohem, vytrval Makoň i po propuštění z koncentračního tábora. Zasvětil celý zbytek života tomu, aby svoje poznání předal dál a aby pomohl ostatním lidem naplnit smysl života, ovšem bez tak těžkých krizí, jaké sám zažíval. Napsal dvacet sedm knih a dvacet osm jich přeložil a komentoval. Všechny jsou dostupné na internetové stránce makon.cz.

Krom psaní pravidelně přednášel v úzkém kruhu přátel na různých místech Československa. Měl skupinku posluchačů především ve Zlíně, v Plzni a v Praze. Tyto spontánní přednášky, které se odehrávaly většinou u některého účastníka doma nebo na několikadenním výjezdu, někteří účastníci nahrávali na magnetofonové pásky. Z toho vznikl archiv více než tisíce hodin záznamu. Jeho zpracování a zpřístupnění je tématem méj informatické disertační práce[17]. Nahrávky jsou dostupné na adrese radio.makon.cz.

Občanským zaměstnáním byl Makoň středoškolským učitelem, z čehož také

¹Toto je moje domněnka.

plyne tradice mezi jeho příznivci, nazývat ho profesorem. Oženil se a měl tři děti. Zemřel 24. října 1993, rok po svojí poslední přednášce. Jeho život byl protkán zá-
zračnými událostmi, z nichž některé si získaly punc významnosti. Ty jsou sepsány
v knížce Mozaika mystického života Karla Makoně[15], kterou na jeho památku
jeho následovníci po jeho smrti sepsali.

3. Kontext Makoňova působení

3.1 Makoňova doba

Karel Makoň prožil skoro celé dvacáté století, takže jeho doba byla velmi různorodá. Narodil se ještě v Rakousku-Uhersku, čemuž odpovídá jeho tradiční katolická výchova. Do základní školy chodil v čerstvě vzniklém Československu, takže zakusil ještě školství v tereziánském duchu. Budeme-li u něho rozeznávat tři hlavní období:

1. puzení ke správnému, tj. od operací ramene do první extáze (1930),
2. modlitbu za lásku k Bohu, tj. od první extáze do mystické smrti v koncentračním táboře (1939) a
3. aktivní tvorbu, tj. od propuštění z KZ do smrti,

zkonstatujeme, že první období – dětství prožíval v době první světové války a rané první republiky. Druhé období prožíval v době pozdní první republiky a během prvních dnů protektorátu. Za druhé světové války ho zastihl nejvýznamnější formující prožitek v koncentračním táboře. Většinu války i další události už pak prožil ve stavu praktické odpoutanosti od vnějších poměrů.

Je zřejmé, že vnější okolnosti hrály v jeho formování do roku 1939 zásadní roli:

- stav medicíny, který umožnil operace, ale neumožnil anestezii ani transfúzi,
- prostý venkovský život, který umožňoval strávit většinu raného dětství s husami,
- trvajícím vliv rakousko-uherského katolicismu,
- rostoucí popularita okultismu a mystiky
- a konečně nacistický teror vedoucí k prožitku mystické smrti.

Makoňovo zaměření nebylo do záležitostí tohoto světa a jeho fundamentální poselství je nadčasové, nezávislé na poměrech. Přesto by bylo mylné se domnívat, že vnější okolnosti po roce 1939 Makoňovi neovlivňovaly. Ovlivňovaly, a to zásadně, byť se ho nemusely niterně dotýkat. Jednak sice jeho zaměření nemuselo být do záležitostí tohoto světa, ale lidské duše, kterým chtěl dopomoci ke spáse, se v tomto světě nacházely, a ve světě viděl ke spáse nezbytný prostředek, jednak se za jeho působení výrazně změnily podmínky pro šíření náboženských nauk. Po skončení druhé světové války v Československu, na krátko zase svobodném, mohl Makoň svoje svědectví šířit jako středoškolský učitel otevřeně i mezi žáky a samozřejmě mezi známými. Když pak došlo v roce 1948 k bolševickému puči, stalo se postupně náboženství i duchovno obecně tabuizovaným oborem[?]. Makoň v souladu se svojí naukou, že nemá smysl plýtvat silami na boj s režimem – podobně jako sv. Josef utekl od Heroda, místo aby s ním bojoval – se stáhl do ústraní. Působil dál, ale v uzavřených kruzích.

Dočasné rozvolnění v šedesátých letech ani pád socialistického bloku v roce 1989 tento Makoňův styl nezměnily. Na veřejnost ani do médií se nijak nehrnul a pokračoval ve svém psaní a přednášení a celkovém nenápadném působení do konce života.

3.2 Předchůdci

Makoň se sám řadí do tradice křesťanské mystiky. Bylo by tedy vhodné zařadit ho do kontextu této tradice. Odvolává se na mnoho autorů. Dá se ale říci, že jen dva jsou podle všech kritérií jeho předchůdci, a těmi jsou Mistr Eckhart a svatá Terezie z Avily.

Makoň mezi autory, na které navazuje, rozeznává dvě kategorie:

1. ty, kteří prožili mystickou smrt a
2. ty, kteří mystickou smrt neprožili.

Nechci hodnotit, nakolik je to legitimní rozdělení a nakolik bylo z Makoňovy strany přesné. Jednak se k tomu necítím povolán a jednak jsem coby Makoňův příznivce pozitivně předpokládat. Nejde mi zde však o nějaké objektivní vymezení toho, kdo jaký byl, ale o to, ke komu se jakým způsobem Makoň hlásí. Jeho předchůdce tedy míním v tom smyslu, koho by za svého předchůdce sám asi považoval.

Z těch, kteří se křesťanské mystice věnovali, ale kteří podle Makoňovy smrti na kříži neprošli, jmenuje např. Molinose nebo Bernarda z Clairvaux, kterého rád nazývá kvůli podílu na křížové výpravě prasákem¹. Odkazuje se naopak na některé světce, které skutečně za svaté (a tedy prožedší mystickou smrtí) považuje, ovšem kteří se nezabývali křesťanskou mystikou tak vyhraněně, aby mohli s ním být postaveni do řady. Z nich jmenujme např. svatého Antonína Velikého nebo svatou Anežku Českou. V podobné kategorii by mohli být Makoňovy vzory z nekřesťanských kultur: Lao C', Šrí Aurobindo Ghóš, Ramakrišna. Lze zmínit i Makoňovy vzory biblické: Například proroka Eliáše a pisatele Starého zákona považuje za lidi prožedší také smrti na kříži.

Dva stěžejní Makoňovi předchůdci, kterým připisuje nemenší úroveň poznání, než jakou rozpoznával u sebe, a kteří se také věnují křesťanské mystice, se samozřejmě od Makoňovy značně odlišují. Jednak oba dva měli už za svého života značný vliv a pozornost, jednak je nauka každého z nich posazená do zcela jiné doby. Jejich porovnání by bylo na samostatné práce, ale zmiňme aspoň ty nejpatrnější rozdíly: Většina dochovaných Eckhartových děl jsou kázání, takže zcela jiný žánr, než do jakého můžeme zařadit Makoňovo dílo. Eckhartova řeč je také mnohem více postavena na šokujících a těžko srozumitelných výrocích, které mají vytrhnout posluchačovu mysl a unést ji k Bohu, zatímco Makoň píše systematicky a, mám-li parafrázovat jeho vlastní slova, píše tak, aby přesvědčil rozum, že se má dát do služeb Božích. Svatá Terezie z Avily naproti tomu musela harmonovat, aspoň do jisté míry, s tehdejší církevní doktrínou.

¹Viz 91-05A od pozice 12:45.

3.3 Současníci

Kategorii Makoňových současníků můžeme vymezit bez ohledu na jeho vlastní postoj vůči nim, i když samozřejmě Makoňovy postoje jsou jedním z hlavních kritérií, podle kterých můžeme rozhodnout, kterého z jeho současníků máme jmenovat. Makoň začínal působit v době, kdy česká mystika byla prakticky definovaná osobností Karla Weinfurtera[?]. Je proto logické, že se na něj často odvolává, že v jejich učeních nalezneme mnohou shodu, i že se vůči Weinfurterovi Makoň vymezuje. Vymezení je především vůči praktikám jeho následovatelů a podobnosti nalezneme velmi hojně a netřeba pro ně chodit daleko. Hned v úvodu k Ohnivému keři[46] nalézáme myšlenku, že je potřeba uvést na pravou míru chybně interpretované křesťanské učení. Makoň, stejně jako Weinfurter, pokládá jógu za ekvivalent mystické cesty, odvolává se na rádža jógu, Paula Bruntona atd.

Druhým výrazným Makoňovým současníkem je Eduard Tomáš. Tomáš byl starší než Makoň, ale zemřel později (*1908 †2002). I jejich nauky se překrývají v mnoha bodech, a to i těch hlavních: Není trvalého štěstí v žádném předmětu tohoto světa; naše skutečná podstata je božská; atd.

Hlavní rozdíly oproti Weinfurterovi i Tomášovi vidím dva shodné: Oba byli exponováni na veřejnosti, zatímco Makoň nikoliv, to za prvé. Za druhé, Makoň sice nezapadá do žádné církevní doktríny, ale je vyhraněně křesťanský. Zdůrazňuje, že jediným mistrem je Ježíš Kristus. Jediným vzorem hodným následování je Ježíš Kristus. Makoň se vlastně snaží přivést lidi k tomu, aby plodně následovali Ježíšova příkladu. V tomto se jak od Weinfurtera, pro kterého je podstatná mystická zkušenost, i od Tomáše, který klade důraz na Absolutno, liší. Pro Tomáše je království nebeské stav štěstí a klidu². Pro Makoňe je to podřízení vlastní vůle vůli Boží. A z mého hlediska to Makoňe staví na pevnější půdu.

3.4 Shrnutí

Většina velkých osobností dojde svého zařazení a hodnocení až s jistým odstupem. Jak dlouho to bude trvat u Karla Makoňe, nelze předvídat. Některé osobnosti, jako svatá Hildegarda z Bingen, došly širšího uznání až skoro po mnoha staletích³. Jiné možná nikdy, což nevíme, protože kdybychom věděli, nebyly by neznámé. Dával jsem Karla Makoňe do srovnání s osobnostmi, od kterých všech se odlišoval tím, že nedospěl popularity. Je to logické, neboť ho nemůžeme srovnávat s neznámými osobnostmi, opět protože o nich nevíme. Navíc je tato práce psána z pohledu člověka, který v Makoňovi velkou a vyčnívající osobnost spatřuje.

Je jasné, že vliv okolí na Makoňovu tvorbu nelze zhodnotit: Každá událost je organicky zařazena do svého prostředí a v jiných podmínkách ji zkrátka nelze zkoumat. Snad se však podařilo nastínit aspoň nejhrubší souvislosti, bez jejichž povědomí nelze Makoňovo dílo hodnotit ani mu rozumět.

²Paměti mystika 1. díl, od 02:52 youtu.be/4nVY5Rv0js4?t=172.

³Srovnej počty publikací o sv. Hildegardě podle roku jejich vzniku.

4. Dostupná literatura o Karlu Makoňovi

O Karlu Makoňovi téměř žádná literatura neexistuje. Makoň sám zanechal řádově více materiálu, než kolik bylo napsáno o něm někým jiným. Je běžné, že z autorské literatury lze vyčíst informace o autorově životě. V případě Karla Makoňe je tomu tak ještě více, než je obvyklé. Svá sdělení Makoň často opírá o vlastní zkušenosti a zážitky, bere sám sebe jako ukázkou toho, jak v lidském životě působí Boží milost. Proto Makoňovy spisy a záznamy přednášek jsou zdaleka nejbohatším dostupným zdrojem informací o něm samém.

4.1 Mozaika mystického života Karla Makoňe

Na Makoňovu památku byla vydána kniha *Mozaika mystického života Karla Makoňe*[15], kterou jeho příznivci vydali deset let po jeho smrti. Osmdesátistránková knížka má formu osobních vzpomínek na Karla Makoňe. Jsou zde vyličený základní prvky Makoňova poselství, některé výrazné příhody, které s ním jeho žáci zažili, a především je zde zachycen duch, ve kterém Makoň jeho žáci vnímali.

Hlavním hybatelem vzniku Mozaiky byl Stáňa Kalibán, který má asi právem reputaci Makoňova nejoddanějšího žáka. Kalibán se po Makoňově smrti snažil popularizovat jeho dílo. V Mozaice je autorem úvodu, doslovu, stručného Makoňova životopisu a výběru ukázek z Makoňova díla. Stejně jako ostatní spoluautoři přispěl též osobní vzpomínkou. Ta je v jeho případě rozdělena do kapitol, kde vypravuje, jakou moudrostí ho Karel Makoň obohacoval, a uvádí anekdoty ilustrující Makoňovu výjimečnost.

Druhým přispěvším je Jenda Baxa. Ten se ve svém svědectví soustředí na předurčenost svého setkání s Makoňem. Vypráví příběh svého setkání s ním, jaké tam byly pro něho nepochopitelné zdánlivé náhody, a líčí samozřejmost, se kterou Makoň konstatuje Boží vedení.

Třetím přispěvším je MUDr. Vít Elger. On také pořídil, katalogizoval a po desetiletí uchovával drtivou většinu nahrávek Makoňových slov, než jsem je digitalizoval. Jako jediný ze spoluautorů Mozaiky v době psaní tohoto textu žije. Dr. Elger představuje ve své krátké stati Makoňovo dílo poměrně systematicky. Soustředí se na jeho knihy a ke každému aspektu Makoňovy nauky uvádí, ve které knize je akcentován. Zdůrazňuje závažnost a závaznost Makoňovy nauky a opírá se i o biblické citáty. Jeho svědectví na rozdíl od ostatních není opřeno o anekdotické zkušenosti, nýbrž zčásti skrytě zčásti otevřeně přirovnává Makoňe osobním významem k Ježíši Kristu.

Čtvrtým přispěvším je Ruda Müller. Ten ve svém kratoučkém příspěvku na necelé dvě strany zasazuje Makoňovo dílo do kontextu svojí doby. Zdůrazňuje, že přišel mezi lidi, kteří měli načteného Bruntona[7], Weinfurtera[46], dostupnou indickou filozofii[45] a další duchovní potravu, která byla v té době na veřejném jídelníčku. Makoň jim podle jeho slov ukázal, že ničemu nerozumějí, a odhalil jim ještě mnohem větší moudrost skrývajících se v křesťanství, které bylo „u nosu“, ale v němž ji nehledali.

Pátým přispěvším je Miloš Skalický. Bez výhrad ho mohu nazvat nejpokroči-

lejším Makoňovým žákem. Skalický se sám dobral osobního bohatého styku s Boží přirozeností, o čemž svědčí jeho zatím nevydané spisy jako např. *Existenční cesta*. Stal se duchovním vůdcem na setkáních přátel Karla Makoňe, která pokračují dodnes v návaznosti na setkání s Makoňem samotným. Byl jsem svědkem jeho duchovní pohotovosti, hlubokého vhledu a stále větší naléhavosti, se kterou nás odváděl od piety vůči Makoňovi ke skutečné cestě k Bohu tady a teď. Skalický už v *Mozaice*, dávno před tím, než jsem se s ním mohl setkat, píše o Makoňovi pohledem člověka, který se na něho dívá s úctou, ale kriticky. Popisuje Makoňovu tělesnost, vývoj v jeho přístupu a jako ostatní předává svoje nejvýraznější zkušenosti v Makoňově přítomnosti.

Posledním, šestým příspěvkem je Pavel Válek. V jeho statí je mně jediné známé nezávislé, psané svědectví o Makoňově schopnosti hovořit zvířecí řečí. Pavel Válek se pozastavuje nad Makoňovým vztahem k vlastní rodině v kontextu velkého množství času, které věnoval duchovním přátelům. Vyzdvihuje návodnost Makoňových rad, zejména v přístupu k eucharistii.

Společným prvkem všech příspěvků v knize *Mozaika mystického života Karla Makoňe* je vděčnost. Také lze konstatovat, že většina příspěvků zařazuje Makoňovo dílo i své vlastní zaměření do oblasti křesťanské mystiky a dávají tento pojem do kontrastu jednak s běžným rituálním či mravoučným křesťanstvím, jak ho tehdy vnímali, a jednak s mystikou orientální.

Za souhrnné poselství *Mozaiky* tedy můžeme považovat to, že Makoň svou naukou a svým životem odhaluje křesťanskou mystiku jako cestu k Bohu, která se nabízí soudobému člověku. Osobně považuji tuto knížku za cenný doplněk k dokreslení představy o tom, kým Karel Makoň byl, ale pro seznámení s ním se lze lépe obrátit na Makoňovo vhodně volené autorské dílo dle založení zájemcova.

4.2 Závěrečné studentské práce

V roce 2015 byla na Fakultě humanitních studií UK obhájena diplomová práce Kláry Pokorné s názvem „*Čeští esoterici v proměnách soudobých dějin*“ [35]. Zde je o Karlu Makoňovi jen několikrát letmá zmínka v poznámkách pod čarou, kde je uveden jako člen generace předcházející té, o které práce pojednává. Zároveň je zde uvedeno, že na Makoňe existuje složka v archivu StB, ovšem konstatuje jeho zničení.

Celá věnovaná Karlu Makoňovi je bakalářská práce Radmily Müllerové [31] obhájená roku 2019 na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Jejím titulem je „*Vyprávění o utrpení: Formování identity a důvěryhodnosti mystika Karla Makoňe*“, což harmonuje se zaměřením na element utrpení a na formování Makoňovy identity mystika. Práce čerpá z výseku Makoňových děl, kde se Makoň věnuje srovnání jógy s křesťanskou mystikou a Zjevení Sv. Jana, což ústí v dojem, že je taková celá jeho nauka.

V práci se několikrát představují dva hlavní momenty utrpení v Makoňově životě: Operace ramene v předškolním věku a pobyt v koncentračním táboře vyvrcholivší v jistotu vlastní smrti. Po stručném životopisu uvádí jako osobnosti, které měly na Makoňe vliv, Karla Weinfurtera, Šrí Aurobinda Ghóše (který je konzistentně s Makoňovým vlastním zvykem uváděn jako „*Ghos*“) a Alana Wattse. To pravdě odpovídá: Weinfurter Makoň formoval, Makoň přeložil Ghóšovu knihu *Syntéza jógy* [3] a komentuje jeho dílo ve své knize *Srovnání jógy s křesťanskou*

mystikou[24], a od Wattse přeložil hned čtyři tituly, jimiž jsou Cesta zen[43], Moudrost nejistoty[41], Příroda, muž a žena[42] a Svrchovaná totožnost[44].

Poté již rozvádí odtělesňování jako předmět Makoňovy interpretace. Uvádí Selvaradžana Jesudiana jako Makoňova jógového mistra, k čemuž já doplňuji, že oni dva se v tělech nepotkali. Makoň však opět přeložil dvě jeho knihy: Jógu ve dvou světech napsanou s Elisabeth Haich[47] a Sebevýchovu jógou[48]. U odtělesňování představuje Müllerová Makoňův pojem obapolnosti, se kterým Makoň pracuje často, ale tím zajímavější je jeho pojednání.

V další sekci si všímá Makoňova opouštění těla, kterému se spontánně naučil při extrémní bolesti. Poukazuje, že Makoň se ve výkladu k těmto událostem opírá o nauku o čakramech z rádžajógy, jak ji měl nastudovanou, a o biblické příběhy. Dává jeho přístup také do kontrastu s přístupem lidí, kteří se odtělesnit nedokážou a pro které nebylo utrpení odrazovým můstkem, ale kamenem úrazu.

V následující sekci autorka srovnává Makoně s Bedřichem Kočím. U obou pozoruje „úplné“ a „správné“ sebeodevzdání Bohu a zákonitě přicházející Boží pomoc, přičemž pozoruje, že Makoň zdůrazňuje u sebe absenci očekávání pomoci od Boha, zatímco Kočí očekával Boží pomoc v uzdravení. Vyvozuje z toho, že kvalita sebeodevzdání je postačující podmínkou, zatímco absence očekávání již nikoliv. Případnému zájemci o detailní rozvinutí této problematiky samotným Makoněm lze doporučit jeho překlad a komentář ke knize Zlatý klíč[12] v rámci Cesty vědomí[23]. Obě svědectví o Boží pomoci jsou pak zpochybněna a relativizována v následujícím odstavci, kde se na příběhu žen lotyšských alkoholiků naznačuje, že člověk kauzální souvislosti mezi událostmi ve svém životě a vyšší mocí sám přisuzuje. V závěru sekce je vyzdvížena Makoňova absence nenávisti vůči působitelům utrpení.

Další sekce pojednává o principu příčiny a následku. Porovnává se zde přístup Roberta F. Murphyho[32], který podle autorky odmítá objektivnost principu karmy, a Makoňův přístup, který s karmou pracuje, ale nikoliv jako s vládnoucím principem. Uvádí jednu ze základních Makoňových pouček, že *každá krize je způsobena nerovnováhou mezi vnitřním a vnějším životem*. Autorka poučku volně parafrázuje: „Utrpení [...] vzniká, když nastává rozpor mezi duchovní složkou života [...] a fyzickými činy nebo jednáním ve fyzickém světě.“ Ve zbytku práce se Makoňovo zácházení s utrpením shrnuje.

4.3 Dingir 2007/4

Článek v religionistickém časopise Dingir z roku 2007[14] byl až do napsání výše zmíněné bakalářské práce jedinou mně známou oficiálně vydanou publikací zabývající se Karlem Makoněm ve třetí osobě. Autor článku Jurik Hájek představuje na dvou stránkách Makoňovo dílo a opět stručně předkládá Makoňův životní příběh.

Autor zmiňuje, že motivem jeho příspěvku je především to, že záznam o Karlu Makoňovi nenachází v dostupných pojednáních o české mystice 20. století. Považuje přitom Karla Makoně za důležitou osobnost tohoto proudu. Důvod k opomenutí Makoně v publikacích vidí v tom, že Makoň působil mimo veřejnost a média. Poukazuje také na fakt, že Makoňova díla se relativně těžko čtou, což přispívá k jeho mizivé popularitě.

Článek několika větami představuje díla Pohádky pro děti, vyšedší pod titulem Odkrytá moudrost starých pravd[26], Blahoslavenství[27] a Otázky a odpovědi V, které také dostaly knižní podobu s titulem Slabikář na cestu životem, ovšem oficiálně nikdy nevyšly. U Blahoslavenství vyzdvihuje důležité Makoňovo poselství, že evangelní Ježíšův život je návodem na vstup do věčnosti rozvedeným do nejmenších podrobností. Celkově oceňuje hloubku Makoňova pojetí. Závěrem vyjadřuje naději, že Makoňovo dílo může pozitivně ovlivnit dialog mezi vědou a náboženstvím, přičemž problém náboženského přístupu vidí v doslovném pojetí bible.

V článku též zaznívá jedna myšlenka, která stojí za citaci:

Makoň [...] hovoří o tom, že tento stav [nebe] je nutno dosáhnout a zažít již zde na zemi ve své pravdivé osobní zkušenosti. [...] Toto pojetí zajisté není výlučně Makoňovo, [...] nicméně u Karla Makoně je celá tato koncepce podána systematickým, vnitřně koherentním výkladem, takže skoro můžeme hovořit o „ontologii“ duchovního vývoje člověka – i když Makoň nikde nezabředá do samoučelných filosofických úvah. Jasná koncepce, znalost duchovních proudů Východu i Západu, hluboká osobní zkušenost – upřednostňují Makoňovo duchovní dílo před většinou ostatních představitelů české mystiky (a nejen české).

4.4 Web

Existuje webová stránka věnovaná Makoňovi, makon.cz, kde je uloženo celé jeho dílo a několik slov o jeho životě. Krom toho jsem na webu o Makoňovi našel jen útržkovité informace, většinou shrnutí jeho života s důrazem na příhody s operacemi ramene a z koncentračního tábora. Skupiny a stránky věnované Makoňovu odkazu jsem na sociálních sítích nenašel prakticky žádné. Sporadické zmínky v diskuzních fórech nejsou pomocí vyhledávačů k dohledání.

4.5 Moje předchozí práce

Makoňovu dílu je věnována moje disertační práce na Matematicko-fyzikální fakultě UK[17], na které jsem pracoval v letech 2011 až 2021. Druhá kapitola je věnovaná popisu Makoňova díla v rozsahu, jaký umožňoval technický obor, v rámci něhož se práce obhajovala. Úvod kapitoly obsahuje stručnou charakteristiku Makoňovy nauky z mého subjektivního pohledu. Vymezuji ji oproti moderním duchovním autorům, oproti římskokatolické církevní nauce a oproti vědeckému bádání. Následuje sekce o Makoňově osobě. V její první podsekci vyprávím Makoňův život, opět zdůrazňuje milníky, které se nejvýrazněji podílely na zformování Makoně jako mystika. V další podsekci představuji Makoňovo psané dílo. Vyjmenovávám vydané knihy, nastiňuji proces jejich vzniku a šíření, kvantitativní charakteristiky a uvádím seznam zejména obsáhlých a jinak vyčnívajících titulů. Závěr sekce o Makoňově osobě je věnován jeho nauce.

Druhá sekce kapitoly věnované Makoňovu dílu pojednává o tématech, kterých se dotýkají záznamy přednášek.

Především však vznikl webový archiv zvukových nahrávek, kde jsou prakticky všechny nahrávky k poslechu, stažení a opatřeny kompletním přepisem, jenž umožňuje vyhledávání.

5. Vybraná témata v pojetí Karla Makoně

Z toho mála, co o Karlu Makoňovi bylo napsáno a publikováno, se většina týká nevšedních epizod jeho života, popřípadě zhodnocení jeho díla či nástin některé jednotlivosti jeho obsáhlé nauky. Moje disertační práce z tohoto vybočuje tím, že se snaží aspoň nástinovat seznam témat, kterým se Makoňovo dílo věnuje. Toto úsilí bych rád rozvedl v této kapitole a rád bych, aby pokus o zmapování hlavních prvků Makoňova poselství byl hlavním přínosem této diplomové práce.

Vzhledem k samotné kvantitě Makoňova díla je tento můj záměr téměř bláhový. Sám jsem přečetl jen šest Makoňových knih a poslechl asi třetinu jeho dostupných nahrávek. Vzhledem k tomu, že přístupnost Makoňových nahrávek je z velké části mým dílem, na kterém jsem strávil více než dekádu, a k tomu, že prakticky všechny dosavadní zmínky o Makoňově díle se soustředí na jeho knihy, dává mi smysl na moje předchozí úsilí navázat a soustředit se na nahrávky.

Záměr zmapovat množinu hlavních poselství v Makoňově díle vychází krom jiného také z toho, že po poslechnutí většího množství nahrávek jsem vypořoval, že navzdory velké rozmanitosti otázek, které Makoň zodpovídá, se vývody v odpovědích s obměnami opakují. Do jaké míry se opakují, jak moc zůstávají výpovědi napříč vývojem Makoňovy nauky obsahově totožné a kolik vlastně takových opakujících se sdělení je, jsou hlavní otázky, které si pokládám.

Mohu uvést několik příkladů takových sdělení, se kterými se opakovaně u Karla Makoně setkávám:

1. Cesta k Bohu se dělí na fáze. Podle toho, kde se nacházím, platí pro mě jiné zákonitosti. Mezi fázemi jsou ostré přechody.
2. Pro spojení s Bohem je zapotřebí vrcholné aktivity i absolutní pasivity.
3. Modlitba nesmí být mechanická, musí být autentická. Prosebná modlitba má smysl jako prostředek na cestě. „Modlete se neustále“ dokazuje, že nejlepší modlitba není slovní, ba ani neznamená myslet na Boha.
4. Ježíš bojoval proti osudovosti. Nejsme v rukou osudu, ale jsme vedeni událostmi ke spojení s Bohem.
5. Satan je naše *já*. *Já* je zapotřebí rozvinout a přemoci zapřažením do úkolu. Světci byli pronásledováni Satanem, protože nechávali svoje *já* zahálet.
6. Ctnosti nestačí, naopak člověku brání v postupu, když se s nimi ztotožňuje. Ctnostný život nevede do nebe, pokud se ctnosti neopustí. Člověk musí být nic.
7. Ráj je stav, ze kterého jsme padli, a není našim cílem. Je zastávkou na cestě a oklikou. Ráj zažívají zvířata ve spánku. Pohlavní pud nebo touha po alkoholu jsou projevem touhy po ráji. Nebe je stav, ze kterého nelze vypadnout. Ve stavu nebe je člověk více činný než v běžném životě.
8. Katolická tradice je nedoceněná, mělo by se na ni navázat, ale musí se korigovat.

9. Do spojení s Věčností lze vstoupit jen celobytným sebeodevzdáním.
10. Boží milost je zákonitá, není nevyzpytatelná. Podmínkou je plné rozvinutí hlavní složky života a její bezpodmínečné odevzdání.
11. Stvoření neproběhlo, ale probíhá. Genesis hovoří o vzniku člověka po duchovní i tělesné stránce.
12. Každý prostředek na cestě má omezenou platnost, včetně víry. Cíl musí být vždy nejvyšší, a to vědomé spojení s Bohem. Království Boží je stav, kdy v člověku kraluje Bůh.
13. Krize je volání Boží.
14. Apoštolové symbolizují lidské vlastnosti.
15. Křesťanství překonává model reinkarnace tím, že umožňuje vyvázání ze samsáry (koloběhu převtělování) během jediného vtělení. Nepřevtěluje se člověk z těla do těla, ale člověk navazuje a odhazuje karmické balíky. Tak lze být převtělením mnoha lidí najednou a jeden člověk se vtěluje do mnoha jiných. Indové se silou představy převtělují tradičně.
16. Vlastnictví je největším hříchem. Máme spravovat, ne vlastnit. Ježíš učil především nevlastnit.
17. Všechno utrpení je způsobeno nerovnováhou mezi vnitřním a vnějším životem.
18. Láska je jediným prostředkem, který nelze překonat – jako jediná nikdy nedohraje svou roli a nemusí být opuštěna a nahrazena. Cesta lásky je jediná, která může být úspěšná i bez krizí. Láska člověka vyvádí z něho samého. Symbolem lásky byl apoštol Jan. Láska je otázkou vůle.
19. Bible je dokonalým, podrobným symbolickým plánem na cestu k Bohu pro každého člověka. Ježíšův život je obecným vzorcem (např. $(a + b)^2$) a naše životy jsou aplikací vzorce (s dosazenými hodnotami).
20. Panna Maria symbolizuje nesmrtelnou duši. Maria jediná člověka nikdy neopouští (byla i pod křížem).
21. Smrt na kříži symbolizuje mystickou smrt, která musí proběhnout před smrtí fyzickou a je poslední podmínkou vstupu do věčnosti.
22. Smrt je svlečením hmotného těla a oblečením astrálního. Mrtví žijí na úrovni druhé čakry, tamtéž jako my, když sníme.
23. Krom verbálního existuje i obsahové sdělování. Probíhá *en bloc* a napříč jazyky. Podmínkou je zastavení povídací mysli při zachování vědomí.
24. Extáze je překonaným fenoménem. Budoucnost patří cestě bez extází. Extáze je nejvyšší stav, kam lze dojít vlastní silou.
25. Míra sebezáporu (později odosobnění) je měrou duchovního pokroku.

5.1 Opakující se výroky

Dojem o konzistentně se opakujících poselstvích vyvolává otázku, do jaké míry se témata skutečně opakují a jak se jejich pojetí vyvíjí v čase. U několika témat se pokusím tuto otázku zodpovědět.

5.1.1 Metodologie

Vycházím z kompletně přepsaných zvukových záznamů Makoňových hovorů, kde zčásti se jedná o přepisy manuální prakticky bez chyb a zčásti automatické s mírou chybovosti úměrné akustické kvalitě záznamu, běžně se však pohybující kolem 90% správně přepsaných slov. Nutno také podotknout, že i chybně přepsaná slova mají mnohdy správně určený kmen a pro účely vyhledávání je tedy můžeme považovat za správně přepsané. Krom toho využívám manuálně vytvořený tematický index pokrývající v dubnu 2022 všechny písmenem označené kotouče a kazety označené ročníkem do osmdesátého pátého, celkem 312 z 1138. V tematickém indexu je jeden záznam ke každému úseku s konzistentním tématem¹.

Postupuji v následujících krocích:

- Projdu záznamy tematického indexu a ke každému přiřadím (povětšinou prázdnou nebo jednoprvkovou) množinu obecnějších témat, do kterých záznam spadá.
- Témata s více než pěti přiřazenými záznamy procházím a pro každé provedu následovné:
 - Určím klíčová slova pro fulltextové vyhledávání, která předpokládám, že povedou k úsekům, kde se dané téma pojednává.
 - Klíčová slova vyhledám v celém přepisu a seřídím si nahrávky podle počtu výskytů.
 - Projdu nahrávky s velkým počtem výskytů tak, aby pokryly maximální časové období, preferuji rozestup kolem dvou až tří let mezi dobou pořízení.
 - Z každé vyberu krátký úsek (jednu či několik vět), který vyjadřuje mluvčího postoj k tématu, je-li to možné.
 - Nenacházím-li takové úseky, uchyluji se k nahrávkám s menším počtem výskytů, a pokud ani tam nenacházím, ponechám mezi citacemi větší odstup.
 - Na vybraných úsecích pak vyhodnocuji, v čem se liší a co mají naopak společného.

Tímto postupem se snažím vyvážit časově efektivní využití dostupných materiálů a přitom omezit zbytečnou subjektivitu. Subjektivita zde vstupuje i tak v několika bodech. Samotný tematický index byl tvořen ručně, takže sám o sobě zahrnuje subjektivní interpretaci. Přiřazování záznamů do obecnějších témat je

¹github.com/Sixtease/CorpusMakoni/blob/master/bookmark.txt

dalším subjektivním krokem. Výběr klíčových slov pro vyhledávání je také potenciální branou subjektivity. Naposledy výběr charakteristických úseků je krokem s největší měrou subjektivního zásahu. Aby se subjektivita redukovala, musel by se postup opakovat několika různými badateli, což je ovšem vysoko nad rámec možností této diplomové práce. Subjektivitu v postupu tedy identifikuji a přijímám jako součást práce, snažím se ji však izolovat a minimalizovat.

Některé manuální kroky by bylo možné nahradit automatickými postupy počítačového zpracování přirozeného jazyka, ovšem za cenu neúměrného zvýšení náročnosti provedení a zanesení chybovosti.

Zpracoval jsem tři témata:

1. trpnost,
2. modlitbu a
3. zákonitost Boží milosti.

K většině citací přidávám stručný komentář, který shrnuje její relevanci pro zkoumání toho, do jaké míry se sdělení opakuje či naopak odlišuje, popřípadě upozorňuje na další souvislosti. Nemá však za cíl zhodnotit ani shrnout celý význam té které citace. Ten nechť laskavý čtenář nechá na sebe dolehnout dle svého uvážení.

5.1.2 Téma trpnosti

Trpnost čili pasivitu vykládá Makoň jako jeden z nejdůležitějších prvků, které chybějí na cestě jeho posluchačů do vědomého spojení s Bohem. Ze základního předpokladu, že člověk má za cíl dojít do Království Božího, mu vyplývá trpnost jako princip, který může chybět v dosahování jiných cílů, a jeho zapojení tedy není samozřejmé, protože ho vyzdvihuje.

Makoň vychází ze svého stavu, který nastal v koncentračním táboře, při němž, budu-li ho parafrázovat, překročil hranice vesmíru a plně si uvědomoval svoji nesmrtelnou podstatu. Chtě svým posluchačům dopomoci k tomuž, stojí před úkolem připravit jiné lidi, aby také překročili hranice vesmíru. Protože každá činnost směřuje zase do stvořeného, nemohl předat žádný návod založený jen na činnosti. A protože samotná nečinnost vede k ustrnutí, nemohl dát návod ani založený jen na pasivitě. Dává návod postavený na činnosti dovedené na hranice možností a dokonalém odstupu od takové činnosti a trpném odevzdání se do Boží vůle. Tento postup je jednak nezbytný a jednak ho přirozeně neprovádíme, což jsou asi důvody, proč se tomuto tématu tolik věnoval.

Použité vyhledávací vzory: **aktiv***, **trpn***.

1. Nahrávka s označením **kotouc-D01-b** od pozice 14:14. Rok pořízení neznámý, ale jistě v sedmdesátých letech.

Citace: „*My totiž tady v tomto životě cokoli dobýváme, tak vždycky to dobýváme nějakou aktivitou, že totiž si to přejeme, jdeme za tím, dosahujeme to, případně nedosahujeme. A jakou to činnost? Jak ji máme klasifikovat, takovou činnost? To je vlastně pokračování v tvůrčí činnosti Boží. My tady rozmnožujeme statky, které jsou nám od Boha dány, a dále prostě pro ně žijeme a dále jdeme do stvořeného, do zmnoženého. Jde ta cesta z jednoduchosti do množství, do stále větší šíře, ano? To je, to je tenhleten, ta*

aktivita. Tímto způsobem když člověk přistupuje i k duchovním úkolům, to znamená k tomu, aby se stal nezrozeným, věčným to znamená nezrozeným, věčným, nestvořeným, tak když tímto způsobem postupuje, tak nikdy se jím nestane, i když se sebekpilněji snaží, protože mu chybí tahleta zpětná vazba, ta pasivita. On zná jenom ten aktivní způsob a ten vlastně jde úplně opačným směrem než ta trpnost mystická, která je zapotřebí stejnou měrou jako ta aktivita a kterou jedinou se můžete dostat nazpátek.“

Jedná se o fundamentální výrok o trpnosti, kde Karel Makoň kompaktně uvádí, proč ji považuje za důležitou a doplňuje o letmé nastínění principů, které ji důležitou činí.

2. Nahrávka s označením **kotouc-I01-d** od pozice 04:20. Rok pořízení rovněž neznámý, ale spadající do sedmdesátých let.

Citace: „Ve skutečnosti každý člověk na všechno hledí aktivně, i na mystickou modlitbu, i na modlitbu, která má ho spojit s Bohem a dopadá to potom příšerně. Podívejte se na všechny žáky Weinfurtovy, kdy oni říkali nějaká písmenová cvičení, já proti tomu nic nemám, ale mysleli si, že tímhle tím dobydou Království Boží. Jo, Království Boží násilí trpí, násilím je dobýváno, ale ne dobyto. Dobýváno. A oni u toho dobývání zůstali, museli zůstat, protože nikdo jim neřekl, že modlitba se musí stávat postupně stále více trpnou. Trpnější. Pasivní. A jestliže tento požadavek není splněn, tak nemůže vést ke spojení, vědomému spojení s Bohem.“

Příklad školy Karla Weinfurtera z pohledu Karla Makoně je užít pro demonstraci nezbytnosti trpného přístupu. Je zde postulována nezbytnost trpnosti pro vstup do Království Božího.

3. Nahrávka s označením **kotouc-77-brezen01-b** od pozice 01:06:02. Rok pořízení 1977.

Citace: „Trpná stránka, to je stránka koncentrační. Koncentrace není činnost v tom běžném slova smyslu, k jaké já vás tady navádím v těchto algoritmech. To není ještě koncentrace vůbec. Todleto, k čemu vás já tady navádím, to je nanejvýš meditace, jo? A z ní pocházející čin, čin prostý anebo čin láskyplný, ano? Ale koncentrace mystická, ne soustředění pouhé, konaná za účelem spojovacím, mající tento cíl, to je vyhraněně trpná záležitost. To znamená, já musím se jenom tak dlouho koncentrovat, smím lépe řečeno se tak dlouho koncentrovat, dokud zůstávám trpný, ale ne civějící.“

I v tomto úseku ze sedmdesátých let je důraz kladen na nezbytnost trpnosti na cestě ke spojení s Bohem, tentokrát v rámci mystické koncentrace. Objevuje se zde i pojem civění, který se v souvislosti s trpností objevuje u Makoně často a který značí trpnost tedy pasivitu nežádoucího druhu.

4. Nahrávka s označením **80-11A** od pozice 19:54. Rok pořízení 1980.

Citace: „Musím se snažit o to, milovat z celého srdce a tak dále, jak je to tam všechno řečeno, ale my jsme si už řekli, že pochopit, kde jsou meze toho a kde a jak máme Bohu dát příležitost, aby on nám ukázal svou lásku, to že už není, co se dá vyjádřit tím slovem, nýbrž to se dá vyjádřit jedině příkladem Ježíšovým. Celým jeho životem.“

Zde není důraz kladen na potřebnost trpnosti jako takovou, nýbrž na to, že najít správné meze mezi činností a trpností není otázkou formulovatelného receptu, nýbrž otázkou pochopení příkladu Ježíšova života jako celku.

5. Nahrávka s označením 83-18-K od pozice 17:51. Rok pořízení 1983.

Citace: „*Už to narození Ježíše Krista vysvětluje značnou míru trpnosti, ale v které oblasti, to je mi jasné: Ne všude. Například jakápak je to trpnost, když utečou do Egypta? To je velká činnost, ale trpnost je v tom, že poslouchali. Vy musíte přesně vědět, že to vedle sebe má existovat a že to má své místo, to i ono.*“

Jako v předchozím úseku je důraz kladen na nalezení mezí aktivity a pasivity a navíc na legitimitu obou pólů.

6. Nahrávka s označením 85-25A-10 od pozice 32:53. Rok pořízení 1985.

Citace: „*Láska má dvě stránky: Aktivní a trpnou, ano? To jsem říkal všechny čtyři dni. Ne že je to jenom trpná stránka, ale že trpná stránka je dovršení oné aktivní stránky lásky. A kdyby to nebylo dovršení aktivní stránky, nebylo by co dovršovat a bylo by zbytečné ta negace nebo ta trpnost v lásce. By byla bezvýsledná, to by nikam nevedlo.*“

V tomto úseku pozorujeme ještě silnější odklon on pouhého zdůrazňování trpnosti. Důraz je naopak kladen na to, že trpnost, která nenavazuje na činnost, nemá význam.

7. Nahrávka s označením prevzate-kotouc-88-03. Rok pořízení 1988. Uvádím dva úseky.

První citace, od pozice 11:23: „*Vznik i té nejmenší metafyzické zkušenosti je založen na trpnosti.*“

Druhá citace, od pozice 14:08: „*Trpnost musí být... musí mít protiváhu, že ji dovedete uplatnit, aktivně uplatnit. Ježíš Kristus to doved' aktivně uplatnit, že byl poddán trpně třeba své rodině a tak dále. On, který měl tu obrovskou moudrost za sebou, že, a v sobě, který... Takže on to potom už začal nám ukazovat jako míchanou trpnost s aktivitou. A to je správně pojatý život. To má být tak namícháno, že když je zapotřebí být aktivní, tak musím být aktivní až do dřene kosti. Když je třeba být trpný, tak musím být trpný zase tam.*“

V první citaci se jedná o postulát nezbytnosti trpnosti, jak jsme viděli u raných výroků. Druhá citace opět zdůrazňuje potřebnost obou pólů.

8. Nahrávka s označením 91-11B. Rok pořízení 1991. Opět uvádím dva úseky.

První citace, od pozice 29:26: „*Kdo neumí být trpný, tak není zasvěcencem, a kdo se bojí trpnosti, tak neví, že se bojí něčeho, čeho by se neměl bát. To mu umožňuje stát se zasvěcencem a být spojen vědomě s Bohem.*“

Druhá citace, od pozice 38:54: „*Ani Ježíš Kristus neudělal první zázrak, a kdyby byl neudělal první zázrak za pomoci Panny Marie, tak neudělal ani další zázraky. Začal to dělat jenom proto, že ho Panna Maria požádala. Kde pak jsme s tou méněcenností ženy? Prosím vás, odpovězte mně na to. A protože tomu tak, že ona je cennější a v té trpnosti, která je jí vrozená,*

je veliká přednost a říkáme jí, té přednosti, metafyzická zkušenost, která se bez trpnosti, bez stavu trpnosti neobejde, tak my mužové musíme také tuto trpnost zvládnout. My ji musíme umět navodit, stejně jako ji umí snáze navodit žena.“

Stejně jako u předchozí nahrávky první úsek postuluje nezbytnost trpnosti. Chybí však důraz na potřebnost činnosti. Místo toho uvádí vztah trpnosti s ženským principem.

Nebyl jsem bohužel s to vybrat nahrávky, které by byly spolehlivě rozdělené v kýžených časových rozestupech před rokem 1980, nicméně odstup v pořadovém označení kotoučů napovídá, že snad nebyly poríženy bezprostředně po sobě.

Z ukázek jasně plyne, že Karel Makoň napříč celým svým zaznamenaným přednáškovým působením tvrdí, že trpnost je nezbytným prvkem na cestě ke spojení s Věčností. V některých případech je nezbytnost trpnosti podána v rámci výroku o nezbytnosti jak činnosti tak trpnosti. Nabízí se hypotéza, že v raných osmdesátých letech kladl Makoň důraz na legitimitu činnosti, ovšem tu bychom museli ověřit na větším vzorku. S jistotou však můžeme tvrdit, že o nutnosti trpnosti na duchovní cestě poučoval Makoň vcelku konzistentně po celou dobu, kdy vznikaly jeho nahrávky.

5.1.3 Téma modlitby

Použitý vyhledávací vzor: `modlit*`.

Téma modlitby se u Karla Makoně objevuje tak často, že je nelze opomenout. Pro ilustraci: Slovní tvary obsahující řetězec `modli` se vyskytují častěji (16.396×) než slova jako *potom* (15.278×) nebo *takže* (14.731× z celkových 7.970.485 slovních tvarů). Aspoň jedna zmínka je ve třech čtvrtinách všech nahrávek.

Podobně jako považuje Makoň za důležité správně skloubit činnost s trpností, staví se Makoň i k modlitbě ve vztahu k zevnímu životu nebo též k činnosti. Jako se musí vhodně střídat úsilí s odstoupením od úsilí, tak se musí střídat i orientace vně, do světa, s orientací do nitra, k Bohu.

Modlitbou Karel Makoň nerozumí slova pronášená vůči Bohu, ale každé obrácení pozornosti k Bohu, vycházejí vždy z předpokladu ultimátního cíle ve vědomém spojení s Bohem, neboli v prožití vlastní nesmrtelnosti, tedy vstupu do věčného života.

Jestliže u tématu trpnosti bylo možné vysledovat na několika málo příkladech uvedenou metodou vývoj v postoji, u modlitby je pojetí natolik různorodé, že nebylo vždy možné vybrat výrok, který by byl vhodnou paralelou ostatních vybraných výroků.

1. Nahrávka s označením 73-01. Rok porážení 1973.

První citace, od pozice 01:21:20: „*Posvěť se jméno tvé, přijď království tvé.*‘ *To je to přání, pro které my tuto modlitbu vůbec děláme, a jestliže toto přání není naším přáním, nemá smysl je vyslovovat a nemá taky smysl od této modlitby očekávat spojovací účinek s Věčností. Nedostaví se.*“

Zpracování Otčenáše není v hovoru o modlitbě u Makoně žádnou výjimkou, jak uvidíme i v dalších výrocích. Hlavní důraz zde však je na nutnost

upřímnosti modlitby. Je zde také patrný předpoklad, že posluchač má za cíl vědomé spojení s Bohem.

Druhá citace, od pozice 01:19:31: *„Jestliže jenom jedna jediná naše činnost celého toho dne obsahovala v sobě větší naléhavost než tahleto modlitba, pak vůbec nemá cenu tu modlitbu dělat, protože ona nepředězene, nepředběhne náš běžný život a tedy nám nebude světlem do dalšího života.“*

Zde je patrné další vyostření toho, že jediným účelem modlitby je vědomé spojení s Bohem. Nedošlo-li k němu, byla modlitba zbytečná. Vidíme zde též pokus o vysvětlení jevů duchovního života pohybovou alegorií.

Třetí citace, od pozice 01:20:26: *„Nesmí se to samo sebou přerýkávat bezmyšlenkovitě jedna myšlenka za druhou, nýbrž musíme hledět zažít v sobě tu čest, která se nám zde prokazuje, že naším otcem je bytost nesmrtelná, nekonečná, nejvyšší laskavá, s veškerým poznáním a tak dále.“*

Nepřípustnost mechanického způsobu modlitby je dalším opakujícím se motivem v rámci tohoto tématu.

2. Nahrávka s označením 76-03B-Kaly-6. Rok pořízení 1976.

První citace, od pozice 30:36: *„Jakéhokoliv nástroje se chopíte, tak se chápáte jenom nástroje. Toto bychom měli si být pořád vědomi, protože jinak zaměňujeme, což se často stávalo i dobrým žákům této cesty, zaměňujeme tento nástroj za cíl. Takže když nám to třeba samo v nás opakuje jméno Boží, tak si myslíme, kdo ví, co se s námi děje. To je jenom tragická záměna nástroje za cíl. Že my jsme v sobě vypěstovali takový automatismus, že samo pořád se to, jak říkají někteří z nich, se to v nás modlí. To není správné. Já musím záměrně do tohoto způsobu modlitby vstupovat a záměrně z ní vystupovat, protože ona je jenom prostředkem. Cílem je vědomé spojení s Bohem. Vědomé v tom smyslu zpočátku, aspoň v tom smyslu, že mi poskytuje jistotu, že jsem nesmrtelná bytost ve své vnitřní podstatě. A tato jistota se může projevovat i přídatnými stavy, ale ty nejsou rozhodující při tom. Rozhodující je tato jistota, na které potom budu nebo postavím celý svůj život. Byl bych nerad, aby zdánlivě tento výrok stál proti Ježíšovu výroku: ‚Modlete se neustále.‘ To neznamená, podle mého názoru, že by byl Ježíš jakoukoliv formu modlitby povýšil na neustálou životní činnost, nýbrž to je něco zcela jiného. Podívejte se, ve skutečnosti Ježíš chtěl, aby každý okamžik našeho života byl nám tak posvátný, aby se rovnal modlitbě. Ne se podobal, rovnal. Aby totiž vás nic v životě neodvádělo od něho, od Boha, nýbrž aby nás všechno k Bohu přivádělo. My totiž modlitbu děláme záměrně k tomu, abychom, jak se říká lidově, rozmlouvali s Bohem nebo abychom se k Bohu přiblížili. Kdežto ostatní děláme proto, abychom provedli to nebo ono, co nemá s tímto duchovním cílem vůbec nic společného. A toto je základní rozpor, který Ježíš Kristus vyjádřil ‚sedění na dvou židlích‘, i když o tom mluvil v jiném smyslu.“*

Záměna prostředku a cíle je samostatné téma, o kterém Makoň často pojednává i mimo kontext modlitby. Upření absolutní hodnoty stavu, kdy se modlitba v člověku odehrává samovolně, je podle méj zkušenosti dosti ojedinělým jevem, který ovšem harmonuje s Makoňovým konzistentním od-

razováním od ulpívání na konkrétních projevech dosažené duchovní úrovně a na zážitcích sebmystičtějšího charakteru.

Vědomé spojení s Bohem coby cíl je zde předložen zcela explicitně. Ježíšovy výzvy k neustálé modlitbě se Makoň také dotýká opakovaně.

Druhá citace, od pozice 36:18: „*Člověk pořád pendluje mezi modlitbou a mezi činností. Jedno staví proti druhému. Důležité je, aby buď v té modlitbě anebo v té činnosti prorazil do věčnosti, obojí může.*“

Další příklad zdůraznění modlitby jako protipólu činnosti.

3. Nahrávka s označením **prevzate-kotouc-78-03A**, od pozice 06:39. Rok pořízení 1978.

Citace: „*Výtěžky modlitby se mají uplatňovat, praktikovat v zevním životě a zevní život se má praktikovat v modlitbě.*“

Opět vytknutí modlitby a činnosti jako vzájemných komplementů.

4. Nahrávka s označením **80-18**, od pozice 43:28. Rok pořízení 1980.

Citace: „*[Ježíš] spojoval modlitbu se životem. Jeho život byl modlitba, a jestliže život náš není modlitbou, tak ještě jsme se nezačali modlit.*“

I zde nacházíme modlitbu ve vztahu s činností, ovšem od pojmu *činnost* přechází Makoň k pojmu *život*. Výrok je vyostřený tím, že se upírá opravdovost modlitbě, pokud s ní neharmonuje celý vnější život.

5. Nahrávka s označením **82-18**. Rok pořízení 1982.

První citace, od pozice 38:57: „*Tak já myslím, že byste mohli rozumět, jak má vypadat prosebná modlitba. Když například se někdo modlí Otčenáš, a to je vzor prosebné modlitby, všimněte si, co se tam od člověka chce za oběť. Za oběť vůle především: ‚Staň se vůle tvá. Buď vůle tvá, jako v nebi, tak i na zemi.‘ To je tam doslova řečeno. ‚Přijď království tvé.‘ Vždyť to je něco, co si člověk nepřeje přeci přirozenou cestou. On si přeje: ‚Dej nám chléb všudejší, to možná ano. A aby nepřišel k úrazu, taky. ‚Odpusť nám, jako my odpouštíme, to ano. ‚Neuved nás v pokušení, to ano. Ale musí předcházet, musí být vůdčí myšlenkou při tom tohleto vzdání se do určité míry své vlastní vůle. Jiná manipulace s vůlí, jak jsem to nazval obecně. Tak takhle vypadá prosebná modlitba.‘*“

Prosebné modlitbě jako podtématu modlitby obecně se Makoň také věnuje opakovaně. Z toho, že zmínku nacházíme až ve vzorku z roku 1982 nelze dovozovat, že by se tématu do té doby nevěnoval. Naopak, zvýšený výskyt řetězce **prosebn** nalézáme v nahrávkách z let 1979 až 1982 a pak až v roce 1986. Nejvyšší počet výskytů z celého korpusu je právě v nahrávce **82-18**.

V tomto úseku se setkáváme s motivem souvislosti účinnosti modlitby s mírou sebeoběti, která je do modlitby vložena.

Druhá citace, od pozice 56:55: „*Myslete si, že to pán Bůh vyslyšel, prosím. Ale jak vám říkám, kdybyste byli nevtělili do té modlitby tomu odpovídající, té prosbě odpovídající oběť – odosobnění, tak ta prosba byla zbytečná mírně řečeno. Proto od začátku veškerého spisování kladu tak veliký důraz na rovnováhu mezi modlitbou a mezi životem. A měl bych říkat mezi mírou*

odosobnění a mezi modlitbou, protože když se vůbec modlíme, tak chceme vyjít ze sebe, prosím vás, a vejít někam jínam, než kde jsem já. Chceme se zbavit sama sebe.“

Tento úsek potvrzuje a explikuje výše řečené. Je zde i reflexe nad vlastním zdůrazňováním vztahu modlitby a činnosti, resp. modlitby a života. Je zde i další formulace cíle cesty – dostat se ze sebe, což je podle Makoňe nutnou podmínkou pro spojení s Bohem.

6. Nahrávka s označením 85–39A. Rok pořízení 1985.

První citace, od pozice 05:25: *„Jak to udělat, aby se člověk zbavil smyslové činnosti? [...] Po dobrém to jde jedině v takzvané trpné modlitbě. To v běžném životě neopovažujte si praktikovat, zbavit se smyslové činnosti. To byste se přinejmenším dostali pod auto nebo pod tramvaj. Nepřeju vám. Buďte při smyslech v tomto životě. Ale když konáte vnitřní modlitbu, budete-li při smyslech, tak se s tou vnitřní modlitbou nikam nedostanete.“*

Krom lehkého závanu Makoňova humoru je zde důležitý důraz upřesňující vztah modlitby a činnosti, a sice že sice mají spolupracovat, ale mají být striktně oddělené a prováděné soustředěně.

Druhá citace, od pozice 29:35: *„[Ježíš] mluví o modlitbě vnitřní a modlitbě vnější. Modlitbou vnější je Otčenáš, kterou se má stanovit řád hodnot, podle kterého se mám ve své činnosti řídit. Ať je to činnost fyzická nebo mentální, to už je jedno. A potom je tam druhá modlitba, která by se dala definovat jako láska. Projev lásky. A to je návod k vnitřní modlitbě.“*

Interpretace Otčenáše jako řádu hodnot je samo o sobě jedním z nejdůležitějších Makoňových důrazů. Je tomu věnována i celá druhá polovina knihy Základní kurz nadživotnosti[28]. Láska jako návod k vnitřní modlitbě je naopak podle mé zkušenosti spíše ojedinělým úkazem.

7. Nahrávka s označením prevzate-kotouc-88-11-Tereza, od pozice 46:09. Rok pořízení 1988.

Citace: *„Co lidí nenávidělo Hitlera? A jak se modlili k pánu Bohu, aby on... On tam vydržel šest let, že? A ještě to od roku třiatřicet, že? Sám si podrazil nohy a ne někdo jiný. Ta modlitba vůbec nic neznamenal. Vůbec nic. Takže prosebná modlitba, pozor na to. Tam jsem viděl v koncentráku tuto scénu: Člověk, nebyl to Čech, byl to Němec, prosil takhle na kolenou pána Boha, aby se smíloval nad ním, aby ho nenechal zabít. SS-mann slyšel jeho modlitbu prosebnou, kterou vyslovoval, tam ten Němec hlasitě, a stál nad ním a říkal: ‚Tak se to nemusíš ani domodlit, nebo se modli, ale já tě zabiju, protože abych ti dokázal, a sobě taky, já to potřebuju jako důkaz, že pán Bůh neexistuje a že tě neslyší.‘ A ubil ho. On se pořád modlil, pořád se modlil takhle, představte si, a pak už klesl a bylo po něm, on ho ještě dokopal, potom ho střelil a bylo po něm. Jako králíka. Čili prosebná modlitba neříkám, že nemá význam, to ne. Ale pozor na to. Nemá ten význam, který přisuzujeme.“*

Tato pohnutá, snad až šokující výpověď krom jiného podtrhuje prvek Makoňovy nauky, ve kterém se sděluje, že účelem modlitby je spojení s Bohem

a nikoliv dosažení světských cílů, byť by světským cílem bylo zachování holého života.

8. Nahrávka s označením 91–23B. Rok pořízení 1991.

První citace, od pozice 04:33: „*Celá mystika má ten význam, že co je vnitřku, se má stát navenek, venku, a co je venku, se má stát vnitřní záležitostí. I když, jak vám říkám, víme, že by to tak mělo být, to nestačí. Protože zásahem modlitby se má sjednotit stvořené s nestvořeným.*“

V tomto úryvku ze sklonku Makoňova života se setkáváme se zajímavým shrnutím smyslu mystiky, ale především je zde předložena nová formulace smyslu a moci modlitby.

Druhá citace, od pozice 09:28: „*Proto řekla Panna Maria: ‚Já služka Páně.‘ Takže tady máme už v tom navštívení Panny Marie jasný program vnitřní modlitby. Má duše, to je Panna Maria, má být služkou Páně. Je-li služkou Páně, narodí se v ní Kristus. Narodí se v ní Bůh. Narodil-li se v ní Bůh, přestane existovat člověk jako oddělená bytost od Boha. Jestliže v něm pomine pocit oddělenosti od Boha, pomine pocit oddělenosti od bližního a od všeho stvořeného. Čili to jsou takové paralely, které se mají vyvinout ve vnitřní modlitbě. Ona totiž modlitba nesmí být mechanická, nýbrž musí pomýšlet právě na tento paralelismus, který se má uskutečnit fakticky.*“

I u tématu trpnosti se v nahrávce z roku 1991 setkáváme s tématem Marie a ženství. Zde je řetěz příčin a následků vedoucích od podrobení se Boží vůli ke sjednocení s Bohem a světem. A jako několikrát předtím se setkáváme s vyhraněním proti mechanicky odříkávané modlitbě.

Je vidět, že navzdory šíři tématu se přece jen některá sdělení vinou celým časovým průřezem Makoňova působení. Především mám na mysli kategorické odmítnutí mechanicky prováděné modlitby. Viděli jsme i variace na toto odmítnutí, kde se jeho terčem nestává jen mechanicky prováděná modlitba, ale také naivní představy o účinnosti modlitby směrem do světa. Stejně tak se neustále vrací k problematice rovnováhy mezi modlitbou a životem.

Z ukázek lze dojít ke shrnutí: Modlitba je jeden z nepostradatelných prostředků na cestě ke spojení s Bohem. Její provádění musí být upřímné, soustředěné. Modlitba musí organicky navazovat na vnější činnost jako její vyvrcholení. V modlitbě musí být největší naléhavost z celého dne. Otčenáš skýtá ideální řád hodnot a jeho skutečné přijetí za své postačuje k dosažení mystického stavu.

5.1.4 Téma zákonitosti milosti Boží

Milost Boží je svobodným Božím aktem, který nelze nijak vynutit. Takový panuje faktický konsenzus v dogmatice hlavních církví, mezi věřícími i mezi teology, ačkoliv širě pohledů na milost Boží je v historii obrovská[34][40][13]. Myšlenka, že milost Boží ve skutečnosti podléhá zákonitostem, není ojedinělá, setkáváme se s ní zejména u Mistra Eckharta[18], který např. praví, že Bůh „musí vstoupit do pokorného srdce.“ Jak u Eckharta, tak u Makoně je to ale každopádně myšlenka kontroverzní.

Použité vyhledávací vzory: **milost***, **podmín***, **zákonit***.

1. Nahrávka s označením

kotouc-B01-70-08-29-Zlin-moderni_tendence_v_oblasti_poznani-b,
od pozice 01:00:07. Rok pořízení 1970.

Citace: „*Samaritánce, ženě pěti mužů, řekl: ‚Kdybys chtěla, dostala bys život věčný, po kterém se nežízní.‘ A já nemohu tvrdit opak, já nemohu tvrdit, že je to nějaký nevyzpytatelný výběr milosti, když je tomu zrovna takhle a když Ježíš Kristus bohužel nelhal.*“

Na evangelním příběhu se argumentuje pro zákonitost a nikoliv nevyzpytatelnost toho, zda se člověk dostane do života věčného.

2. Nahrávka s označením kotouc-R01-c-1974, od pozice 56:23. Rok pořízení 1974.

Citace: „*Tohleto je milost, která přichází nevhod. Řekli byste, proč přichází nevhod? Protože jste nechtěně vystihli podmínky, aby přišla.*“

Makoň v této pasáži hovoří o extázi, která se člověka může zmocnit např. na pracovišti. V tomto případě se poukazuje na milost, která není žádoucí, což harmonuje s principem zákonitosti, který je nestranný a nebere v potaz, zda je příjemci vhod.

3. Nahrávka s označením 76-05A-Kaly-9, od pozice 23:13. Rok pořízení 1976.

Citace: „*Plním-li podmínky na určitém stupni, [...] dostanu se na vrchol tohoto stupně. [...] Teď plním podmínky nadále a všechno odplývá, nastává odliv. A to z toho důvodu, že spějí k vyprázdnění od toho, co už dohrálo svou roli. [...] To je proto, že už potřebuji splnit nové další podmínky na kvalitativně jiném stupni. [...] Takže dejme tomu, když někdo dojde do konce toho stupně, kde stačilo plnit zákon nad sebou. To je jasná podmínka vyjádřená Starým zákonem. A jasně řečeno: Když toto bude člověk plnit, že zrodí ze sebe Ježíše Krista. Pak kdyby chtěl se spokojit po tomto zrození jenom s plněním těchto podmínek, tak by toho Ježíše zabil.*“

Poněkud kostrbatě sestavená citace s vynecháním několika obsáhlých vsuvek se týká vlastně spíše tématu úrovně než milosti, protože zde nejde o způsobení milosti Boží, ale o přechod z nižší na vyšší úroveň. Uvádím zde tento úsek především proto, že je zde koncipována zákonitost zrození Ježíše Krista, což považuji za vrcholně kontroverzní pohled obzvláště vůči dogmatice, jak jsem se s ní dosud setkal.

4. Nahrávka s označením 78-06A-Kaly od pozice 36:25. Rok pořízení 1978.

Citace: „*Jestliže někdo nevědomě plní podmínky, které vedou ke spojení s Bohem, vědomému spojení s Bohem, tak říkáte: ‚Tak už je to vlastně milost, že to je schopen nevědomě plnit.‘ No tak to je tak: Celý náš život je takovou milostí. Nemůžeme říct, kde to začíná, ne? To je těžko říct. A jestliže člověk nevědomě plní podmínky, tak je to vina... je to vinen on sám v tom smyslu, že vnitřně dorostl do toho nevědomého způsobu plnění podmínek. To znamená: Někdo je třeba eticky založen, vidíte. A někdo je darebák, no bezpáteří nebo zase na druhé straně ‚kam vítr, tam plášť‘, já nevím, jak by to člověk nazval. No tak tito lidé neplní ani nevědomě podmínky vstupu. Ale když někdo už je založen tak, že je eticky založen, ne? a podobně, opačně, než*

tuhleti darebáci, tak už vytváří kolem sebe i zevní podmínky, které k němu zdánlivě přistupují zvnějšku proto, aby se s ním ta věčnost vědomě spojila. Čili zase nejde o milost v tom smyslu, jakože je to nějaká zvláštní volba.“

Rozvedení výše představeného konceptu zákonitosti Boží milosti v odpovědi na dotaz od posluchače. Je zde také vidět, jakou hodnotu Makoň přikládá ctnostem jako konzistentně etickému jednání. Ctnosti samy o sobě nestačí, ale disponují člověka k tomu, aby mohl skokem přejít do vyššího stupně duchovního vývoje.

5. Nahrávka s označením 81-06A, od pozice 16:49. Rok pořízení 1981.

Citace: *„Je tady zase jedna zákonitost, že když se té touze Boží, která se potom stane naší touhou, zjedná průchod, když se jí stavidla hráze uvolní, které v nás jsou uměle vytvořeny, tak ona začne působit. Takže ne nad kým se chce smilovat Bůh. On se chce smilovat vždycky zákonitě nad tím člověkem, který mu dovolí, aby se smiloval.“*

Variace na předchozí výroky, kde se milost Boží podmiňuje zákonitostí. V tomto případě se hovoří o dovolení ze strany člověka.

6. Nahrávka s označením 83-10, od pozice 16:56. Rok pořízení 1983.

Citace: *„Kdybychom tohleto nazvali vlitou milostí Boží, tak bychom museli přijmout taky ten katolický názor, že je to něco zdarma daného, nezaslouženého, a co přitéká, nevíme jak, odtéká, nevíme jak, a ono to ve skutečnosti vůbec takhle není. Je to zákonitě. Já se dostávám nebo my se dostáváme na úroveň, kde toto musí téct. Kde se otevírá nějaká zátoka, která byla dosud zavřená a teče to tak dlouho, dokud splňuje podmínky toho odtoku do sebe a do tohoto života. Když to v tomto životě neuplatňuji, tak odtok není zajištěn a tím taky přítok zajištěn není a ono se to zabrzdí, a oni tomu říkají odliv nebo ztráta milosti nebo já nevím co nebo nevyzpytatelná nějaká záležitost a to vůbec není nevyzpytatelné.“*

Je trochu překvapující, že kontext tohoto úseku je převtělování. Popření nevyzpytatelnosti a afirmace zákonitosti Boží milosti je zde postulováno velmi výslovně a důrazně. A to s důsledkem, že nemáme otálet, nemá posluchač zůstat na místě a čekat na Boží milost, nýbrž má naplnit podmínky přechodu a postoupit.

7. Nahrávka s označením 86-15A, od pozice 23:16. Rok pořízení 1986.

Citace: *„Podle zkušenosti, kterou mám, otázka milosti se dá odpovědět takhle: Je to zákon, při kterém milost musí působit, jestliže se vystihnou podmínky, při kterých působí. Takže dejme tomu napřed je vystihli za mě lékaři a pak jsem je vystihl při tom, když jsem poznával správně. Pak jsem je vystihl, když jsem se vzdal přírodních věd, tam jsem se poprvé dobrovolně, když už to vidět bylo vidět, že to dál nejde, vzdal přírodních věd. To bylo poprvé, když [...] se ukázalo, že dobrovolně na to taky lze jít. Že si člověk něco dobrovolně upřel, co beztak nebylo realizovatelné, ale trvalo to rok a tři čtvrtě, než jsem se s tím vyrovnal bez lítosti a bez touhy se k tomu zase znovu vrátit, tak ta milost najednou zákonitě tady byla. Ale samozřejmě byla v tom ta předehra, že jsem se mockrát před tím vzdával své vůli. Čili sebezápor je zákonitě přivolávání milosti Boží.“*

I zde nalézáme nekompromisní vyjádření nutnosti Boží milosti za splnění podmínek. Podmínka je zde specifikována jako sebezápor. Mechanismus je ilustrován na příkladech z Makoňova života.

8. Nahrávka s označením 89-36B-53, od pozice 12:32. Rok pořízení 1989.

Citace: „*Jan, evangelista Páně řekl: ‚Milost za milost bereme‘, a zaručeně se nemýlil. Nebereme další milost proto, že si to nějak zasloužíme, ale protože už jednu milost máme, tak jsme připraveni k tomu, abychom druhou milost brali. Taký ovšem musíme dodržovat princip, že tou minulou milostí neopovrhujeme.*“

Zmínka o zákonitě Boží milosti od druhé poloviny osmdesátých let prudce ubývá. Po roce 1988 už jsem našel jen tuto pasáž, kde se nepostuluje zákonitost milosti, nýbrž spíše naopak se praví, že milost není nikdy zasloužená. Není to ale v žádném případě příklon k názoru, že by byla nevyzpytatelná.

Zdá se, že téma zákonitosti Boží milosti je relativně konzistentní i oproti ostatním takto prozkoumaným tématům. Důraz na to, že Boží milost není nikterak nevyzpytatelná, zůstává přítomen. Jen v pozdějších letech se celé téma prakticky opouští, nebo se aspoň mění použitá terminologie a tím se zredukoval počet zásahů textového vyhledávání.

5.1.5 Shrnutí

Na prozkoumaných příkladech témat se potvrzuje hypotéza, že v korpusu záznamů hovorů Karla Makoň se skutečně vyskytují důležitá poselství, která se objevují po celou dobu jeho působení. Zásadní vývoj není v takto vybraných tezích obecně patrný. Z toho nelze usuzovat, že by se pojetí témat nevyvíjelo.

Jaký je vlastně přínos toho zkoumat, zda se některé výroky opakují u Makoň po dlouhou dobu jeho působení? Jde mi o to, zodpovědět otázku, co vlastně Makoň říká – co je obsahem jeho nauky, jaké je jeho poselství. Každý výrok, který má podstatný význam (nejde např. o floskuli nebo zavedený obrat) a opakuje se mnoho let, je dobrým kandidátem na zařazení do sbírky definující Makoňovu nauku. Ukázali jsme si, že taková témata jsou a že se pro dané zkoumané téma dá ověřit, zda rys opakování splňuje.

5.2 Vyčerpávající seznam témat

Máme-li v rukou metodu, jak ověřit, zda konkrétní dané téma tvoří součást fundamentální Makoňovy nauky, schází nám metoda získání seznamu kandidátských témat, pro která by se měla ověřit existence opakujících se výroků. Kdybychom takový seznam měli, mohli bychom vytvořit seznam kompaktních výroků, které charakterizují Makoňovu nauku. Takový seznam by sice nemohl být považován za vyčerpávající a autoritativní shrnutí Makoňovy nauky, ale byl by pro to dobrým odrazovým můstkem, jakousi *baseline*, mám-li se vyjádřit ve vývojářské terminologii.

Získání aspoň hrubého seznamu témat, kterými se Makoň zabývá, je tedy klíčem k tomu, aby předchozí sekce byla k užitku. Jestliže jsme ale dbali na rozumnou redukci subjektivity v předchozím postupu, nemohu zde jednoduše uvést

seznam témat na základě vlastního uvážení. Subjektivně rozhodnout, zda dané téma ze seznamu vyřadit či nikoliv, je při dobré vůli přípustné, ale vygenerovat seznam kandidátů z hlavy s sebou nenese riziko, nýbrž absolutní jistotu, že na mnoho důležitého se zapomene.

Věc by šlo dobře řešit tím, že by tým lidí prošel velkou, náhodně vybranou množinou vzorků Makoňových přednášek, a témata by zapisovali. Porovnáním jejich výsledků bychom mohli dojít k seznamu, u něhož bychom mohli mít oprávněnou důvěru v přesnost i úplnost. Protože tým lidí ani potřebný čas k dispozici nemám, uchýlím se k automatickým metodám.

5.2.1 Automatická extrakce klíčových slov

Extrakce klíčových slov, anglicky *keyword extraction* je samostatnou disciplínou počítačového zpracování přirozeného jazyka. Google Scholar na dotaz **Keyword Extraction** hlásí kolem milionu nalezených publikací.

Naivní přístup by se zakládal na četnosti slov: Slovo, které se často opakuje, musí napovídat o tématu, které se v dané pasáži diskutuje. Jak ale poznat, které slovo se opakuje často z toho důvodu, že to plyne z charakteru jazyka, a které proto, že je skutečně součástí tématu hovoru? Porovnali bychom četnost daného slova ve zkoumané pasáži s jeho četností v celém korpusu.

V tomto přístupu nastává problém s flektivním charakterem češtiny: slova se ohýbají a podstatná jména, která nejvíce vystihují témata, se ohýbají zejména, čímž klesá četnost jejich jednotlivých tvarů. Navíc se nám tak tvoří duplicitní témata jako *Ježíš*, *Ježíše*, *Ježíšem* atd. Naštěstí existuje volně dostupný spolehlivý nástroj pro morfologickou analýzu češtiny, jejíž součástí je i tzv. lematizace, čili určení základního tvaru slova². Použil jsem nástroj MorphoDiTa[39] dostupný na adrese lindat.mff.cuni.cz/services/morphodita.

Přesně jsem při provádění naivního řešení postupoval takto:

- Pro všechny přepisy jsem pořídil základní tvary.
- Všechny základní tvary jsem spočetl a seřadil je podle četnosti.
- Ze seznamu jsem odfiltroval „*stop-slova*“, tedy častá slova v češtině nenesoucí vlastní význam.
- Četnosti jsem vydělil celkovým počtem slov v prepisech. Tím jsem získal frekvenční slovník celého Makoňova mluveného korpusu.
- Nahrávky jsem pak rozdělil podle ročníku jejich pořízení; ty s neznámým ročníkem jsem uvrhl do jedné skupiny.
- Pro každou takto vytvořenou skupinu přepisů jsem vytvořil frekvenční slovník stejným způsobem.

²Striktně vzato se morfologickou analýzou rozumí přiřazení slovu všech jeho přípustných základních tvarů a gramatických kategorií. Např. slovu „*ženou*“ by morfologická analýza přiřadila 1) instrumentál singuláru od substantiva „*žena*“ a 2) 3. osobu plurálu prézentu od slovesa „*hnát*“. Zde se jedná o tzv. *tagging*, což je proces, při kterém se na základě kontextu pro slovo vybere nejpravděpodobnější varianta.

- Pro každé slovo vyskutující se v každé skupině jsem spočetl poměr jeho frekvence ve své kategorii a jeho frekvence v celém korpusu.

Tak jsem získal pro každý ročník seznam slov ohodnocených jejich relativní četností oproti celému korpusu.

- Z každé skupiny jsem pak vybral deset nejčastějších slov.

Obrázek 5.1 ukazuje výsledky pro ročníky 1973 až 1992. Hodnoty v grafu odpovídají tomu, kolikrát častější je dané slovo v příslušném ročníku než v celém korpusu (včetně nahrávek neopatřených ročníkem). Patvary pocházejí z chyb v automatickém přepisu, jako např. hned první slovo „hrý“, popř. z doslovného přepisu artikulačních defektů, jako např. „tže“.

Naivní řešení je třeba konfrontovat s řešením založeným na zavedených postupech. V oblasti extrakce klíčových slov z textu je takovým zavedeným postupem algoritmus *TF-IDF*[4], anglická zkratka pro „term frequency – inverse document frequency“, čili četnost pojmu – inverzní četnost dokumentů. Tento algoritmus upřednostňuje slova, která se vyskytují často (term frequency) a upozaduje slova, která se vyskytují často ve všech dokumentech (inverse document frequency).

Adaptoval a použil jsem systém používající TF-IDF jako váhu slov a Kullbackovu-Leiblerovu divergenci jako míru pro porovnávání dokumentů³. Natrénovával jsem ho opět na celém korpusu Makoňových nahrávek a vyhodnotil pro ročníky 1973 až 1992, opět po odfiltrování stop-slov a po lemmatizaci. Výsledek je vidět na obrázku 5.2. Ačkoliv obrázek má též formát jako předchozí, reprezentuje něco jiného. Jednotivé podgrafy odpovídají automaticky detekovaným tématům, a pro každé takto detekované téma se zobrazují nejtypičtější slova. Je pozoruhodné, že oba systémy našly zcela různá klíčová slova, přičemž obě sady zcela zjevně odpovídají obsahu Makoňových hovorů.

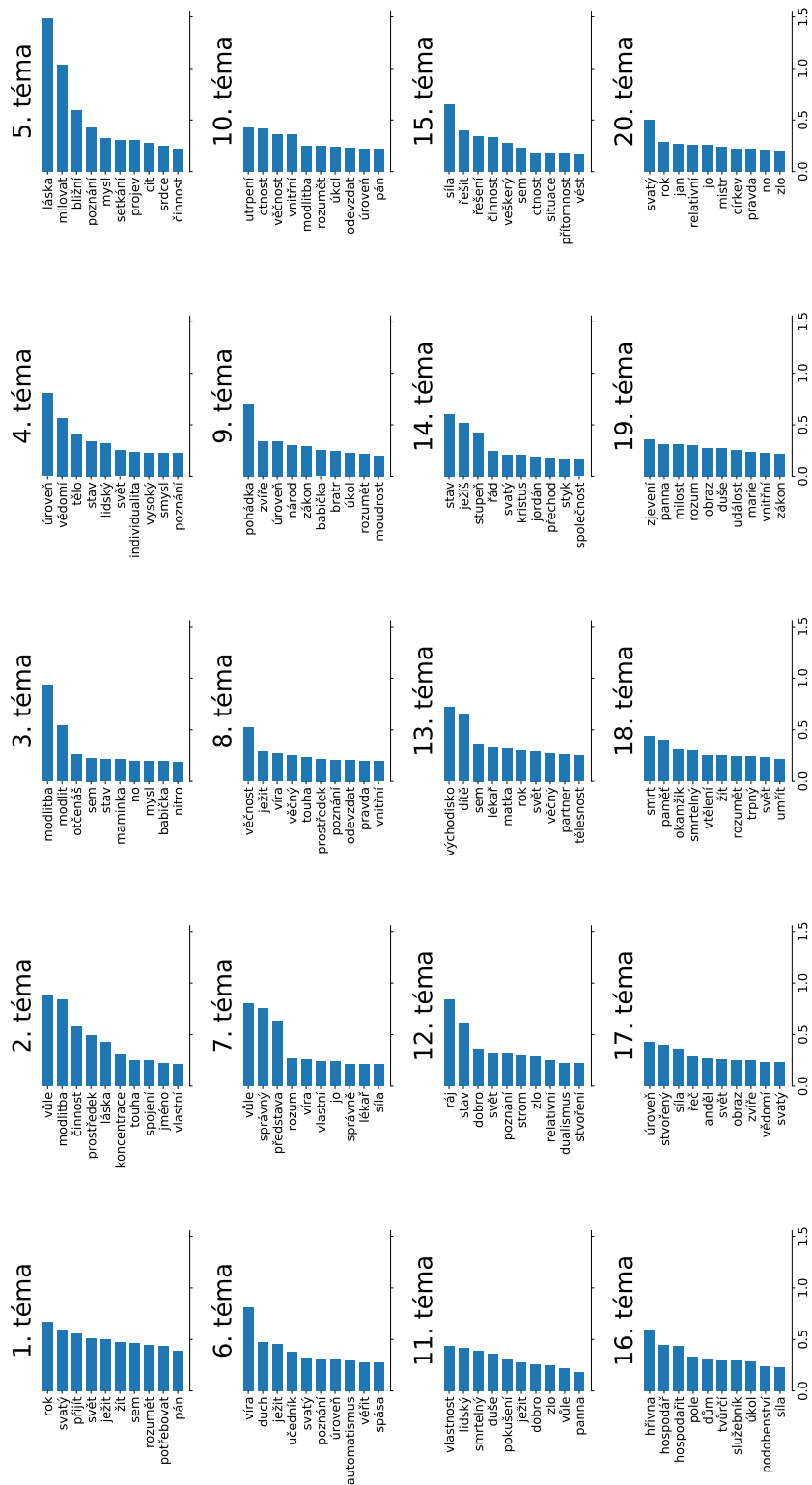
Oba výše představené systémy pracují na základě porovnávání jednotlivých částí Makoňova mluveného korpusu vůči celku. Odpovídají tedy na otázku, jaké téma se diskutuje zde více než v jiných pasážích. My se ale ptáme, o čem Makoň hovoří vůbec. Tedy nás zajímají i témata, která se diskutují ve všech pasážích. K tomu musíme porovnat Makoňovy hovory s jinými českými texty. Podle toho, jakou referenční sadu textů bychom zvolili, bychom dostali odpovědi na různé otázky. Pokud bychom například vzali za referenční sadu přepisy přednášek jiných českých mystiků, dozvěděli bychom se, jaká slova používá Makoň víc než oni. Pokud bychom si vzali jako referenční sadu současné české noviny, dozvěděli bychom se asi hlavně, jak se Makoňův slovník liší od moderního českého žurnalistického slovníku.

Vzhledem k zaměření práce se spokojíme s hotovým systémem KER⁴, který také používá algoritmus TF-IDF a jako referenční sadu používá texty z české Wikipedie. Pro každou jednotlivou nahrávku jsem nechal systém vyprodukovat klíčová slova – byla zpravidla dvě – a ve výsledcích jsem spočetl výskyty jednotlivých nalezených slov. Tabulka 5.1 ukazuje všechna nalezená slova, která se vyskytovala více než jednou.

³scikit-learn.org/stable/auto_examples/applications/plot_topics_extraction_with_nmf_lda.html

⁴lindat.mff.cuni.cz/services/ker/

Témata v modelu NMF (generalizovaná Kullback-Leiblerova divergence)

Obrázek 5.2: Detekovaná témata v rámci přepisu Makoňových nahrávek.

#	slovo	#	slovo	#	slovo	#	slovo
575	bůh	8	ráj	4	ctnost	2	syn
209	člověk	8	otčenáš	4	činnost	2	svatební
106	boží	8	babička	4	čaroděj	2	supramentální
96	vůle	7	svatý	4	břemeno	2	stylizace
69	modlitba	7	řeč	3	zlo	2	stupeň
42	věčnost	7	prostředek	3	zážitek	2	starostlivost
35	víra	7	pravda	3	zaujatost	2	sobectví
31	vědomí	7	pokoušení	3	zákon	2	smysl
30	láska	7	karma	3	zainteresovanost	2	slepice
29	úroveň	7	cit	3	vtělení	2	sebezlepšování
29	správný	6	strach	3	vnitřní	2	sebepoznání
28	poznání	6	smrtný	3	trpný	2	samovolnost
24	ježíš	6	podobenství	3	touha	2	samadhi
24	duše	6	nitro	3	svět	2	ruysbroek
23	bližní	6	formulace	3	spojovací	2	rozhodnutí
22	život	6	dítě	3	spása	2	řešení
20	představa	6	astrální	3	spánek	2	ramakrišna
17	hřích	5	zákonitost	3	satan	2	prosebný
17	duch	5	smrt	3	říma	2	prana
16	učedník	5	pokora	3	relativní	2	poslušnost
16	tělo	5	oddanost	3	radost	2	paměť
16	stav	5	očistec	3	princezna	2	omyl
16	pohádka	5	obraz	3	příjemný	2	očistný
16	krista	5	duchovní	3	potopa	2	nebe
15	stvořený	5	dobro	3	poklad	2	národ
15	síla	4	zvíře	3	osvícení	2	muladharu
14	rozum	4	zevní	3	okamžik	2	mrak
13	východisko	4	vlastnost	3	noha	2	moudrost
13	cesta	4	vitalita	3	milosrdenství	2	krok
12	mysl	4	úkol	3	koncentrace	2	kristu
12	kristus	4	událost	3	kelt	2	jho
11	věc	4	tělesnost	3	jordánu	2	ííééóóúúáá
11	milost	4	setkání	3	idea	2	hospodin
10	zázrak	4	převtělování	3	eliáš	2	hospodář
10	trpnost	4	moment	3	balík	2	drak
10	individualita	4	maminka	2	zoufalství	2	dospělost
10	hřivna	4	maličkost	2	zaujetí	2	chyba
10	automatismus	4	lidský	2	vnuknutí	2	chrám
9	utrpení	4	krize	2	vedení	2	bolest
9	sebezápor	4	koncentrák	2	věda	2	anděl
8	zjevení	4	klepání	2	ticho	2	analýza
8	věčný	4	dojem	2	syntéza		

Tabulka 5.1: klíčová slova nalezená systémem KER

5.2.2 Shrnutí

Je na první pohled patrné, že v seznamu slov, který jsme získali aplikací tří nastíněných metod, se nalézají taková, 1) která skutečně souvisejí s diskutovaným tématem, 2) která charakterizují celou Makoňovu nauku, i 3) nerelevantní šum. V tabulce 5.2 uvádím příklady jednotlivých kategorií nalezených tou kterou metodou.

Není překvapující, že metoda relativní frekvence nepřinesla žádný termín charakterizující celou nauku – jak by termín typický pro celek mohl v jednom ročníku výrazně vyčnívat frekvencí? Není ani překvapující, že oba systémy využívající algoritmu TF-IDF přišly namnoze s týmiž hesly. Taktéž ani to, že šum pocházející z metody, která nebere v úvahu absolutní četnosti, obsahuje překlepy. Zajímavé však rozhodně je, že naivní řešení, tedy systém založený na relativní frekvenci, jako jediný dává na výstup pojmenované entity, což rozhodně jsou validní témata.

Také je trochu k pozastavení, proč systém detekující klíčová slova na základě porovnávání s texty z Wikipedie nevyprodukoval ani jedno očividně špatné klíčové slovo. Může to být tím, že systém je důkladně odladěn. Dalším možným vysvětlením je, že při vstupu o dimenzi celé nahrávky a výstupu pouhých dvou klíčových slov pro každou z nich lze vždy zvolit kvalitní varianty. Ostatní systémy dávaly na výstup pro každou dávku větší počet kandidátů. Zde může být příčina tohoto nepoměru.

Je vidět, že hledáním klíčových slov můžeme dospět k seznamu kandidátů na témata v množství více než hojném. Mnoho kandidátů je však nutno manuálně prověřit a zjistit, zda skutečně formuje téma, ke kterému se Makoň soustavně vyjadřuje a u kterého by stálo za to posoudit jeho důležitost pro Makoňovu nauku.

	relativní frekvence	TF-IDF	KER
téma pasáže	Böhme Herakleitos muladhara Tibet Havel Babylonie rádžajóga artemis Ezau opásání Benátky celnický manipura embryologie I-E-O-U-A Ghos Gándhí Chaldejec Chelčický antropologie	vůle modlitba láska otčenáš tělo bližní mysl automatismus víra pohádka rozum zvíře koncentrace touha cit srdce spása zákon moudrost tělesnost zjevení	vůle modlitba láska otčenáš tělo bližní mysl automatismus víra pohádka rozum zvíře duch východisko milost zázrak trpnost hřivna utrpení karma zákonitost očistec převtělování krize koncentrák klepání
téma nauky		pán stav úroveň vědomí poznání věčnost Ježíš nitro prostředek spojení	Bůh stav úroveň vědomí poznání věčnost Ježíš Kristus člověk život cesta
šum	hrý váž preface Tže mohlmoci káves okonalý kdělat	sem potřebovat vlastní no vysoký jo	

Tabulka 5.2: Druhy výsledků jednotlivými metodami

6. Teologie Karla Makoně

V kapitole 5 jsem se na Makoňovy nahrávky díval jako na zavřenou krabici neznámého obsahu a pokoušel jsem se do ní z různých úhlů vrhnout světlo, aby se ukázalo, co se v ní nachází. V této kapitole se chci nadále pokoušet odpovědět na otázku, co Karel Makoň říká, ovšem z jiného východiska. Tentokrát mi nejde o to, pokrýt věrně celý obsah pomyslné krabice, nýbrž z ní vytáhnout konkrétní vzorky: Vzít si sadu otázek a zjistit, jak na ně Makoň odpovídá.

Otázky sestavím podle tradičních bodů systematickoteologické nauky:

1. Nauka o Bohu
 - (a) Bůh jediný
 - (b) Boží trojjedinost
2. Kosmologie
 - (a) Svět
 - (b) Stvoření
 - (c) Boží řízení světa
3. Antropologie
4. Christologie
 - (a) Vlastní christologie
 - (b) Soteriologie
5. Ekleziologie
 - (a) Vlastní ekleziologie
 - (b) Sakramentologie
6. Eschatologie

6.1 Metodologie

Ke každé otázce se pokusím najít pokud možno kompaktní pasáže v rozsahu desítek vět, které předkládají ucelený pohled na danou otázku. Výběr provádím jednak za použití vlastního tematického indexu a jednak fulltextovým vyhledáváním v prepisech. Vlastní paměť jsem použil jen tehdy, když se mi do ní daná pasáž vryla tak hluboko, že jsem schopen vybavit si, kde byla.

Nepokouším se zde ani o redukci subjektivity ani o reprodukovatelnost ani o rovnoměrné pokrytí všech částí korpusu. Jediným mým cílem zde je podat odpověď na otázky systematické teologie z úst Karla Makoně. Pasáže tedy nemusejí reprezentovat jeho pohled na věc v celém jeho vývoji.

6.2 O Bohu

Makoň vidí Boha nikoliv jako bytost, která v nějakém historickém aktu stvořila svět, nýbrž jako toho, od jehož bytí je naše bytí odvozeno. Podobně jako toho, od jehož lásky je odvozena naše láska, od jehož klidu je odvozen náš klid a tak dále. Boha přirovnává k prameni řeky, jíž je náš život a náš svět, nebo k elektrárně, která napájí přijímač našeho vědomí. Bez Boha by nic neexistovalo. Rozhodně se tak vymezuje vůči Deismu, neboť myšlence, že Bůh svět stvořil a pak nechává být, jednoznačně oponuje.

Při hledání pasáží pojednávajících o Boží podstatě jsem si všiml zajímavého jevu: Karel Makoň o Bohu hovoří prakticky neustále, ale téměř vždy v tom smyslu, že Bůh něco dělá a téměř nikdy, že Bůh něco nebo nějaký je. Tento atribut sdílí se Starým zákonem[6]. Tento dojem jsem získal ze svých záznamů v tematickém indexu. Abych ho ověřil, vybral jsem ze záznamů věty, v nichž je Bůh podmětem, a spočetl případy, kdy Bůh něco činí a kdy něco je. Rozdíl nakonec není tak velký, pokud konstrukce typu *Bůh jako XXX* považujeme za synonymum konstrukce *Bůh je XXX*. Nalezené přísudky jsou uvedeny v tabulce 6.1.

přísudek činný		přísudek se sponou
bere (2×)	spí	je bezpřívlastkový
chce	trestá	je desítka
čeká	tvoří (2×)	je bytost
dává	umrtvuje	je činitel (4×)
dokáže	ví	je činnost
jedná (3×)	vměšuje se	je klid
krmí	vstoupí	je lidský pojem
miluje (4×)	vyvíjí se	je mstitel
nastoupí	zabíjí	je nic
obětuje	zbavuje	je osvětitel
odívá	zjeví se	je otec
odvrhuje	zlobí se	je soudce (2×)
poroučí (2×)		je skutečnost
potřebuje		je spasitel
předchází		je stav
přeje si (3×)		je stvořitel
přístupuje		je zdroj
působí		je žárlivý
rodí se		není přísný
sestupuje		není síla
smilovává se (2×)		není stvořitel
celkem 44		celkem 25

Tabulka 6.1: Přísudky k podmětu Bůh v tematickém indexu

Lingvistické vlastnosti mnou psaného indexu pro mě mohou být jistým vodítkem, ale zajisté nejsou tím, co by mělo primárně vypovídat o Makoňově díle. K tomu je potřeba podívat se přímo na přepisy jeho přednášek. Když z nich vyfiltruju všechny výskyty slova *Bůh*, spočtu, jak často se jaká slova vyskytují hned

za ním, a omezím se na slovesa, vidím těchto deset nejčastějších variant:

- 498×Bůh je
- 111×Bůh není
- 76×Bůh miluje
- 62×Bůh stvořil
- 62×Bůh má
- 55×Bůh chce
- 46×Bůh přeje
- 33×Bůh byl
- 30×Bůh nemůže
- 28×Bůh vzal

To by napovídalo zcela opačnému tíhnutí k výpovědím o tom, co Bůh je a není, ovšem při bližším prozkoumání se ukazuje, že v mnoha případech použití slova „je“ jde o příslovečné určení (*Bůh je tady*) nebo dokonce o zájmeno (*Bůh je stvořil*). Také ve 330 případech za slovem *Bůh* následuje zvrtná částice, která napovídá o činném přísudku. Stejně tak se může v mnoha případech jednat o pasivní věty (*Bůh je poznáván*).

Tuto analýzu by bylo lépe udělat za použití větného rozboru. Jeho porřízení je však výpočetně náročné a pro automatické přepisy, kterých je většina, není příliš spolehlivý. Větný rozbor se nicméně dá automaticky pořídit pomocí nástroje UDPipe[38]¹. V každém případě tato rychlá analýza ukazuje, že vyjádření o Bohu ve smyslu prisuzování mu nějakých vlastností je v korpusu relativně mnoho, navzdory prvotnímu dojmu. Přesto nebylo zcela snadné nalézt charakteristické pasáže, kde by se téma Boží podstaty a Božích vlastností uceleně pojednávalo. Zde je pár příkladů, které jsem našel:

1. Nahrávka s označením 77-05A-Praha, od pozice 23:08.

„Teď bych chtěl říci: Tam hrozilo a hrozí dosud, že když takhle někdo si čte ten Starý zákon i Nový, tak z Boha udělá bytost. Bůh nikdy bytostí nebyl. Takhle se nám taky dodneška v křesťanství Bůh definuje. Je to nejdokonalější bytost, že ano, všemohoucí, vševědoucí a tak dále. Kdyby tomu takhle bylo, tak by vůbec nebylo možno se jinak spojit s tím Bohem než bytostně. A já, který jsem nechápal Boha také jinak než bytostně, třebaš ne jako starce, to [je] jedno, tak jsem narazil podle starých Židů a jiných předpisů třebaš [indických?] na bytostný způsob dosahování. Existenční já tomu říkám. Takže moje zkušenosti jsou také z tohoto oboru jako bytostné, jsou existenční. Ale jaké v tom je nebezpečí? Že totiž ten člověk, který si předělá Boha na bytost, nikdy nepochopí, [že] Bůh tedy je také stavem. Nebo považuje to za vedlejší,

¹lindat.mff.cuni.cz/services/udpipe

že je stavem. Že je stavem vědomí, stavem lásky, stavem existence, stavem poznání.“

Kritika kategorizace Boha do jakéhokoliv pojmu, ať už je to *bytosť* nebo cokoliv jiného, je vcelku běžným jevem. Není však tolik běžné položit jako komplement k pojmu Boha coby bytosti pojem Boha coby stavu. Makoň patrně vychází z pojmu „*sat-čit-ánanda*“, ke kterému se často odkazuje, viz např. nahrávku 83-20-K od pozice 01:15:23: „*Jestliže Indové třebaž říkají nebo definují Boha jako sat čit ananda, jako nejvyšší poznání, nejvyšší bytí, jako nejvyšší blaženost, tak všimněte si, jak do toho zasáhl Ježíš Kristus. Řekl: já jsem cesta, pravda a život.*“, popř. spis Hovory o mystice a cestě k Bohu vůbec na straně 26[19].

2. Nahrávka s označením 83-28-394-84-01A, od pozice 00:32.

„*Co se myslí tím, že jdeme k Bohu jako k ničemu jako k ,nic‘? Že ten Duch je nic? A my, co považujeme za něco, nic vlastně není a tamto nic, co považujeme za nic, je fakticky všechno? No, něco na tom je. Já tomu nemohu odporovat, této myšlence, ale já bych rád to ještě z hlubšího hlediska vysvětlil. Ježíš Kristus se o tom vyjádřil tak, že on je úhelným kamenem a že ho zavrhl a že potom nemohou postavit budovu bez toho úhelného kamene, že se to všechno zřítí a že to nemá základy a podobně. My jsme totiž postaveni svou existencí na tomhle tom ,nic‘. To znamená na něčem, co bychom nemohli konkretizovat jako existenci. Pro nás přeci Bůh neexistuje. To si musíme přiznat. Já aspoň jako beznaboh si to můžu přiznat. Pro mě do těch sedmnácti let Bůh neexistoval, to jsem byl hotový beznaboh. A svou silou jsem jím pořád. Jenom mocí Boží chápou to jinak. Ale ze své schopnosti víry, kterou nemám, bych to nepochopil. Já vás obdivuju. No ale jestliže tomu takhle je, že ten člověk jde k něčemu, co neexistuje na žádné úrovni, nýbrž co ty úrovně jenom řídí, a kdyby to existovalo na úrovni kterékoliv, tak by to nemohlo řídit, tak je to to pravé nic, ke kterému se jde. Po každé úrovni si můžete kráčet, ať je to sebevyšší. Třetí nebe ať je to, tak po ní můžete kráčet. Se tam procházím mezi... může mi tam být dobře. Ale pravé Tao není cesta, po které se dá kráčet. To je, to je to pravé nic. Tam až vstoupíte, do toho nic, tak si uvědomíte s Lao’c-em, ,Tao je při všem. Ale do ničeho nezasahuje. A chceš-li se přiblížit k tomu Tao, nerozlišuj mezi příjemným a nepříjemným. Kdo rozlišuje mezi příjemným a nepříjemným, nemůže se přiblížit k pravé moudrosti.’ No, ono se tomu lidově říká: ,Slunce Boží svítí i na špinavou kaluž,‘ ne? Nerozlišuje. Nesvítí víc do té čisté kaluže, než do té špinavé, že ano? A v tom smyslu je to nic. Že je to vrcholně milosrdné. Ale tak nerozlišeně milosrdné, že už to z lidského hlediska jako milosrdenství nemůžeme poznávat. To je tak totálně milující, že z hlediska lidského, z hlediska člověka, který je zvyklý, že láska někam teče, konkrétně nějakým korytem k něčemu, k něčemu se vzpíná, tato láska to není, takže my to jako lásku poznávat nemůžeme. My i tu lásku Boží poznáváme, jakože neexistuje, že to nic. A zrovna tak je to s tím bytím a s tím poznáním a se vším. Tak bych to takhle chtěl rozpitvat, abyste viděli, co je to nic. To je všeobsažné. Na pozadí všeho existující. Ale na **pozadí** všeho existující. To znamená, když rozbijete atom na nejmenší ještě další částky a ty zase, tak Boha nenajdete. Ten není v něčem existujícím. Ten není tím existujícím,*

lépe řečeno. Ale je na pozadí toho. On to všechno udržuje, on to všechno udržuje při vědomí, při existenci, podle toho, na jaké úrovni se to vyskytuje, ne? Tak k tomuto nic jdeme, takže když potom se dostaneme do toho nic, tak je to pro nás ohromující zkušenost, protože my víme: „Je to nic, ale tím jenom proto, že je to nic, tak je to všechno.“ Já se nedivím, že někdo je takový pantheista, řekne, tak Bůh je všechno. Je to nesprávný postoj, to já uznávám, to je velice, velice zvrhlý postoj. On není všechno. Ale všechno je ustavičně z něho. Ale má-li být z něčeho ustavičně něco, jenom z toho má pocházet, tak ono to nemůže být tím nebo oním, to nemůže být. [...] To musí být opravdu nic, aby z toho všechno mohlo vycházet. Já nevím, [je] to asi nesrozumitelné. Je to srozumitelné? Je to těžko srozumitelné, no ale je to tak. Protože Pán Bůh kdyby se měl starat o věci, které řídí, takhle by dopadlo. Nemá ani ruce ani nohy, a tím, že všechno řídí, tak to vypadá, jako by to neřídil. Jako by byl nic. Tím, že všechno miluje, tak to vypadá jako by nic nemiloval, protože kdo miluje vraha i toho, kdo je vražděn, tak prosím vás, co to je? Jaká je to láska? To je nelidská láska. Jako by ta láska neexistovala. Jakto že tady toho vraha nezastavíš, jakto že mu nezastavíš ruku, když on vraždí? Co je to za lásku?“

Krom užívání nestandardního slova „beznaob“² je poutavý pojem Boha jako Ničeho. Krom zmíněné souvislosti s taoismem, konkrétně Tao te ting[8] je zde patrný vliv Mistra Eckharta[33]. Je zde patrný i postoj ke vztahu Boha a zla, jak jsme viděli v kapitole 5 v části o modlitbě. Za povšimnutí stojí i vyhranění se proti pantheismu.

3. Nahrávka s označením kotouc-D01-d, od pozice 01:23:37.

„Já bych to řekl asi nějakým přirovnáním: Bůh je bytost, promiňte, že takhle budu mluvit, která... nebo jsoucnost, která je schopna nejvyšší možné lásky. Nikdo není schopen takové lásky jako on, takže my snad můžeme tu lásku přirovnat k lidem, kteří se mají vzájemně rádi. Já to udělám, ovšem samo sebou, že to bude nebe a dudy, ne?“

Příklad toho, že Makoň používá modely, které sám považuje za nesprávné, když to umožní vyložit zamýšlenou stať. Všechna přirovnání o Bohu považuje za nesprávná a uchyluje se k nim jako k nutnému zlu v konkrétní fázi snahy o pochopení pravdy.

4. Nahrávka s označením 81-06B, od pozice 03:42.

„Jak líčili ti proroci a ti zasvěcenci toho Boha? Jako krutého mstitele, který mstí hříchy do třetího a čtvrtého pokolení. Já nevím, jak to pokolení k tomu vůbec přijde. A krutý mstitel, soudce a tak dále. Všechno si to můžete v Starém zákoně přečíst. Ono stačí tahleta charakteristika. Co to je za vtíp, takhle líčit milosrdného Boha? To je úžasně moudré. Protože jestliže člověk nevidí, neví o tom, že když je v této fázi, že je na úrovni přírodní, kde platí oko za oko, zub za zub, kde silnější má právo a neprohřešuje se tím, zabíjet toho slabšího nebo toho nemocného, tak nevychází z údivu a myslí si, že je Bohem opuštěn. Ne, ten Bůh se jeví tomu králíku jako absolutně

²Viz článek z periodika Naše řeč z roku 1921: nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1047.

neexistující, nebo když existující, tak jako nemilosrdný soudce, protože když ho přepadne orel, tak je odsouzen k zániku a žádný pán Bůh mu nepomůže, ani prstem nehne. A na to vás upozorňuju, že kdykoli upadneme do stavu přírodního člověka, to znamená na tom světě jenom jíme, pijeme, spíme a máme se dobře jako zvíře, tak není pro nás žádné milosrdenství Boží připraveno, je pro nás připraven Bůh nemilosrdný, soudce, který bude trestat naše hříchy do třetího a čtvrtého pokolení.“

Zde se objevuje důležitý a pro Makoň charakteristický koncept různých úrovní vědomí, které ovlivňují realitu, v níž se jedinec nachází. Podle úrovně vědomí platí nejen různé zákonitosti, ale i se jinak projevuje Bůh. Tím také vysvětluje zdánlivý rozpor mezi Boží povahou ve Starém a Novém zákoně. Ve výpovědi se dá rozpoznat i téma teodiceje.

6.2.1 Trinitologie

Karel Makoň uznává objektivitu Boží trojjedinosti a mnohokrát se ve výkladu odvolává na vztah Boha stvořitele a Boha spasitele. Boha osvětitel zmiňuje řídčejí. Píšu je záměrně s malými písmeny, protože Makoň je pojímá jako mody Božího působení, takže reálně tvoří, reálně působí spásu a reálně udělují poznání, takže se tak nejen jmenují, ale to označení mají ze své podstaty. Osobní rozměr jim explicitně neupírá, aspoň ne konzistentně, ale rozhodně je na osoby neredukuje. Z Boží trojjedinosti vyvozuje praktické důsledky. Říká-li, že naše existence je odvozena od existence Boží, pak v trinitologických pojednáních odvozuje i naše poznání od poznání Ducha svatého: On je jediný poznávající v nás.

1. Nahrávka s označením 80-02A, od pozice 29:15.

„Bohu nelze rozumět. A to je to, čím bych chtěl začít. Proč mu nelze rozumět? Proč se s ním nelze setkat? Proč ho nelze vidět? To bych chtěl dopovědět proto, že existuje Bůh, který je vlastně trojjediný. To vědí Indové, to vědí Evropané, to vědí křesťani, tedy všichni na světě. Staří národové. To věděli Sumerové. Co to je ta trojjedinost? My si řekneme Otec, Duch a Syn a tím to vyřídíme. Nic jsme tím nevysvětlili. Naopak jsme zatemnili věc. Jsou to, řek bych školsky, rozdělené funkce jednoho a téhož Boha. Funkce, čili úkoly, které na sebe vzal nebo ustavičně bere jeden a tentýž Bůh. Ten totiž má úkol stvořitelský, kterýž ustavičně tvoří, a tentýž Bůh má úkol spasitelský, že to stvořené k sobě táhne. Teď si už jenom představte, jak je těžké porozumět jednání takového Boha, který zároveň ustavičně něco od sebe z domova posílá do světa od sebe pryč a zároveň z toho světa to táhne k sobě. Jak rozoznat jednoho od druhého? Jak to oddělit? Z toho byli věřící v koncentráku úplně vedle. Všichni věřící, se kterými jsem se tam setkal. Všichni říkali: ‚Jak se na tohleto zvěrstvo může dívat pán Bůh? Jak mě může nechat takhle na holičkách? Já jsem přeci byl vždycky zbožný člověk a já tady takhle trpím bez pomoci a takový zvíře gestapácký má na mě všechna práva a Bůh ani prstem nehne pro mě.‘ A kdykoliv jsem s nimi souhlasil a takhle myslel, vždycky [jsem] dostal nějaký kopanec od toho gestapáka. Zrovna! Přesně! To je řízení od pána Boha, opravdu, abych věděl, že pán Bůh s tím absolutně souhlasí, že takhle se o člověka nestará. Ale vedle tohoto, vedle těchto dvou principů Božích – stvořitele a spasitele, existuje třetí jeho princip a to jest,

oni říkají křesťani ‚potěšitele‘, ale lépe bylo řečeno osvětitel, že opravdu ten člověk vlivem toho Božího působení v něm může být čím dál osvěcenější. Že nemusí slepě jít ani od toho Boha pryč, ani k tomu Bohu nazpátek, nýbrž může plně s plným vědomím vědět, co dělá. Velice nutné, aby tento třetí princip tam taky existoval u toho Boha.“

Boží trojjedinost je zde podána nad rámec křesťanského pojmu jako něco, co lze poznávat a bylo historicky poznáváno i bez osoby Ježíše Krista. Makoň potvrzuje objektivitu Boží trojjedinosti. Nepojímá ji však jako trojici osob, ale trojici funkcí. Mohl by tak být zařazen jako modalista, ovšem oproti Sabelliovi má pochopitelně výklad značně odlišný.

Tato pasáž krom Boží trojjedinosti silně promlouvá i k tématu Božího řízení světa.

2. Nahrávka s označením 82-22, od pozice 55:16.

„Otec, Syn a Duch svatý. My si totiž nedovedeme vůbec představit, jak je to možný, že na jedné straně pán Bůh něco tvoří a ustavičně to tvoří – kdyby to ustavičně netvořil, tak my nejsme vůbec na světě, jo? Musí pořád do toho svoji bytostnou, podstatnou část vkládat, aby mohl existovat tady kámen, čas a prostor jako celek a taky tedy člověk. Čili to je proud, který míří od něho do časoprostoru. Kdybyste se, jako normální člověk je, spojili jenom s tímto proudem, to znamená žili si jenom pro sebe, tedy z toho, co od něho dostáváte, aniž si uvědomíte, že z toho žijete, tak promrháte všechno, ne? Protože byste se nechytli toho druhého proudu, kterým je spasitel a to je tentýž Bůh, ne nějaký druhý. Jenomže zároveň s touto silou odstředivou působí síla dostředivá. Vzájemně se drží v šachu, ano? Protože když máte odstředivou sílu deset a dostředivou deset, deset bez desítky je nula a to je Bůh. A jsou tam obě dvě tyto síly, rozumíte mi dobře? I ta desítka kladná i ta desítka záporná a přesto je to nula, že jo? To je to Nic přirozenosti Boží. Nesmírně veliká moc tvůrčí, nesmírně veliká moc spasitelská. A co je to, to třetí? Ten Bůh utěšitel nebo osvětitel, Duch svatý? To je zase něco, a o to se hádali katolíci s pravoslavnými, jestli Duch svatý působí jenom přes Ježíše nebo taky... jestli taky přes Ježíše a nejenom z Otce. Pravoslavní říkají, že jenom z Otce pochází, a katolíci, že pochází také ze Syna, vychází taky ze Syna. A roku tisíc našeho letopočtu se rozešli a vznikla Pravoslavná církev z toho, to byly ještě důvody nějaký politický, ale to nevadí. Zkrátka pro takovou maličkost se rozešli a byl to zbytečný rozchod. Dneska by se to už mělo uspořádat, protože ona je to síla, která působí skrze obojí. Je to jenom další funkce Boží, která se nedá vysvětlit plus deset a mínus deset, nýbrž by se musela vysvětlit úplně jiným obrazem. Já ho tady nebudu předvádět, protože to by byl obraz na čtvrt hodiny, ale je to síla poznání, se kterou si vůbec křesťané zatím nevěděli rady, a to z toho důvodu, že je třeba napřed tu kladnou desítku s tou zápornou desítkou vyrovnat a teprve potom může nastoupit ten Duch svatý.“

Velice neobvyklý, ba kontroverzní výklad, kde Bůh stvořitel a Bůh spasitel působí protikladně jako síly jdoucí jedna proti druhé a doslova „se vzájemně drží v šachu“. Je zde však patrné povědomí toho, že tento obraz je opět jen nepřesným modelem a nestačí ani na výklad role Ducha svatého.

3. Nahrávka s označením 79-01, od pozice 01:06:10.

„Tady nemějte starost, že by na tomto předělu vám nekynula žádná pomoc. Ta pomoc je vyššího druhu a není závislá už od vedení událostmi nebo od vedení stvořením, stvořeným nebo naším já, nýbrž je závislá jenom čistě na tom Bohu, který je jiným Bohem, než který tvoří, a o kterém se vyjádřil Eckhart, že nemá nic společného s Bohem, který je stvořitelem, ano? Je to tentýž Bůh, ale je to jiná jeho tvář, která nemá nic společného s tím Bohem, který je stvořitelem.“

Pasáž, která rozvíjí ty předchozí. Oproti nemilosrdnému Bohu, který „nehne prstem, aby pomohl“, je zde ujištění o Boží pomoci. Rozdíl je opět dán jinou vývojovou fází, jinou úrovní jedince. Jestliže v předchozí pasáži se hovořilo o protikladnosti Božích osob, zde spolu „nemají nic společného“. Těžko říci, která varianta více otřásá zavedeným vnímáním, každopádně se zdá, že to je záměrem.

4. Nahrávka s označením 76-03A-Kaly-5, od pozice 23:22.

„My totiž pořád slavíme trojici Boží: Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch svatý, ne? Ale to synovství Otcovo nemůže být ve stavu určité míry oddělenosti, jak se to jevílo po ty tři roky, kdy on poslouchal, ale byl menší než Otec. Potom až se znovu stane Synem, až se mu vrátí synovství na jiné úrovni, tak už bude roven tomu Otcovi. On bude mít právo poslat Ducha svatého. A takhle bude vládnout celým Božstvím, celým obsahem jeho moci. A ta moc největší spočívá v tom vedení Duchem svatým všeho. Ten Duch svatý ve všem vládne, ve všem je pravou živou podstatou. Ten Duch svatý totiž je podstatou všech těch samovolných sil. Ten se ocitá na jejich podkladě. Ale zatímco ty síly samy o sobě jsou trpné, On je přitom aktivní, víte? To je ta stránka aktivní těch samovolných sil.“

Poslední trinitologická pasáž přináší také významné christologické sdělení o tom, že Ježíš požíval synovství na různých stupních.

K Makoňovým trinitologickým výpovědím chci jen dodat, že pozoruji zvláštní jev týkající se kvantity statí o Duchu svatém. Citované pasáže budí dojem, že Duchu svatému je věnováno mnoho, ne-li nejvíce pozornosti. Tak jest ale pouze tam, kde se diskutuje Trojice jako taková. Jinak Makoň hovoří spíše o Otcovi a Synu jako o Stvořiteli a Spasiteli, necháváje roli Ducha svatého bez komentáře.

6.3 Kosmologie

Pro Makoň typický pohled na věci z hlediska úrovní prostupuje i do kosmologie. Spojuje vlastní zkušenost, proudy mysticismu 20. století, snad se společným základem jako má antroposofie[5], a indickou nauku o čakrách[2], snad s příměsí kabbalismu, jak to syntetizuje i Kentonová[16]. Svět se podle Makoň dá vnímat ze sedmi úrovní, odpovídajících sedmi čakrám. Tomu podle něho odpovídá i sedm komnat v Hradu nitra[10] podle sv. Terezie z Avily.

1. Nahrávka s označením kotouc-E01-c, od pozice 00:00.

„Mája, to je pojem nejméně chápaný u nás na západě, protože my jej chápeme jako klam, a to je asi tak chybné, [...] Jestliže tady existují nějaké sféry existenční, jako třeba hmotná, elementární, astrální, rajska, andělská, projevový Bůh, jestliže takovéto sféry existují, tak všechny vyvěrají z absolutna. Z absolutního božství. A to absolutno, kdybychom to chtěli nějak definovat... Ne, definovat těžko, ale si představit, tak bychom ho definovali jako nádrž všeho, co z něho vyvěrá, všeho co z něho pořád vyvěrá. Čili tam je v absolutním stavu to, co my vidíme v relativním, v poměrném stavu, protože to vyvěřelo. A teď ale... jestliže jsme v proudu, který vyvěrá jinou dírou nebo jiným otvorem, jiným směrem než jiný proud, tak my jsme schopni vidět skutečnost jenom jako součást toho proudu. To znamená: Jsme-li v hmotné oblasti, jsme schopni [...] v jeho díle, který zanechal ve hmotě. Ano? Velikost jeho v jeho tvorech nebo v jeho stvoření, jinak ne. A přičemž mám na mysli i takový široký pojem jako světlo rozumu, to je taky stvořené světlo, ano? I tak ho můžeme chápat do určité míry. Kdybych žil na úrovni astrální, tak bych ho chápal z této astrální úrovně. Elementární a tak dále, všude bych ho chápal jiným způsobem. Takže já když se dneska ocitnu třeba ve snu v jiném těle, takzvaném astrálním, jak se tomu odborně říká, tak já se s ním ztotožním, a ztotožním se s celým tím viděním snovým a považuju to za skutečnost, co tam zažívám. Když se probudím, považuju za skutečnost to, co zažívám zde. Kdybych se probudil do jiného stavu, třeba elementárního, považoval bych za skutečnost, co tam zažívám. A zrovna tak kdybych se probudil do rajskeho stavu a tak dále. A je to tedy nepravda, co já zažívám? Je to klam, co tam zažívám? Ne, je to částčka nebo jeden proud skutečnosti. Takhle se musí mája vysvětlovat. Jeden proud skutečnosti. A protože je to jenom jedna malá část skutečnosti, proto mohl Ježíš Kristus o této máje říci: ‚Nechat mrtví pochovávat mrtvé.‘ To znamená: Mohl považovat jednu část za hotovou smrt vedle toho celku, se kterým on se stýkal.“

6.3.1 Stvoření

U stvoření stejně jako u spásy klade Makoň vytrvale největší důraz na jejich ustavičnost. Ustavičné tvoření Makoň vykládá z vlastního pojetí, neodkazuje se na svoje předchůdce. Zda je neznal, mi není známo, ale lze se toho dohadovat. Každopádně *creatio continua* je pojem živě diskutovaný s doloženým historickým rámcem jak dnes[9][37] tak v Makoňově době[29]. Nijak to však neznamená, že by Makoňův pohled byl shodný s ostatními proponenty *creationis continuæ*.

1. Nahrávka s označením 82-02, od pozice 42:07.

„Můžeme se opřít o vědecké bádání: archeologické bádání, antropologické bádání, o všechny možný druhy věd se můžeme opřít a víme tohleto: Že na tom světě se vyvíjeli napřed jednodušší tvorové, ale vždycky současně zvířecí říše s rostlinnou. Tato symbióza mezi zvířetem a rostlinou existuje od začátku toho života na tomto světě, víte? Takže nedegradujeme rostlinu na úroveň pod zvíře. To je směr jdoucí jinam, než kam jde zvířecí život. Tyto dva musí být vedle sebe se specializovaným úkolem, aby to vůbec všechno mohlo fungovat. Bez zvířat by nebyla rostlina a bez rostliny by nebylo zvíře, tak to asi zjednodušeně je. Já to dělám všechno velice zjednodušeně, školsky.

A bez těch dvou by nebyl zase člověk, To je taková nadstavba nad tímhle tím. Ovšem člověk je na straně těch zvířat, nikoli na straně rostlin. A tak tedka především bych byl rád, kdybyste věděli, že do této vývojové teorie nemá vůbec co mluvit povídání Geneze ze Starého zákona, že za šest dní Bůh něco stvořil a sedmý den odpočíval. Vůbec o tom se tam nemluví. I když je tam jasně řečeno: ‚Napřed bylo to, potom bylo tamto.‘ To vůbec nemá souvislost s dnešním pochopením vědy a nic to nemluví proti dnešnímu pochopení vědy. Rádo se to staví jedno proti druhému, ale tam je to líčení stavu a tady je to líčení situace, že? Dnešní věda si zkoumá situaci, vývoj situační. Kdežto tam se mluví o stavové situaci, stavovém stavu. Já bych tamto řekl takhle: Jestliže by v člověku neexistovalo na té úrovni, na které on je, šest dní tvůrčích Božích a sedmý den odpočinku Božího, tak on jako člověk by nemohl ani prstem hnout směrem ze své úrovně. On by nemohl zdvihnout hlavu k Bohu.“

Makoň obvykle vykládá biblický stvořitelský mýtus jako záležitost týkající se vnitřního vývoje člověka. Nesetkal jsem se s tím, že by věc vztahoval ke vzniku vesmíru jako takového. Zdůrazňuje však dokonalou pravdivost biblického sdělení, je-li správně chápáno, a to nejen u stvořitelského mýtu.

2. Nahrávka s označením kotouc-T01-metoda-d, od pozice 01:24:55.

„Ježíš v té době svého mládí trošičku viděl víc do té činnosti svého Otce než my. Bylo to způsobeno tím, že prošel narozením v Betlémě, což nebylo obyčejné narození. To je symbol už velice vznešeného znovuzrození, velice vznešeného znovuzrození a my jsme tím neprošli, tak proto takhle nevidíme do dílny Boží. A kdybych tedy, pokud si to dovedu vůbec představit, měl říci, jakým způsobem asi Ježíš Kristus viděl do té dílny Boží, a proto viděl, že musí být v tom, co je jeho Otce, tak bych to řekl asi takhle: On už dobře znal, že to, co je ve Starém zákoně pověděno o šesti dnech práce Hospodina a sedmém dnu odpočinku, že to je symbol toho, co se ustavičně děje. Co ustavičně probíhá. Že probíhá ustavičně činnost Boží a ustavičně sedmý den odpočinku. Kdo tohleto zažil, tak ví, že stvoření potom má zcela jinou povahu, než jak my podle symboliky, kterou si nedovedeme zatím vysvětlit, mu přičítáme. Že totiž to není nějaká akce, po ní zase následuje další akce, ta tvůrčí činnost Boží, jako je to tam líčeno, nýbrž že je to soustavná činnost na různých úrovních, jak je to tam líčeno, neboť nedokážeme to jinak vyjádřit než symbolem času a prostoru a pak to musím líčit jedno za druhým, když to jednou dáme do času a do prostoru. Ale když to obrátíme, když z toho symbolu přejdeme do té bezčasovosti, ve které se to děje, ze které to prýští, tak tam se zároveň rodí svět a zároveň se ničí, zároveň je Bůh v klidu. A kdyby tomu tak nebylo, tak my nikdy nemůžeme být činní, protože on je jediný činitel. Jak bychom my mohli být činní, kdyby on činitelem nebyl? Naše činnost je odvozena od činnosti Boží. Uboze odvozena od činnosti Boží. On je jediný činitel. Ale bychom nikdy nemohli být v klidu, kdyby on v klidu nebyl. Nikdy ne. A protože on je neustále v klidu, a náš klid je odvozen z jeho klidu, tak také můžeme v klidu být.“

Zde je doložen Makoňův ustavičný důraz na ustavičnost. Za povšimnutí též stojí, že stvoření světa za šest a jeden den lze zažít. Je zde i zajímavá christologická odbočka. Díky Bohu usmiřování vědeckého a biblického pojetí

stvoření světa není momentálně v naší společnosti výrazně třeba, ale leckde ještě ano.

6.3.2 Řízení světa

K tématu Božího řízení světa se pojí anekdota z Makoňova rozhovoru s jeho posluchači. Jeden z nich na něco reagoval poznámkou, že „ani vlas z hlavy nevypadne bez vůle Boží.“ Makoň ho pak zvýšeným hlasem několikrát vyzval, aby si z hlavy vytrhl vlas. Když to dotyčný po chvíli váhání rozpačitě udělal, zeptal se ho Makoň: „Co ty víš o vůli Boží?“

Tato anekdota, o jejíž pravdivosti nemám důvod pochybovat, neboť jsem ji slyšel vyprávět od očitého svědka, nastiňuje Makoňův důraz na to, že otázku Božího řízení světa nelze pojímat naivně nebo mechanicky. Jeho snaha o to, aby tuto věc posluchači nepochopili nesprávně, je zde patrnější než u většiny ostatních témat.

1. Nahrávka s označením 83-05, od pozice 17:00.

„Vidíme, že je tady nějaká hierarchie. Někaký řádově vyšší a nižší způsob života. Jenomže není nám dáno, abychom hleděli za hranice tohoto časoprostoru, abychom věděli, jestli tento řád pokračuje dál. Jenže byli lidé a jsou lidé, kteří rozšířili svoje vědomí a vědí, že to, co se nám tady jeví jako nějaký řád hodnot, jako nějaká podřízenost, nadřízenost a tak dále i v myšlenkovém světě, jako například je znázorněno v Otčenáši, tam je znázorněna ta podřízenost tím seřazením těch modliteb. Tak jestliže jsou tady lidé, kteří o tomto vědí a jestliže jim můžeme věřit nebo se můžeme dokonce přesvědčit, že mají pravdu, tak pak bychom neměli pochyb o tom, že Bůh má smysl. Že v tomto řádu musí být nějaký vrchol a musí být nějaký spodek. Jestliže toto všechno tady na světě je, při pouhém pohledu na tento svět, tak můžeme klidně předpokládat, že toto platí za hranicemi této zákonitosti. Že existují jiné ohrady, širší, zákonitost vyšší, svobodnější a za jiných okolností probíhající a tak to jde dál, až možná tam na vršku je něco nad tím zákonem. A to je v pořádku, protože já když lidsky na to jenom tak jdu, tak si řeknu: ‚Je-li tady nějaký zákon, tak to přeci předpokládá nějakého zákonodárce. Takže smysl Boha, to je smysl zákonodárce.‘ Ovšem dívat se na Boha jenom jako na zákonodárce, to je chabý pohled. Já se zatím na to omezím, protože nechci... o Bohu by se dala přednáška udělat, přednáším o Bohu asi padesát dva let a nemá to konce, takže já se omezím na tenhle postoj a řeknu, že tedy smysl Boží je, že něco musí být řízeno tak, musí být řízeno tak, aniž víme proč, musí být řízeno tak, aby to nebylo vidět, že je to řízeno. Protože kdyby všechno bylo řízeno tak, aby bylo vidět, že je to řízeno, tak by se to nedalo vůbec řídit. To je ten hlavní důvod. Já ty ostatní důvody, těch je stovky, nebudu jmenovat, ale víte, že mnoho věcí probíhá ve vaší duši, které vědomě neříkáte, ve vašem těle zrovna tak. Já budu mluvit jako k lékařům. To je automatismus ve vás živý: srdce, pohyb srdce, že ano, a nevíte, nestaráte se o to, ne? Jenom že to přiznáváte nějak a solidním způsobem žijete, tak to ono funguje. Má to smysl o tom vědět? Nemá. A proto je nesmyslné vědět něco o Bohu, který takhle samovolně řídí. Ten nepřemýšlí o tom řízení, vůbec ne. Samovolně řídí shora, a to je naše pravlast, [kde] se

všechno řídí tou mocí této samovolnosti. To je obrovská moc. To je tak velká moc, vid? Vy jako lékaři to nejlíp pochopíte ze všech lidí. Jaká je to obrovská moc toho automatismu, já mu říkám [automatismus] jedna, který v nás řídí všechny průběh vnitřních sekrecí a klepání srdce a pohybu střev a to všechno dohromady a harmonizuje to dohromady, ne? A my jsme k tomu přišli jako slepí k houslím, ne? Jak je to dobře, že my jsme tomu takhle přišli. Ne že bychom o tom neměli nic vědět, ale že to tady je. A tak je taky dobře, že je tady tenhle Bůh, že to takhle samovolně všechno jde až nahoru, tam my vůbec nedozírám. Ale ono se to dá rozšířit a smysl právě toho lidského života, který jde za hranice toho... toho normálního vidění, spočívá v tom, že člověk rozšiřuje svoje vědomí do těch oblastí, kde už vlivem své morální vyspělosti je schopen zasáhnout jako pán Bůh. Řek bych bez protivenství vůči Bohu, bez zásahu do vůle Boží. To znamená se zřeknutím se vlastní vůle a se ctěním nějaké vůle vyšší. Takže smysl toho celého je umět se podřídít vůli, která je moudřejší.“

Pojetí Boha jako zákonodárce se dá v určitém smyslu chápat jako protiklad k ustavičnému tvoření: Zákonodárce zákony jednou vydá a dále už do dění nevstupuje. Makoň s pojmem zákonitostí – Bohem daných zákonitostí – pracuje bohatě, jak jsme viděli v kapitole 5. Dá se tedy říci, že je proti pojetí Božího řízení v tom smyslu, že by Bůh do dění zasahoval nějakým explicitním vstupem. Pracuje však se schématem, kdy člověk může v určitém okamžiku naplnit podmínky pro přechod z jedné úrovně zákonitostí do druhé, a tím zapříčinit radikální změnu vývoje události, což se zcela pochopitelně může jevit jako Boží zásah, což není zpravidla na škodu věci, ačkoliv by to Makoň asi považoval za nesprávný výklad.

Také chci upozornit na myšlenku, že člověk se Bohu rovná tehdy, když se Bohu zcela podřídí: Jednat jako Bůh znamená podřídít se vůli Boží. To také dává člověku možnost stát se prostředníkem Božího řízení světa v dokonalejším smyslu, než bez tohoto svobodného podřízení se.

2. Nahrávka s označením kotouc-C01-c, od pozice 00:00.

„To si myslíte, že není vůbec možné. Že se od té doby zázraky nedějí, ale je to z toho důvodu, že mu nedovolujete, aby vstoupil do vašeho života. Například tady že vstoupil tady doktor Elger zrovna v okamžiku, než jsem to tam chtěl začít vykládat, on považuje za režii. Já zase vím, že je to právo, které jsem dal Ježíši, aby vstoupil do jeho života. Žádná režie. Já mám právo také dávat, pokud se mi lidé dají, on se včera dal, právo, aby vstoupil on do jejich života, víte? Protože nesmíte se cítit oddělenou bytostí, ne? A když mně ukáže, jako se to stalo v koncentráku poprvé: ‚Těch pět mně přivedeš,‘ ne? tak to právo trvá, ne? Žádná režie. To je právo. A ty máš taky právo – každý má právo – do života Ježíše pozvat. To nebyla režie, to byla součást toho, že já jsem pozval do tvého života Ježíše, rozumíš? Mně nejde o slovíčka. Mně by nemuselo vadit, že to považujete za režii, ale já nechci ubírat tomu pánu Bohu na jeho cti. Nechci ubírat na tom pochopení jeho úmyslu. On nechce váš život režírovat, nýbrž on chce, abyste mu patřili. On tebe teďka pozval k tomu, aby ses naučil mu lépe patřit, rozumíš? Jestli v tom vidíš režii, já v tom vidím pozvání.“

Zdá se, že pojem „vyšší režie“ života bylo jakýmsi průběžně přítomným konceptem těžko říci zda u Makoně nebo více u jeho posluchačů. Jeho původ mi není znám. Ve spisech se ve větší míře objevuje poprvé v Umění žít[22] z roku 1969.

Za hlavní zde považují, že člověk má možnost dovolit Bohu, aby mu vstoupil do života, což se pak projeví tím, že Bůh do života začne zasahovat nadpřirozeným řízením událostí.

6.4 Antropologie

Viděli jsme v podsekcí 5.2.1, že „člověk“ je podle automatické metody jedním z nejcharakterističtějších výrazů pro celkovou Makoňovu nauku. Celé jeho snažení je motivováno tím, že člověk je schopen spojit se vědomě s Bohem a tomu jedinému má smysl zasvětit život. Vyhraněná antropologie je tedy v základu celého jeho působení. To ale neznamená, že by ji celou dobu rozebíral: Naopak, člověku jako fenoménu se příliš často nevěnuje, nýbrž antropologie zůstává jako východisko. I tak lze v Makoňově mluveném korpusu nalézt dostatek výživných antropologických úryvků.

1. Nahrávka s označením 85-05A, od pozice 05:14.

„Aby včelí rod byl zachován, ona nemůže mít lidský rozum, ona nemůže mít mozek. To je velká vymoženost, že nemá mozek. Centrálně by nedokázala to, co dokáže včela decentrálním rozmístěním čidel, které nahrazují mozek, provést. Takže včela může bezvadným, naprosto neomylným způsobem letět za květem, který je vzdálen, který necítí a za kterým ona letí s naprostou bezpečností a přistane na tom květu, který jí ukázala ta včela, která ji tam navedla ráno. A to je způsob, do kterýho nikdy nedorosteme. Protože místo toho máme mozek. A ten nám toto neskýtá. A protože nám skýtá něco jiného. Nám skýtá touhu přerůst přes svůj druh. Já chci být lepší, dokonalejší, rozumnější, moudřejší, než byli moji rodiče. A proto mládež první chybu, kterou dělá, že se staví na zadní nohy a říká: ‚Moji předkové byli hloupí proti mně.‘ To je první špatný pohled, chybný pohled na rodiče a na předcházející generaci. Oni mají za sebou tohle, to je ten pochod kupředu už totiž. A proto se jim tamto zdá být zaostalé. To, co oni právě zažívají, není to pravda. Oni si prošli tou fází, kterou ta mládež teprve prochází, aby dospěli do nějaké úrovně, za kterou už se beztak nemůže jít. A to oni neví, že oni taky dospějou do té fáze, za kterou už nebudou moct jít. Neboť člověk má taky omezené možnosti. No a tohleto prostě u těch nižších tvorů také existuje. Jenže ta první fáze toho mládí, až na slony a některé vyspělé savce, probíhá velice rychle. Například mládí u takové třebaš mouchy probíhá v půl dny. Co my musíme dělat osmnáct let, tak ona za půl dne je s tím hotova a je hotovou mouchou létající a umí létat z toho automatismu, který v ní je. Čili my ten automatismus opravdu, který v sobě máme také a máme ho daleko složitější, máme ho dokonalejší, než má třebaš husa nebo včela. Ale my ho držíme v šachu. My mu nedovolujeme, aby se rozrůstal tam, kam se rozrůstá třebaš v oblasti včely. [...] Jestliže člověk je jediný z tvorů, který touží po tom, aby přerostl svého druhu, aby byl lepší... nebo dokonce horší,

což je taky svým způsobem jiný, aby byl jiný, než byl ten vedlejší tvor, to je aby nebyl stádový... tak je to známka toho, že dorůstá do pravé individuality, která od všech relativností je oproštěna. To je ta věčná individualita, ze které všechno jsme vzali a do které se zase nazpátek vracíme. Od Boha přicházíme a k Bohu se vracíme.“

Když hovoří o člověku, dává ho Makoň často do poměru ke zvířeti. Přisuzuje člověku oproti zvířatům výjimečnost, ovšem musíme vzít v potaz, že Makoň měl ke zvířatům nesmírně blízko, zažíval sám sebe jako jednoho z nich, a přechod do lidské společnosti pro něj byl bolestným[22]. Sounáležitost se zvířaty pro něj ani potom nepominula: *„Já jsem dneska ještě víc zvířetem než vy. A já se za to nestydím, já jsem už husou, prasetem, teletem, vším možným už jsem byl.“* (Nahrávka 87-03, 35:47.) Proto jestliže připisuje člověku výsostné postavení, pak to není z přezíravosti vůči zvířatům, nýbrž z nutnosti kapitulovat před tíhou zjevení. Hlavním poselstvím zde však je, že člověk je výjimečný tím, že má touhu a tedy i možnost stát se něčím víc než tím, čím je.

2. Nahrávka s označením 80-07A, od pozice 37:46.

„Tam [v nebi] budete konvergovat k Bohu. A teprve tady se občas snažíte, abyste se mu přiblížili. Ale tam se mu budete věčně přibližovat. To je úděl bohužel člověka. Budete věčně poznamenáni jeho stvořitelským úkolem. A dobře nám tak. Jinak bychom nemohli v tom jeho stvořitelském úkolu fungovat na věky. A ono se od nás chce, abychom navěky v něm fungovali. On nás nepotřebuje jenom, abychom byli spasitelé, on nás potřebuje, abychom byli spolustvořitelé. Spolustvořitelé. Abychom v jeho stvoření pokračovali. Jako jsme plodili tady děti, tím jsme se stávali spolustvořitelé, tak potom chce, abychom zplodili duchovní bytosti. Budeme dělat totéž. Budeme plodit, pořád budeme plodit, ale na jiné úrovni. Toto plození na jiné úrovni, ale soustavné, už bez mezer, bude naše nebe.“

Že ve stavu nebe je člověk v činnosti zdůrazňuje Makoň opakovaně. Zde mi jde o výrok, že člověk se má stát spoluspasitelem a spolustvořitelem, a také, že plození bytostí je něco, co k člověku patří nejen v těle, ale i ve stavu nebe.

3. Nahrávka s označením kotouc-F01-b, od pozice 13:00.

„Kámen je udržován v existenci tím, že ustavičně svou existenci do něho Bůh předává, ale to je kámen. U rostlin je to zase už lepší, tam se toho předává víc, aby mohla růst dokonce, a u člověka se předává největší míra těch vlastností Božích. Tam se předává značná míra existenční, [proto] má velice složitý organismus proti kameni, souhra buněk a to všechno a organický život je vůbec složitější než anorganický, ale předává se do něho také značná míra uvědomovací síly. On si uvědomuje tento svět do takové míry, že z něho si může analogicky vydedukovat život věčný. Může mít pojetí o životu věčným. Dokud toto pojetí nemá, dokud se nedovede vmyslit, že existuje věčný život, tak nemůže do něho vejít. A to zvíře si nedovede udělat ještě. A člověk si může. Nemůžete zatoužit po něčem, o čem nic nevíte, co si nedovedete nějak představit, že to existuje, že ano? A člověk tuto představu může pojmut a právě proto může za touto představou jít. On si vytvoří napřed

představu a v tom je ztělesněno tolik síly od Boha, že pomocí představy která třeba ještě neodpovídá zdaleka skutečnosti, jaká existuje za tou představou, se odebere do té skutečnosti vyšší. Tak proto je život lidský připraven pro tyto vlastnosti, které má, k tomu přechodu do Věčnosti. A žádný jiný život není připraven.“

Z této pasáže by mohlo plynout, že není jiné cesty ke spáse než skrze představu o ní. Domnívám se, že toto Makoň vyjádřit nechtěl a jinde tvrdí opak. Jde však o to, že možnost představit si věčný život s sebou nese možnost ho realizovat. A ta je vlastní jen člověku.

4. Nahrávka s označením 76-02-Kaly, od pozice 22:37.

„Ten Ježíš tady není, neexistuje pro mou radost, nýbrž proto že beze mě by nevyrostl do Jordánu. Lidský život má takovou nesmírnou cenu, že bez něho by se ve vesmíru Bůh nevyvinul ve spasitele. To je závažný slovo. My máme tvůrčí úkol nebo ještě víc než tvůrčí úkol, prostě transformační úkol. My jsme transformační stanice něčeho časného na věčné a bez této transformační stanice ani Bůh nedokáže z vesmíru udělat zase sám sebe. Jedině pomocí těchto transformátorů to dokáže a proto nám posílá spasitele a proto od nás chce, abychom ho následovali a tak dále.“

Některé Makoňovy výpovědi o člověku a jeho podstatě mohou vyvolávat otázku, jaký to má mít důsledek. Co z toho plyne, že je člověk například transformační stanicí mezi časným a věčným? Stejně jako vlastně u celého zbytku Makoňových hovorů zde můžeme pozorovat spojující ideu, že člověk by se měl orientovat na Věčnost a vědomé spojení s ní.

6.5 Christologie

Klasickým christologickým otázkám jako lidské a božské přirozenosti nebo lidské a božské vůle se Makoň prakticky nevěnuje. Pokud se jich dotkne, pak buď ve zmínce, že o něčem takovém se kdysi v křesťanství hloupě a naivně vedly spory, nebo okrajově v rámci jiného výkladu. U Ježíšova božství Makoň rozlišuje mezi člověkem Ježíšem a preexistenčním Bohem Kristem. Primárně mu nejde o to vyložit, jak se v historické události Ježíšova života tyto dva skloubili, nýbrž o vyložení vnitřní pravdy, která se ustavičně děje. Redukovat Ježíšovo vystoupení na historickou, jednorázovou událost, považuje za fatální chybu. Argumentuje tím, že v duchovním světě není polopřímek: Cokoliv začalo, musí skončit, a co je věčné, je věčné jak do minulosti tak do budoucnosti. Z toho také plyne, že neexistuje žádné věčné zavržení v pekle, neboť časné hříchy nemohou mít věčný dopad. Naopak naše věčná, božská podstata nás předurčuje k tomu, abychom zažívali věčnost u Boha.

Ježíš Kristus podle Makoňe dokonale demonstroval Boží spásitelský úkol a zároveň dal dokonalý vzor pro lidský život. Tím se také Ježíš vymyká všem ostatním lidem: Každý člověk může přesně a do nejmenších podrobností následovat Ježíšova příkladu, jen musí Ježíšův příklad aplikovat do kulís svého života. Přirovnává to k matematickému vzorci. Ježíš udává obecný vzorec s proměnnými a naše životy jsou pak aplikací vzorce s dosazenými hodnotami.

Za Ježíšův život považuje Makoň evangelní svědectví ze všech čtyř evangelií dohromady. Vidí evangelia v harmonii a bez rozporu. Často uvádí, že Ježíš vykřikuje na kříži: „Bože můj, Bože můj, proč's mě opustil?“ A že jedním dechem dodává: „Odevzdávám ti svého ducha.“ Např. Ehrmann rozpoznává právě v těchto dvou verzích paší jasný neslučitelný rozpor[11]. Pro Makoň to je naopak detailní rozpracování zážitku při mystické smrti.

Makoň Ježíše považuje za zatím posledního z řady avatarů, Božích vtělení. Krom Ježíše jmenuje Krišnu. Oproti svým předchůdcům přinesl Ježíš možnost dosáhnout spásy během jediné inkarnace, a to pro každého, kdo ho celobytně následuje. To považuje za obrovský pokrok, neboť v joginské tradici, jak říká, mistr vede jen ty žáky, kteří mistrovi odpovídají svým založením. Navíc je tam pro spásu potřeba mnoho vtělení. Makoň připouští, že až lidstvo opět dozraje, může přijít další avatar, který Ježíše překoná.

1. Nahrávka s označením 84-27B-p, od pozice 20:00.

„Ježíšovo učení jestliže se chápe jenom podle toho, co řekl, tak se nikdy pochopit správně nemůže. Ono se taky nepochopí ani s tím, co se dělo. Ale to, co se dělo vedle toho, co říkal, je stejně důležité nebo ještě důležitější možná než to, co říká. Já myslím, že to, co říkal je komentář k tomu, co udělal, ano? A tak si všimněme, co udělal do třicátého roku, co udělal od třicátého roku do třiatřicátého, a co udělal potom. Vysvětleme si to jenom těmito třemi periodami. Do toho svého třicátého roku nebyl učitelem, ne? Oslňoval svou moudrostí, ale nebyl učitelem. Byl poddán své rodině. Kdyby byl ustrnul na této úrovni, kdyby byl nešel do Jordánu, nedal se pokřtít, nedal se svádět Satanem – svým já – nevzepřel se mu, protože on potřeboval nám ukázat, že musíme se odpoutat od svého já takovým způsobem, že nám nemá co do toho našeho chtění co mluvit, jo? Ne, co si přeje ten Satan, to je to liské já, které si něco přeje. Vzhledem k situaci, ve které byl Ježíš Kristus, měl obrovskou moc k dispozici, si to jáčko mohlo zase více přát než u nás obyčejných lidí si přeje. A ono si přálo, aby proměnil chleby nebo kameny v chleby, aby seskočil z nějaké věže a tak dále, aby se mu klaněl a podobně. A on říkal... jo a ten Satan mu taky říká: ‚Ale ono je to psáno ve svatém Písmu. Když ty jako to neuděláš, tak ti nikdo neuvěří, že jsi opravdovým spasitelem.‘ A on to přesto neudělal z toho principu, že jediné Bohu je se klanět. Takže teď bych k tomu chtěl dodat: Jestliže třeba Ježíš Kristus učí svoje učedníky, prochází světem tehdejším a dělá nějaké zázraky, tak to je fáze, o které se vyjádřil, že je menší než Otec, za prvé a jenom o té fázi se tak vyjádřil, za druhé, že nemůže jim zvěstovat to, co by ještě nepochopili, protože to jim může dát jenom Duch svatý – pochopení. Čili je v tom vidět takový proces vzestupu ve veškerém jeho konání. Co udělal pro své učedníky po zmrtvýchvstání, po seslání Ducha svatého, nemohl pro ně udělat v tom období učitelství, kdy byli jenom jeho učedníky, ano?“

Jakožto vzor pro člověka prošel Ježíš cestu od nejnižší úrovně po nanebevzetí. Ježíš tedy u Makoň prochází vývojovými vrstvami a není pravda, že by po celou dobu svého života byl roven Bohu.

2. Nahrávka s označením 77-05B-Praha, od pozice 16:40.

„Takže tím jsem řekl, že Ježíš je projev Boha. Projev Boha živého a že to není Bůh. Projev Boha živého, ovšem daleko vznešenější, než jsme my, ale menší než Otec. A proto jestliže má přejít na pravici jeho, znamená [to, že] má mu být roven, jako on o sobě říká, že se to stane, tak on se musí vzdát toho synovství. Ne že by o to nestál, ale že je to málo. Že je to jenom prostředek, Ježíš je prostředkem k tomu, abych se dostal k Otci, ne? On nikdy nikomu neříkal, že vede k sobě, nýbrž vede do Království Božího, k Otci, do domu Otcova a tak dále. Že on je prostředkem, ničím více než prostředkem. No, čili Kristus je od věky Bohem. Ježíš je dočasně daným prostředkem vývojově dokázaným, to znamená: Je tam ukázáno, jakými proměnami ten prostředek, který nám dává k dispozici, musí projít, aby se člověk pomocí téhož prostředku dostal až na to nebe, byl tam vzat, jak se říká, a ono je to tak, že opravdu ten prostředek, který ze začátku vypadá jako malé dítě, nemluvně, se nám později jeví jako někdo úplně jiný. Za chvíli je tesařem a za chvíli je učitelem a opět za ještě menší chvíli umírá na kříži.“

3. Nahrávka s označením 83-23A-K, od pozice 39:42.

„Ježíš Kristus navázal manželství jiné než my. Já myslím, že když se narodil na tento svět, že mu nebylo jasno, kým je. Měl předpoklady pro to, já vám řeknu které – ne tím, že byl avatarem – aby brzo navázal nové, řekl bych spojení. Nového v uvozovkách spojení, protože to manželství s Bohem naše je starší než... ten náš původ od Otce je starší než jakýkoliv původ od čehokoliv jiného, co mezitím bylo původem, také ale už odvozeným.“

Jedna z ojedinělých pasáží, kde Makoň hypotetizuje o vnitřním životě Ježíšově.

6.5.1 Soteriologie

U Makoně se soteriologie proplétá s trinitologií a lze je jen těžko oddělit. Makoň se tvrdě vymezuje vůči přímočaré interpretaci výroku, že Ježíš nás spasil svojí smrtí na kříži. Opakovaně a s velkým důrazem tvrdí, že v žádném případě nelze považovat svoji spásu za hotovou, a ještě razantněji odmítá, že by stačilo věřit a ctnostně žít, nýbrž tvrdí, že se k Ježíšově oběti musíme přidat. Přidává k tomu, že každý člověk, který se dostane do Království Božího, spasí stejným způsobem jen s menším dopadem celé lidstvo, stejně jako to učinil Ježíš. Používá zde přirovnání, že stvoření je jako dlouhý řetěz a každý článek, který přejde za hranici tohoto světa, s sebou popotáhne celý zbytek řetězu. Jedině v tomto smyslu má podle něho být vykládáno, že nás Ježíš svojí obětí spasil.

1. Nahrávka s označením 80-12, od pozice 00:40.

„Jestliže Ježíš Kristus řekl: ‚Já jsem cesta, pravda a život,‘ řekl, jakou funkci Boží on zastává jako spasitel.“

Že Ježíšovo ztotožnění s cestou, pravdou a životem (nebo s Cestou, Pravdou a Životem) popisuje obsah spasitelského úkolu, je závažné tvrzení, kvůli kterému úryvek uvádím. Co znamená, že Ježíš je cesta, pravda a život, Makoň obsáhle vykládá v pasáži následující za touto citací. Vyjadřuje se k tomu i jinde.

2. Nahrávka s označením 80–14, od pozice 00:00.

„Současně [se stvořením] probíhá odtvořování. To znamená, že Bůh také všechno miluje. Všechno stvořené miluje a k sobě táhne. A věci dospěly tak daleko, že bylo třeba jim to názorně ukázat. Že [je] to názorná ukázka toho spásitelského úkolu Božího, který od začátku stvoření tu jest. Čili neberte to utrpení Ježíše Krista za věc, která se jenom stala, nýbrž za něco, co ustavičně jest, a to je rozdíl. Když my jsme byli svědky jenom toho, přímo nebo nepřímě, co se stalo, to je málo. Teprve když člověk unikne do nesmrtelné podstaty Boží, poznává, co jest, a ví tedy, že také jest ta láska Boží, která tvoří a odtvořuje a samozřejmě osvěcuje. [...] A potom samosebou se celé to utrpení Ježíše Krista dostává do nového světla. Ne že by byl on nepotřeboval, proto že jenom to ukazoval, trpět méně. Kdepak? On soustředěně na sebe bral v té chvíli utrpení všeho stvořeného a soustředěněji trpěl, než jak trpí člověk, který trpí jenom za sebe. On za sebe vůbec netrpěl. On to nedělal, ani toto nedělal pro sebe! I tady platí jeho slova: ‚Kdybych něco dělal pro sebe, nevěřte mně.‘ On ani toto utrpení nedělal pro sebe. Všechno pro nás. Bylo třeba... prostě věci dospěly tak daleko, že musel nám to ukázat. Ale nic nového se nestalo. To všechno jest a trvá. To tehdy ukázal. Čili ještě jednou jinými slovy: To, co Ježíš ukazuje, to je lidové podání pro lidi určené, lidové podání zákona, věčného zákona, který funguje ve veškerém stvořeném. A ten zákon zní: Kdyby Bůh nemiloval stvořené, vůbec by ho byl nestvořil. Protože ho miluje, tak ho zároveň k sobě táhne. ‚A tady vám ukazujeme,‘ říká pán Bůh, ‚jak to děláme, a kdokoli z vás se chce připojit vlivem tohoto zákona, který existuje, k tomu nestvořenému, tak to musí dělat tak jako to udělal Ježíš Kristus. Nesmí z toho nic vynechat. Musí také na ten kříž, musí také vstát z mrtvých a to musí udělat během toho pozemském života, tedy v rámci toho stvořeného. Nikoliv někdy za zády stvořeného. Tady to musí udělat.‘“

Krom již výše zmíněných akcentů na ustavičnost a nutnost lidského připojení se k oběti, se setkáváme s konceptem, který je pro Makoň taktéž charakteristický a objevuje se opakovaně, že totiž není spásy po smrti. Makoň zdůrazňuje, že fungujícího lidského těla jako transformátoru je nezbytně zapotřebí pro průnik na vyšší úroveň. Poslední a velmi příhodnou příležitostí pro vstup do Království Božího je okamžik smrti. Požadavek ctnostného života a tvrzení, že za něj bude člověk odměněn vstupem do nebe po smrti, považuje Makoň za zločin.

3. Nahrávka s označením 83–11A, od pozice 43:14.

„Ve mši svaté se modlíme: ‚Vzal na sebe Ježíš veškeré naše hříchy, abychom byli spaseni,‘ a to říkám ve zkratce. Jak je možný, aby jeden jediný tvor na sebe vzal všechny hříchy všech lidí tak, aby je spasil? No tak na to právě není rozumová odpověď, ale budete tomu přesto rozumět. Já se budu snažit z obalu to vysvětlit. Z obalu, to znamená z periferie. A to tímto způsobem: Jestliže třeba dejme tomu už po těch sedmnácti letech, jak jsem získal vidění Boha... Vidění v uvozovkách, protože jsem žádnýho Boha neviděl, ale vědění o tom, že moje podstata je nesmrtelná a že jsem jí povinován především – vším, celým svým životem jsem poddán této nesmrtelné podstatě... Tak od tohoto okamžiku jsem měl také sílu k tomu, abych za touto podstatou šel, abych všechno ostatní opomíjel a za tímhlel šel. A jestliže se člověk

připojí k Ježíši Kristu, k jeho oběti na kříži, to znamená když se nespokojí, že by vlastní silou mohl to dosáhnout, to spojení s Bohem, nýbrž přes Ježíše Krista, tak se mu dostane síla k tomu, aby to uskutečnil. To jsme viděli u svaté Terezie, která se napřed vlastní silou snažila dosáhnout vědomého spojení s Bohem. A ono jí to nešlo. Až Ježíš Kristus ji upozornil, že se musí připojit k jeho oběti. To znamená, že se musí připojit k jeho svatosti. Že se musí připojit k vůli Boží. Svatost spočívá v připojení se k vůli Boží. A vůle Boží je, abychom byli s ním nakonec úplně spojeni, že? A jak ona se s touto vůlí spojila, tak pochopitelně musela být spasena a musela mít trvalé spojení s Bohem. A potom když někdo, kdo je trvale spojen s Bohem, vás přivezeme k sobě, tak jste spaseni. Ovšem ne tak, jak to bere církev. Vy se musíte k tomu aktu spasení přidat. Dobrovolně, ne? A nejlépe po nějaké přípravce. Protože když se tam bez té přípravy dostanete, tak se dostanete maximálně do ráje a z toho zase spadnete. To není nic. To svatá Terezie měla velikou jogickou přípravu, abych tak řekl, indickým stylem řečeno. A proto se mohla trvale stát nositelkou poznání Božího a tak dále. Tak je možno, aby jeden člověk nebo jeden člověk, ovšem spojený s Bohem, spasil... byl spasitelem celého světa, ovšem jen těch z toho světa, kdo se k němu přidají. Dobrovolně k němu přidají. Bez jejich vůle, [které] oni se tou chvílí vzdávají, to není možné. Ta vůle stojí mezi nimi a Bohem a [je] nepřekonatelná i pro Boha. Když tedy Číňani dávno před Kristem Indům vyčítali, že když chce někdo spasit sám sebe, že to není pravá spása, že si něco nalhávají, protože porušují základní pravidlo, do kterého by se už byli měli svým vývojem dostat, že se nelze oddělit od celku, nelze, že když se člověk nevyrovná aspoň s tím, že nepovytláhne svoje okolí, tak nemá sám právo. Nemá [zkrátka?] tam vstoupit. On musí organicky navázat na své okolí a šplhat se s ním, jo? Asi tak. A to ostatní, o to se starat nemusí, protože je to [ve] vzájemné spojitosti všechno, nemusí se starat, aby spasil celý svět.“

6.6 Ekleziologie

O církvi se Makoň vyjadřuje velmi sporadicky. Je však zřejmé, že římskokatolickou církev a její tradici považuje za nejlepší dostupné prostředky na cestě k Bohu, jednak svojí univerzálností (může jich užít kdokoliv³) a jednak svojí propracovaností. Dalo by se říci, že svoji snahu o podání návodu na vstup do Království Božího pojímá jako korekci římskokatolické tradice a výkladu katolických svátostí. Tyto totiž pokládá za nejdokonalejší dostupný základ, na němž může velice dobře stavět. Ostatní církve, a jmenuje zejména evangelickou, pokládá za též legitimní, ale spíše odchylující se od správného přístupu, než přibližující se k němu.

Jeho postoj k církvi by se dal přirovnat k Ježíšovu postoji k zákoníkům z Matouše 23: „Berte si od nich svátosti, respektujte jejich úřad, ale neberte si z nich příklad.“ Makoňovu někdy velmi ostrou, až zdrcující kritiku církve je tedy potřeba chápat ve světle toho, že jim vyčítá povrchové chyby na něčem neocenitelně dobrém.

³Ne snad v tom smyslu, že by Římskokatolická církev měla tak otevřenou a tolerantní politiku v přístupu k lidem, nýbrž v tom smyslu, že její tradice a svátostný aparát jsou samy od sebe vhodné pro každý druh lidí.

Byl zásadně proti tomu, aby se jeho příznivci od katolické církve odlučovali, a už vůbec aby zakládali nějaké nové hnutí. Vzniku nějakého „makonismu“ se přímo hrozil a zapřísahával svoje posluchače, aby je něco takového někdy nenapadlo realizovat.

Když však byl dotázán, proč je tolik různých církví, jak se mi dostalo z vyprávění, odpověděl, že je jich naopak málo. Každý člověk by prý měl mít vlastní.

1. Nahrávka s označením 82-06, od pozice 01:32:25.

„Jestli si třebas dejme tomu, co jste ještě vy jako církev neexistovali, to si myslím, to je proti nějakým evangelíkům, ale když třebas se hádali v sedmém až devátém století koncily, jestli jsou andělé mužského nebo ženského rodu. A když se hádaly potom dvě století, jestli žena má duši a jestli to není věc. Prosím vás, co to bylo za teology? Co to bylo za úroveň duchovní? A koneckonců když nikdy neměl právo mluvit ten, kdo byl duchovně na výši, nýbrž ten, kdo měl v ruce moc, [...] tak tímhle tím jednáním církev na sobě prozradila, že zavrhl Ježíše Krista. A zavrhl ho fakticky roku tři sta dvacet čtyři, když dovolila vraždit a dovolila vlastnit. Těm tam končí křesťanství. A pracně to ti prostáccí partyzánsky dávali a kroutili dohromady. Takový svatý František nevlastnil, že ano? A následkem toho si mohl vůbec troufat tomu Bohu se přiblížit.“

Je patrné, že Makoň považuje za důležité, aby v církvi měli slovo lidé duchovně vyspělí a poznávající Boha. Nejde mu tedy primárně o apoštolskou posloupnost, vysluhování svátostí či zastávání kněžského úřadu. Jde mu o duchovní vedení k reálné spáse podobně, jako to dělají jogínští mistři, ovšem ideálně tak, aby se využily výhody křesťanství: 1) Dosažení spásy v rámci jednoho vtělení (netřeba modelu reinkarnace) a 2) masové aplikovatelnosti. Nutno však podotknout, že za jediného Mistra pokládá Krista v harmonii s Klémentem Alexandrijským[1] i řadou dalších.

2. Nahrávka s označením 83-13, od pozice 27:31.

„Petr to [Ježíšovo božství] tu v ten moment poznával a tady nám Ježíš Kristus ukazuje, že celé náboženství má svůj pravý základ v tomto zjevení, které není z rozumu. To je z něčeho vyššího. Proto mu říká: ‚Ty jsi skála a na té skále postavím církev svou.‘ Pro tyhle ty závany zjevení nad rozumem ho právem ustanovil nástupcem. I když ten Jan ho měl raději než třebas ten Petr, byl mu věrnější, to bylo vidět pod tím křížem, když všichni utekli a on tam za ním šel, nebyl nástupcem. Protože on potřeboval pro ten stav lidstva, který bude následovat po jeho smrti, aby v čele té církve stál někdo, kdo je vrcholně chybuující – to je to zlo, které nesmí být vymýceno – a přitom přístupné zjevení. A to byl ten Petr: vrcholně chybuující. Nikdo se tolik (kromě Jidáše, to byl ale zrádce... toto zrádce nebyl...) neproviňuje jako svatý Petr, že zapřel Ježíše třikrát, než jednou kohout zakokřhal. To je vzor toho, ukázky toho, koho si to ten Ježíš Kristus vyvolil. A my dneska se pozastavujeme třebas nad karamboly, který se staly v církvi během staletí a tisíciletí. I ta nevědomost, která tam vládla a třeba i vládne, to by nás nemělo zastrášovat. To je nějakým způsobem v plánu. Podívej, tak například nezanevře na špatné následovníky dobrých příkladů, nýbrž bude si vědom toho, že jsme křehké nádoby zhora až dolů a že je to v záměru Božím, abychom ten svůj koukol

si z milosti Boží podrželi do skonání věků. Protože bychom jinak nevyužili správně dualismus.“

Chyby, kterých se církve v historii dopustila, je zahrnuta do Božího plánu a za symbol je tomu připsáno vůdcovství svatého Petra.

6.6.1 Sakramentologie

Ani svátosti nejsou pro Makoně typickým a častým tématem. Citované pasáže jsou prakticky jediné, které jsem našel, věnující se vyloženě jim jako tématu. O jednotlivých svátostech, především o křtu, večeři Páně a zpovědi mluví Makoň velmi rozsáhle. O večeři Páně napsal samostatnou knihu Oběť mše svaté[20], křtu věnoval rozsáhlé pojednání v Umění následovat Krista[25] a o zpovědi píše v Postile[21]. Ostatním svátostem se věnuje nepoměrně méně. O manželství hovoří několikrát, ale bez důrazu na svátostný rozměr, spíše prakticky, ve svém stylu „jak využít manželství jako prostředek na cestě k Bohu“. Kněžskému svěcení, biřmování a útěše nemocných se prakticky nevěnuje.

1. Nahrávka s označením 83-09, od pozice 45:09.

„Samozřejmě tam ještě něco při té modlitbě, které my říkáme [u] mše svaté, existuje něco, co my normálními smysly nemůžeme chápat. Ale co existuje objektivně bez ohledu na nás. Já jsem jednou šel s panem Válkem [slepce] okolo kostela v Gottwaldově. A on nesledoval vůbec, kudy jdeme. Protože já jsem ho vedl za ruku, on se mě totiž držel pod paží, takže vůbec přestal sledovat, kde jsme. Ani si neuvědomoval, že jsme před kostelem a on najednou říkal: ‚Tadyhle vpravo se něco děje, kde to jsme, Karle?‘ Já jsem říkal: ‚Před kostelem.‘ A on říkal: ‚A počkáme chvíli. Mě to tak tady tahne doprava.‘ A ono tam zrovna bylo pozdvihování a proměňování, ano? A slyšeli jsme za chvíli ty zvonky, které tehdy zněly přitom a on to proměňování cítil na vzdálenost třiceti metrů asi tak přibližně. Tak to je něco objektivního, ta transsubstanciace se tam děje bez ohledu na to, že ten kněz to dělá mechanickým způsobem. Prostě to jim bylo vštípeno tím dědictvím po svatém Petru a tak dále.“

Ve své podstatě velmi netypický výrok pro Karla Makoně. U modlitby kupříkladu i u jiných jevů trvá na tom, že mechanické provádění je nežádoucí, a že záleží jedině na duchu, ve kterém se provádí. Spoléhání na formální úřad svěřený Kristem je nešvar. Obecně souhlasí s naukou, že i nehodný kněz vysluhuje platnou svátost, ovšem objektivita transsubstanciace na základě apoštolské posloupnosti je pro mě překvapujícím a heterogenním prvkem v Makoňově nauce.

2. Nahrávka s označením 91-29B, od pozice 38:10.

„Většina třebas katolíků, já budu mluvit jenom za ně, že mezi ně patřím, že jo? svým narozením a svým křtem, jsou pověřiví: Že si myslí, že konání obřadů všech – chodění na mši svatou, ke svátostem, takzvaný svátostný život [...] a tak jestliže bych já považoval například ty svátosti za dostatečný prostředek k tomu, abych uskutečnil to, co se dá uskutečnit jenom vírou, tak bych se dopouštěl nesmírné chyby. Protože bych zastupoval víru pověrou. Co je v tom pověřivého, v těch svátostech? Že totiž svátost, i ta nejlepší,

je jenom obřadem a v tom není poznání. I když může být v tom nějaké požehnání, to může být. Ale poznání samo o sobě v tom není. Takže kdo plní všechny možné obřady, je to v pořádku, ale pokud se nedostavuje poznání spojení, málokdy se to dostaví, to téměř nikdy ne, tak to byla pověra, kterou jsme neuspěli.“

Zde opět typičtější Makoňův přístup. Výpověď, že svátost má vést k poznání, považuji za nesamozřejmou.

3. Nahrávka s označením 87–14A, od pozice 34:07.

„Pro mě když já mluvím třeba s katolickým knězem a říká mně: ‚Tak co, ty jsi proti těm svátostem?‘ A já jsem říkal: ‚Vůbec ne, je to ale příliš formální. Duch se z toho ztratil, vy musíte toho ducha do toho vložit, jinak po vás všichni budou plivat a budou vás vraždit a budou vás shazovat z toho oltáře.‘ [...] Není to špatné, ale není v tom duch, duch z toho vyprchal. Žádnou formou já se nemohu například stát pokřtěným, k tomu musím dorůst. Já mohu zahájit tím formálním křtem, ale já musím to dodělat. Já jsem ten křest dodělal teprve v sedmnácti letech. A tak to musí jít se vším, co je v té katolické, se všemi svátostmi já musím dojít k sobě a tam se s nimi musím vypořádat.“

Další doklad důrazu na vnitřní podstatu svátostí a nikoliv na formální stránku. Pod křtem Makoň rozumí objektivní změnu stavu člověka, která není vázána na církevní akt.

6.7 Eschatologie

V případě eschatologie by se s trochou nadsázky dalo Makoňovo pojetí shrnout do jedné věty: Konec světa je individuální událostí, která musí nastat před vstupem do Království Božího. Podobně jako odmítá historický výklad biblického stvoření světa, odmítá i historický výklad apokalypsy. Sám tvrdí, že konec světa zažil v koncentračním táboře, a u některých jiných osobností naznačuje, zda na základě svého poznání koncem světa prošli či nikoliv.

1. Nahrávka s označením 90–05A, od pozice 12:41.

„Vrátíš se ještě někdy? To tam na tom nebi zůstaneš? A on říkal: ‚Podívejte se, já se vrátím až na konci světa a to se musím vrátit, protože když končí svět, jako dneska končí svět pro mě, tak jednou bude končit taky pro vás, a to je čas, ve kterém se krácí do nebe, takže vám slibuju: Na konci světa přijdu.‘ A oni řekli: ‚Kdy to bude?‘ No a on řekl: ‚Podívejte se, to záleží čistě na vás, kdy bude ten konec světa.‘ ‚No tomu nerozumíme. Přece když je konec světa, to je něco jako zkáza tohoto světa.‘ ‚Ne, to si to špatně představujete. Konec světa, takový konec světa nikdy nebude. Ale ten konec světa nastane v každém člověku, který přerostl tu zemi a dostal se do povědomí jiného, ve kterém ví o tom nebi. A kdokoli z vás se dostane do tohoto vědomí toho nebe, pro toho bude konec světa.‘ ‚No tak to je divné, to my nepoznáme.‘ ‚Ale podívejte se: Napřed přijdu já, potom přijde ten, kdo vás tam do toho nebe dovede, takže až přijdu já a zeptáte se mě, tak já vám jasně řeknu: »To jsem já, který předchází toho, který po mně přijde a do toho nebe vás

odvede a způsobí ten váš osobní konec světa, že ve vás bude konec světa.«. Tak oni řekli: ,Tak to tedy poznáme.“

Tento úryvek je vyňat z dlouhé pasáže, kde Makoň spatra svými slovy pohádkově vykládá biblický příběh od Eliáše po Josefův návrat do Nazareta. Zde Makoň hovoří o Eliášovi a částečně taky za něho. Individuální a nikoliv všeobecný rozměr konce světa zde explikuje velmi jasně a „po lopatě“.

2. Nahrávka s označením 82–25, od pozice 21:15.

„Když se tam vykládá o posledním soudu Ježíše Krista, tak se tam říká: ,Syn člověka přijde s veškerou mocí svou s anděly,‘ že? ,A ve velké slávě to začne soudit.‘ A soudit podle tohoto hlediska: Ti, kteří byli dobrý, ti budou nalevo... napravo a ti, který budou do věčného zavržení, že jo? na pravo... nalevo, tak. No to je konečně jedno, ty strany, ale jedny zavrhne a druhé přijme. A které přijme? Ty, kteří jemu dali pít, jemu dali jíst, jeho navštívili v nemoci nebo v žaláři, že ano? Tak by se řeklo a katolická církev chybně usuzovala: ,No, když jsi dobročinný, tak je to v nejlepším pořádku. To je to, to je projev lásky.‘ To není v nejlepším pořádku. Když oni si totiž představovali, že ten soud, který se tam líčí, že to je fyzický konečný soud nad celým světem, že nastane fyzický konec světa, tak se mýlili. To je líčen individuální soud v nitru člověka a tak taky všechny ty vlastnosti, které se tam líčí jako spasitelné, třeba: ,dali jste mi jíst‘, ,dali jste mi pít‘ a tak dále, jsou vlastnosti, které má vyvinout jeden jediný člověk. To znamená: Tam se reprezentativně jenom stanoví, že za všech i nemožných okolností mám milovat bez ohledu na sebe. A jestliže člověk toto dělá... On tam v tomto případě ukazuje cestu lásky. On neukazuje cestu poznání, kterou je možnost se dostat také tam. Cestu lásky. Tito lidé, kteří šli cestou lásky tam [???] nepoznávali. Ti... poznání u nich kulhalo. Oni říkali: ,Kdy jsme tě viděli? Kdy jsme ti dali jíst? Kdy jsme ti dali napít?‘ Říkal: ,Cokoliv jste udělali pro nejmenšího z bratrů mých nepatrných, mně jste učinili,‘ že ano? To znamená: Není třeba mít poznání. Ono to bez poznání jde láskou také. Dokonce to jde bez takových peripetií, bez těch těžkostí, jak jsme věděli u svatého Jana. Ale je důležité vědět, že se to týká jednoho jediného člověka a že poslední soud je nevyzpytatelná záležitost, jak o ní se vyjádřil Ježíš Kristus, a já mám dojem, že ho podezřívá jak katolická církev tak všechny ostatní, že on něčemu jako nerozuměl nebo že to zalhal nebo že to tam bylo nějak přimontováno, vpašováno nebo tak nějak. Protože on říkal: ,Amen, pravím vám,‘ tam [se] dušoval, ,amen‘, to je dušování. ,Už jsou tady někteří mezi vámi, kteří ten poslední soud zažijou.‘ No a to už panečku pěkně víme, že nějaká doba od té doby uplynula a takový nějaký fyzický soud nenastal. Čili z toho je jasně vidět, že chtěl, jestli se nemýlil a jestli nelhal, že myslel vnitřní soud, jo? Protože říkal všechny příznaky: Shromáždí se všechny, že jo? Ano, musí se shromáždit všechny lidské [...] vlastnosti v jedné a téže bytosti, jinak se nikam nezhrabete. To je podmínka, celobytnostně tam jít, ano? A druhá podmínka oproti těm soudům, který tady líčíme u Moodyho a u mě: Poslední soud se liší od těchletěch tím způsobem, že je při něm zatracen hřích, zatracena špatnost. To znamená: Já už nebudu potřebovat, řečeno vědecktěji, dualismu k dalšímu vývoji. Já už nebudu potřebovat po tomto posledním soudu například tělo, to už nebudu potřebovat, to už tělo dohrálo

roli, už jsem z něho vydobyl, co se dalo, ano? Že jestli ho budu mít, tak jenom pro nějaký úkol, který tady mám, ale ne pro sebe už, ano? To znamená: Tam se vychází z dualismu. Jak se tam správně říká: ‚Do věčného zavržení přijdou ti špatní.‘ Tak je to a čárku tomu dává svatý Jan, který tomu moc dobře rozuměl, ve své epištole. Říká: ‚Znovuzrození, to je to pravé znovuzrození, to už je znovuzrození z Ducha.‘ To pravé znovuzrození spočívá v tom, že člověk už dál nehřeší.“

Z toho, že si Makoň dvakrát po sobě splete levou a pravou a pak jejich význam bagatelizuje, nelze usuzovat, že by takový byl jeho přístup k věci. Strany nemusely být důležité pro tento konkrétní výklad, a navíc hovořil prakticky vždycky spatra a mnoho hodin (často i mnoho dní) v kuse, takže únava se někdy nutně projevila. Význam levé a pravé strany vyzdvihuje například při výkladu Matoušovy perikopy o odvržení pravého oka a pravé ruky, které člověka pohoršují. Celkově lpí na tom, že z Bible nelze ani písmenko vynechat. Všechno v ní má neopominutelný význam.

Je vidět, že Makoň bere slova připisovaná Ježíšovi v evangeliích za skutečně Ježíšem pronesená. Nezpochybňuje tradiční autorství evangelií Ježíšovými přímými učedníky. Historickou kritikou je prakticky netknut, dokonce jsem zaznamenal postoj, že její přístup je zcestný, ovšem není mi známo, na jaké bádání přesně reagoval. Je znát, že soudobá teologie, se kterou se setkával, byla na žalostné úrovni.

Zmínka Moodyho patrně naráží na knihu Život po životě[30], kterou sám přeložil a okomentoval⁴. Především zde ale podkládá biblickým výkladem pojetí posledního soudu a konce světa jako ryze individuální záležitosti, která nastává před fyzickou smrtí.

6.8 Shrnutí

Makoňovo pojetí náboženství je ve své podstatě nesmírně systematické. Sám se vyjádřil, že to, co svými výklady dělá, je jen zaujetí rozumu, aby se zapojil do cesty k Bohu, a člověk tak mohl jít celobytnostně. S tím také harmonuje, že svoje výklady nepovažuje ani za finální pravdu, ani za nezbytné pro lidskou spásu. Pro úspěšné hromadné uplatnění křesťanství v moderní době však aktualizaci za nutnou považuje a proto jí věnuje tolik úsilí.

Zmiňuje opakovaně, že kacírství spočívá v tom, když člověk vytrhuje části Písma z kontextu a vydává je za celek. Tím, že jsem vytrhl úryvky jeho hovorů z kontextu a udělal z nich celek výkladu systematickoteologických otázek, jsem se takového kacírství vůči jeho nauce mohl dopustit. Mým cílem však není z Makoňových slov učinit dogmatický celek, nýbrž dát nahlédnout na záběr a charakter toho, co zvěstoval.

⁴makon.cz/pdf/MOODY.pdf

7. Závěr

7.1 Esence Makoňova poselství

Nemělo by být překvapením, že po napsání této práce docházím ke shrnutí Makoňova poselství v tomto smyslu:

„Smyslem lidského života je vědomé spojení s Bohem, což se rovná vědomému prožívání vlastní věčné podstaty. Vše má sloužit jako prostředek k tomuto cíli.“

Elegantněji by věc šla vyjádřit slovy starověkého citátu:

„Tento život je mostem do věčnosti.“

Jakkoliv se může zpochybňovat jeho historická vazba na rané křesťanství[36], jeho pravdivost byla pro Makoně natolik strhující, že se stal jádrem jeho nauky.

Tento závěr je každopádně subjektivní, jakkoliv je podložen četnými ukázkami. Abych si ověřil validitu svého závěru, poprosil jsem další příznivce Makoňovy nauky, aby mi sdělili v jedné či několika málo větách, co oni považují za esenci Makoňova poselství. Každý z dotázaných na rozdíl ode mne Makoně osobně zažil a byli jím formováni po mnoho let svých životů. Zde jsou jejich odpovědi:

- „*Cíl vždycky nejvyšší.*“
- „*Nelpěte na událostech, aby dopadaly podle vašich představ. Nechte věci, ať se dějí.*“
- „*Zapomínat na sebe. Jsme povinováni láskou ke všemu a ke všem. Nenávist není přípustná. I ten, kdo nejde cestou lásky, musí zapomínat sám na sebe, aby vystoupil ze svého já.*“
- „*Nepřekázejte Bohu.*“
- „*V každém živém tvorů musí být Bůh neustále přítomen: ‚Bohové jste.‘ Největší překážkou na cestě k Bohu je vlastnění všeho druhu.*“

Je vidět, že rozmanitost jednotlivých shrnutí vysoko převyšuje jejich příbuznost. Je to zajímavá ukázka toho, jak je každý prakticky tímtož ovlivněn rozdílně dle svého založení. Každopádně lze s radostí konstatovat, že jednotlivé varianty si snad neodporují.

7.2 Karel Makoň jako náboženská autorita

Karel Makoň se může jevit jako kacír – a je-li kacírství odchýlení se od církevní nauky, pak je kacířem zcela přiznaně a otevřeně. Sám tvrdí, že definicí kacírství je vydávání části učení za celek, proto sebe za kacíře nepovažuje. Je důležité vzít v potaz, že Makoň se vůbec nesnaží zaštiťovat autoritou nějaké církve. Nemluví jako křesťan, ale jako člověk, který čerpá z vlastního vhledu. Církev vidí často zkresleně, nebo aspoň dnešní církve neodpovídají tomu, jak o nich Makoň mluví,

což staví jejich vývoj za poslední dekády do velmi dobrého světla. Makoň vidí v katolické tradici nedoceněný a nesmírně propracovaný prostředek na cestě k vědomému spojení s Bohem. Ostatně všechno na světě, i Ježíše samotného a celý lidský život považuje za prostředek na cestě ke spojení s Bohem. Biblický text a katolickou tradici ale hodnotí jako obzvláštní prostředky, protože nejsou tak kontextově závislé jako ostatní. Může se jimi řídit každý a v každé fázi. Biblickému textu je potřeba správně rozumět a katolickou tradici je třeba náležitě opravit.

Z katolického hlediska je tedy kacířem zcela jasně. Z hlediska reformovaného možná také. Ovšem zda má Makoň pravdu, to je zcela jiná otázka. Každopádně slibuje něco, co církev neslibuje. Nejde mu o spásu po smrti, ani o víru v to, že už jsme spaseni. Jde mu o spásu reálnou, zcela jasně rozlišenou, u které absolutně není pochyb, zda nastane či nastala. A celý život zasvěcuje tomu, aby jí došli pokud možno všichni lidé. Věřící, že to lze. Sám ji zažívá, spatřuje v ní jedinou skutečnou hodnotu a navrácí k ní s nadlidskou vytrvalostí, přesvědčivostí a mnohdy i zázračně.

Mohl by se nám jevit jako egocentrik. Mluví sám o sobě a svých zážitcích častěji než kdo jiný. Svoje zážitky bere jako model pro ostatní. Na některých místech je patrné, že si je vědom svojí převahy. Vidět ho ale jako egoistu by byl fatální omyl. Svoji výjimečnost zapřahává nekompromisně do svého poslání přimět svoje posluchače, aby se stali dokonalými následovníky Kristovými. Říká, že Satan je jáčko a radí ho přemoci tím, že ho zapojíme do spasitelského úkolu. Ať má sám jáčko velké jakkoliv (a po pravdě, vzhledem k jeho objektivním kvalitám, se mně osobně zdá příkladně skromným), aplikuje na sobě tuto svoji poučku nekompromisně.

Mohl by se jevit jako jakýsi „*hyperpelagianista*“. Vždyť neguje prvek Božího výběru a Boží svobody v lidské spáse. Predestinaci unifikuje na univerzální predestinaci ke spasení a jedině, na čem záleží, je lidský prvek. Zde je však nutné vzít v potaz, že to, co člověk může jediného udělat, aby se disponoval spásou, je podle Makoně odstoupení od sebe. Mnohokrát zdůrazňuje, že vlastní silou se člověk nikdy nemůže dostat dál než k extázi, kterou zavrhuje jako překonaný fenomén. I pro Makoně vše záleží na Bohu, který však nám dal svobodu mu bránit ve spáse.

Mohli bychom ho obvinít z ezoterismu. Vždyť hovoří o rozmlouvání se záhrobním světem, o vílách a o magii. Nikdy však obcování s „*vyššími sférami*“ nemá za cíl a nevede k nim. Hovoří o nich buď pro odlehčení nebo častěji pro dokreslení kontextu, vždy s jasným cílem pomoci člověku co nejvíce na cestě do Království Božího.

Jeho práce s Biblií je velmi svérázná a podle mě ji nelze napodobit či z ní učinit metodu, ačkoliv se jeví, že Makoň po svých posluchačích právě toto chtěl. Vychází někdy z pochybných či zcela mylných stanovisek. Například že Máří Magdaléna je totožná s prostitutkou odsouzenou k ukamenování, nebo že jsme všichni potomci Kainovi, nebo že „Bůh tak svět miloval, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl věčný život,“ jsou slova svatého Pavla. Několikrát tvrdí, že dokáže vyložit jakékoliv podobenství, ovšem prakticky se omezuje jen na hrstku z nich. Radí vidět Bibli jako dokonalý návod na cestu do Království Božího rozvedený do všech detailů, ovšem při svých exegezích vrhá příběhy do jiného světla, než v jakém jsou v samotné Bibli.

Zajisté to má souvislost s tím, že dostal filozofické a ekonomické vzdělání a nikoliv teologické a biblistické. Makoň křesťanství zná z výchovy v tradičním

římskokatolickém prostředí a detaily dostudovával později z dostupných zdrojů na vlastní pěst. Znalosti má rozsáhlé, ale zcela pochopitelně mu schází moderní poznatky v biblistice.

Pro mne osobně toto bylo asi největším rozčarováním, neboť jsem dlouho Makoňova slova měl za ryzí pravdu a cestu, kterou lze doslova následovat a splnit tak výzvu, kterou před nás předkládá: Vejít v rámci tohoto života do vědomého spojení s Věčností, do Království Božího. Stále tuto jeho výzvu chci přijmout, ovšem už si nemyslím, že by stačilo se řídit Makoňovou naukou coby jediným vodítkem. Makoňovu práci s Biblí převzít nedokážu a ani nechci. Stěžejní přístup ale ano, a nemohu se tak vzdát svého vlastního přínosu, svojí vlastní cesty, která se nutně od té Makoňovy musí lišit. Budiž proto Bohu vzdána čest a dík za to, že Makoňova nauka má i své nedostatky. Ty jsou však vůči hodnotě, kterou Makoňovo dílo má, naprosto nicotné.

Karel Makoň nám odkázal něco, co palčivě chybí: Životní program s nejvyšším možným cílem, strhávající celé naše mnohohrstevnaté a roztěkané osobnosti, a využívající všechno, co svět nabízí. Nezavrhuje nic. Tradici, vědu, technologii, utrpení, požitky, zkrátka všechno je pro něho prostředkem na cestě k Bohu, a žádného prostředku se na této cestě nemáme štítit.

Přidávám se k autorům Mozaiky mystického života Karla Makoně v hluboké vděčnosti za to, že jsem se s jeho odkazem mohl setkat. Kéž tento skvost potěší mnohé další.

Seznam použité literatury

- [1] ALEXANDRIJSKÝ, K. (2019). *Vychovatel*. OIKOYMENH. ISBN 978-80-7298-530-2.
- [2] ATWELL, H., McMANUS, D. J. a CARR, H. H. (2013). The osi model and the seven chakras of hinduism: A comparative analysis. *International Journal of Applied*, **3**(3).
- [3] AUROBINDO, S. (1999). *The Synthesis of Yoga*. Sri Aurobindo Ashram Publication Department.
- [4] BEEL, J., GIPP, B., LANGER, S. a BREITINGER, C. (2016). Research-paper recommender systems : a literature survey. *International Journal on Digital Libraries*, **17**(4), 305–338. ISSN 1432-5012. doi: 10.1007/s00799-015-0156-0.
- [5] BEZDĚK, R. (2009). *Antroposofie a její vliv na spiritualitu v českém prostředí*. Rigorózní práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno. URL theses.cz/id/vro9m0/.
- [6] BRUEGGEMANN, P. (2010). *Old Testament Theology: An Introduction*. Abingdon Press. ISBN 9781426723407.
- [7] BRUNTON, P. (1951). *The Hidden Teaching Beyond Yoga*. Rider and Company.
- [8] C', L. (1971). *Tao te ting*. Odeon.
- [9] CONGDON, D. W. (2010). Creatio continua ex electione: A post-barthian revision of the doctrine of creatio ex nihilo. *Koinonia*, **22**, 33–53.
- [10] DE ÁVILA, T. (2011). *El Castillo Interior*. San Pablo. ISBN 978-9803507183.
- [11] EHRMAN, B. D. (2000). *The New Testament: A historical introduction to the early Christian writings*. Oxford University Press.
- [12] FOX, E. (1931). *The Golden Key*. Emmet Fox Booklets. DeVorss & Company.
- [13] GRACE, R. (1965). Luther's doctrine of grace. *Scottish Journal of Theology*, **18**(4), 385–395.
- [14] HÁJEK, J. (2007). Český mystik Karel Makoň. *Dingir*, **2007/4**, 142–143. ISSN 1212-1371.
- [15] KALIBÁN, S. (2002). *Mozaika mystického života Karla Makoně*. Stanislav Kalibán.
- [16] KENTON, R. (2015). *A Kabbalistic View of the Chakras*. Kabbalah Society.

- [17] KRŮŽA, J. O. (2021). *Iterativní zdokonalování přepisu zvukových nahrávek s využitím zpětné vazby posluchačů*. disertační práce, Univerzita Karlova, Matematicko-fyzikální fakulta.
- [18] LANDAUER, G. A KOL. (1978). *Meister Eckharts mystische Schriften*. Verlag Büchse d. Pandora.
- [19] MAKOŇ, K. (1949). *Hovory o mystice a cestě k Bohu vůbec*. Online makon.cz/pdf/HOVORY.pdf.
- [20] MAKOŇ, K. (1951). *Oběť mše svaté*. Online makon.cz/pdf/MSE_SV.pdf.
- [21] MAKOŇ, K. (1965). *Postila*. Online makon.cz/pdf/POST_I.pdf.
- [22] MAKOŇ, K. (1969). *Umění žít*. Online makon.cz/pdf/UMENI.pdf.
- [23] MAKOŇ, K. (1974). *Cesta vědomí*. Online makon.cz/pdf/CESTA_dalsi_kroky.pdf.
- [24] MAKOŇ, K. (1987). *Mystika II: Srovnání jógy s křesťanskou mystikou*. Online makon.cz/pdf/M2_Ghos1.pdf.
- [25] MAKOŇ, K. (1992). *Umění následovat Krista*. Psychoenergetická skupina ČSVTS.
- [26] MAKOŇ, K. (1992). *Odkrytá moudrost starých pravd*. Onyx. ISBN 8085228017.
- [27] MAKOŇ, K. (2000). *Blahoslavenství*. Onyx. ISBN 80-85228-54-8.
- [28] MAKOŇ, K. (2005). *Základní kurs nadživotnosti pro ty, kteří si myslí, že nevěří, a základní kurs náboženství pro ty, kteří si myslí, že věří, neboť jsou si všichni rovni, pokud umírají, aniž by se během života znovu narodili*. Onyx. ISBN 9788086788326.
- [29] MARCUS, W. (1957). Typen altchristlicher kosmologie in den genesiskommentaren. *Philosophisches Jahrbuch der Gorresgesellschaft*, **65**, 106–119.
- [30] MOODY, R. A. a ELISABETH, K.-R. (1975). *Life after life*. Guideposts.
- [31] MÜLLEROVÁ, R. (2019). *Vyprávění o utrpení: Formování identity a důvěryhodnosti mystika Karla Makoně*. bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.
- [32] MURPHY, R. (2001). *The Body Silent*. Norton. ISBN 9780393320428.
- [33] NAMBARA, M. (1960). Die idee des absoluten nichts in der deutschen mystik und seine entsprechungen im buddhismus. *Archiv für Begriffsgeschichte*, **6**, 143–277. ISSN 00038946. URL www.jstor.org/stable/24355821.
- [34] PINNOCK, C. (1989). *The Grace of God, the Will of Man: A Case for Arminianism*. A Zondervan publication. Academie Books. ISBN 9780310512318.
- [35] POKORNÁ, K. (2015). *Čeští esoterici v proměnách soudobých dějin*. diplomová práce, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

- [36] POKORNÝ, P. a DUS, J. A. (2001). *Novozákonní apokryfy I. - Neznámá evangelia*. Vyšehrad. ISBN 80-7021-406-6.
- [37] SALIM, E. a MALIK, S. A. (2022). *Creatio Continua and Quantum Randomness*, pages 243–264. Springer International Publishing, Cham. ISBN 978-3-030-75797-7. doi: 10.1007/978-3-030-75797-7_12. URL doi.org/10.1007/978-3-030-75797-7_12.
- [38] STRAKA, M. (2018). UDPipe 2.0 prototype at CoNLL 2018 UD shared task. In *Proceedings of the CoNLL 2018 Shared Task: Multilingual Parsing from Raw Text to Universal Dependencies*, pages 197–207, Brussels, Belgium, October 2018. Association for Computational Linguistics. doi: 10.18653/v1/K18-2020. URL www.aclweb.org/anthology/K18-2020.
- [39] STRAKOVÁ, J., STRAKA, M. a HAJIC, J. (2014). Open-source tools for morphology, lemmatization, pos tagging and named entity recognition. In *Proceedings of 52nd Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: System Demonstrations*, pages 13–18.
- [40] TESKE, R. J. (1997). The grace of christ and the grace of god in augustine of hippo: Christocentrism or theocentrism? *Theological Studies*, **58**(4), 764–765.
- [41] WATTS, A. (1951). *The Wisdom of Insecurity*. Pantheon. ISBN 9780394452265.
- [42] WATTS, A. (1973). *Nature, Man, and Woman*. Wildwood House. ISBN 9780704500037.
- [43] WATTS, A. (1957). *The way of Zen*. Vintage.
- [44] WATTS, A. (1950). *The Supreme Identity*. Faber & Faber Limited.
- [45] WEINFURTER, K. (1935). *Bhagavad-Gita*. Zmatlík a Palička.
- [46] WEINFURTER, K. (1947). *Ohnivý keř*. Bedřich Stýblo.
- [47] YESUDIAN, S. a HAICH, E. (1951). *Yoga in den zwei Welten*. Fankhauser.
- [48] YESUDIAN, S. a HAICH, E. (1974). *Self-Reliance Through Yoga*. Allen & Unwin.